

Mag. Lucijan Vuga

PRIMORSKA IN REGIONALIZEM –ALI BO MEJA ALI JE NE BO? –

*Prihodnost je skrita tudi tistim, ki
jo spočenjajo (Anatole France)*

UVOD

Pričujoči izbor člankov objavljenih zadnja leta v različnih medijih, na konferencah ipd. – torej so bili dostopni javnosti – predstavljajo le tisti del razmišljanj, ki so povezana z vprašanjem meje in čezmejnega sodelovanja in povezovanja. Zato bo kdo pogrešal obravnavo vrste drugih tem, ki so prav tako pomembne glede regionalizma v Sloveniji in za Primorsko v posebnem. Nanašajo pa se na organizacijo države Slovenije, decentralizacijo, delovanje političnega in gospodarskega sistema itd.

Nadvse pomembno se mi zdi opozarjati na **mejo** po vstopu Slovenije v EU. Ne gre zgolj za napačno pojmovanje odpiranja meje, za katero premnogi (tudi uradni krogi in posamezniki) uporabljajo izraz: meja bo odpravljena, meja bo padla, meje ne bo več ip. Pomembnejše je, da se za takšnim govorjenjem skriva namerno poenostavljanje, neumestni propagandizem ali neznanje. Iz tega se lahko po eni strani izcimijo razočaranja med prebivalci in gospodarstveniki, po drugi strani pa to uspava odgovorne upravne in politične dejavnike, da ne storijo dovolj ali pa da delujejo napak, v veri, da bo res, kar govorijo. Seveda bo meja odprta za pretok ljudi, blaga, informacij in kapitala, toda to ne pomeni, da ne bo razlik med eno in drugo stranjo še vedno obstoječih držav Slovenije in Italije. Slovenija se z vstopom v EU odreka le enega dela svoje suverenosti, nikakor pa ne suverenosti v celoti, kar pomeni, da bodo na slovenskem ozemlju veljali slovenski zakoni, kar pomeni, da bodo ostale razlike v gospodarski, politični, administrativni, kulturni, šolski, socialni idr. ureditvah. Kdor tega ne dojame, bo lahko deležen nepopravljivih posledic. kakor je po drugi strani res, da bo odprtje meje povečalo konkurenco na domačem trgu in bodo naša podjetja lažje nastopala na trgu EU, je spet res, da to ne bo to za mnoge usodno; tudi zaradi specifičnosti naše zakonodaje in ureditve (socialne dajatve, pokojnine, davki, plače itd.).

Na žalost ugotavljam veliko naivnega obravnavanja, ki se največkrat zoži na problem sedanjega prehajanja meje, ko je včasih treba čakati, kar pa je povprečno toliko, kolikor stojimo pred semaforji na križiščih. Če delavci čakajo na sproščeno zaposlovanje onkraj meje (kar je že danes za mnoge komajda kakšna ovira), bo za podjetja to predstavljalo povečan odliv delovne sile itd.

Ker sem se bolj konkretno ukvarjal z razmerami na Goriškem, bil sem vključen v ekspertne skupine PHARE projektov, med drugim z ASTER iz Bologne, vodil ali sodeloval pri vrsti raziskovalnih nalog za Gospodarsko zbornico Slovenije, Ministrstvo za znanost in tehnologijo, Ministrstvo za promet in zveze, Ministrstvo za gospodarstvo, občine na Goriške, 'Projektu sožitja/Progetto di riconciliazione' med Novo Gorico in Gorico s prof. Leonardijem, kot direktor Regijske razvojne agencije za SPR itd., sem v nekaterih primerih konkretiziral razmišljanja za to področje.

Seveda so ostale zunaj tega izbora vse tiste stvari, ki so v zvezi z velikim projektom preoblikovanja MMP Vrtojba, oblikovanja Tehnološkega parka 'Plejade' ip., ki so tako specifična in obsežna, da ne sodijo sem.

SEVERNOPRIMORSKA ČEZMEJNA REGIJA

Z vstopom Slovenije v EU meje v mednarodnopravnem smislu ne bodo odpravljene, saj se med sedanjimi članicami EU natančno ve, kod poteka meja med Italijo in Francijo, Francijo in Nemčijo itd., le odprte bodo za prost pretok ljudi, kapitala, blaga in informacij. Znotraj vsake države članice pa bodo še naprej v veljavi svojske kulturne, izobraževalne, upravne ip. rešitve, čeprav se bodo ureditve postopoma usklajevale tudi na teh področjih. In zato **ne smemo dobesedno jemati gesla “Evropa brez meja”**; evroregije ne bi smele predstavljati “topilnega lonca”, pač pa obliko (čim bolj) enakopravnega sožitja in sodelovanja, ki ji daje globljo vsebino in čvrstost bogastvo različnosti; na žalost doslej (in še ne v celoti preseženo) zgodovinsko izrabljane za razpihovanje nacionalističnih strasti, podrejanja in vojne. **Med oprijemljiva in ne le teoretična iskanja take nove Evrope sodi tudi Čezmejna zaveza (Patto transfrontaliero)** iz julija 1998, sklenjena med Pokrajino Gorica (Gorizia), občinami, gospodarskimi in drugimi družbenimi dejavniki v njeni sestavi, z italijanske strani, in občinami (ker pokrajin pri nas nimamo) ter odgovarjajočimi ustanovami (med katerimi je GZS Območna zbornica za severno Primorsko odigrala odločilno vlogo) s slovenske strani. **Da je Čezmejna zaveza nastala prav na tem prostoru, ni zgolj naključje!** Vse od petdesetih let naprej, ko so bili sklenjeni Videmski, Goriški in Tržaški maloobmejni sporazumi, je bila ta meja (za tiste dramatične čase, ko je Evropo delila “železna zavesa”) skoraj povsem odprta, reklo se je, “najbolj odprta v Evropi”. Ne le, da je bil prehod meje za ljudi nadvse liberaliziran, da se je odvijalo nadvse veliko število medsebojnih srečanj in vzpostavila mreža stikov na vseh ravneh kulturnega, družbenega, političnega, administrativnega in gospodarskega življenja, tudi ekonomsko sodelovanje je bilo zelo plodno, kar je med našimi ljudmi prispevalo k treznemu ocenjevanju stvarnosti tržne, parlamentarne ureditve, ki ima svoje prednosti in slabosti. Pri čemer ni šlo le za maloobmejni blagovni promet, kot se poenostavljeno misli, pač pa istočasno za prenos znanja, tehnologije in izkušenj, kar se je bogato obrestovalo ob slovenski osamosvojitvi in istočasni spremembi družbeno-ekonomskega sistema, ko se je Goriška sorazmerno netravmatično izvlekla iz izjemno drastičnega preloma v velikih podjetjih, kot so bila Vozila-Gorica, Meblo, Ciciban, SGP-Gorica, Gostol, Iztok-Miren, prestrukturiranju Iskre-Avtoelektrike, Salonita-Anhovo in drugih srednjih ter majhnih podjetij s tisoči (ne)zaposlenih. Toda kljub temu, da **ne smemo pozabiti na pretekle izkušnje, je pomembneje, kako si načrtujemo prihodnost, stvarno, izvedljivo in smotrno.** V ta namen si je Čezmejna zaveza (ki ima enoletnega predsednika - ta si organizira dežurno tajništvo - izmenično z ene in druge strani meje) oblikovala več strokovnih skupin, ki pokrivajo področja: infrastrukturi sistemi in omrežja komunalnih storitev (vodi župan Gorice); družbene dejavnosti in javne storitve (vodi župan Nove Gorice); prostor, varstvo okolja in kmetijstvo s turizmom (vodi direktor območne gospodarske zbornice v N. Gorici); ter gospodarska politika, zaposlovanje in usposabljanje (vodi predsednik Trgovinske zbornice v Gorici). Vendar pa za učinkovito delovanje takega obsežnega in večplastnega organizma ni dovolj le politično delovanje, pač pa mora to biti strokovno spremljano in podprto, čemur naj bi na slovenski strani služila **RRA-Regijska razvojna agencija severne Primorske** (ustanovljena septembra 1999), in primerna strokovna ustanova na italijanski strani. Ti naj bi skrbeli za trajno, kakovostno in usklajeno strokovno pripravo ter izvajanje političnih odločitev Čezmejne zaveze. Poseben vidik čezmejnega delovanja je politična strukturiranost predstavništev in upravnih organov, bodisi na naši kakor na oni strani meje, saj se ta spreminja ne le ob vsakokratnih volitvah, pač pa tudi med mandatom z menjavo koalicij in zavezništev. **Nekateri (ne)javni pomisleki o politični (ne)primernosti bodisi enega ali drugega partnerja v Čezmejni zavezi (ali tudi pri drugem čezmejnem sodelovanju) so v popolnem nasprotju z duhom in cilji EU in čezmejnih skupnosti-evrodežel (evroregiji).** Če bi sprejeli prakso politične neprimernosti pri sodelovanju, bi bili v okolju demokratičnega parlamentarizma v nenehnem političnem neskladju, kar bi pripeljalo do skoraj trajnega izključevanja. Seveda pa to z druge

plati pomeni, da se bomo morali navaditi tudi pri čezmejnem sodelovanju (v evroregiji!) na neke vrste parlamentarističnih pravil igre, z vzponi in padci ter tudi (upati je, da ne prehudimi) zagatami in zastoji, kar pa ne bi smelo predstavljati razloga za prekinitve in prelome. **Izhajati bo treba iz spoznanja, da imamo različne interese (pri čemer ni državna meja tista, ki jih opredeljuje!) in da njihovo usklajevanje ne bo vselej enoglasno in neboleče.** Če sedaj, ob razhajanjih v okviru ene države, poteka razprava med posameznimi nacionalnimi političnimi opcijami, bo v podobnih primerih čezmejnega parlamentarizma to treba obravnavati posebej skrbno, da ne bi takoj zašli v nacionalistično ozračje (predstavljajmo si, kako se sedaj v evropskem parlamentu združujejo istovrstne politične opcije, ne oziraje se na izvorno državo). Obenem pa si ne smemo delati utvar, kot ni v EU vse skladno in uglaseno, tako tudi ni in ne bo v Čezmejni zavezi ali evrodeželi-evroregiji.

Ne moremo zanemariti tudi pravnega statusa Čezmejne zaveze v meddržavnih odnosih med Slovenijo in Italijo, ki bi moral biti dvignjen na raven meddržavnega sporazuma, kar bi bilo v duhu in tudi po črki že veljavne in prakticirane evropske regulative, ki ob čedalje večji centralizaciji delovanja EU, poudarja in razvija regionalizem, kot sredobežno protiutež sredotežnemu evrokratizmu. Ob tem, ko se v Sloveniji na vso moč zapletamo v neskončna razpravljanja, kako državo notranje regionalizirati, poteka v Italiji še odločnejši prenos državnih pristojnosti na dežele; Furlanija-Juljska krajina je že doslej bila avtonomna dežela s posebnim statutom in zakonodajnim parlamentom. Izkušnje iz slovenske zgodovine kažejo, da smo ohranili svojo nacionalno identiteto, ne da bi imeli lastno državo, toliko manj so zato upravičeni ksenofobni strahovi (če ne celo kar politična izobčevanja) ob zahtevah po oblikovanju slovenskih pokrajin, češ da to potiska posamezne slovenske pokrajine v naročje tujini. Res je prav nasprotno, da centralizacija države krni samoiniciativo in razvojne potencialne na obrobju, torej prav na nacionalno najbolj občutljivem območju ob meji, ter s tem šibi kulturno, gospodarsko in socialno sposobnost obmnega območja za enakopravno vključevanje v "Evropo brez meja". Tisti, ki se skriti pod narodnoobrambnim plaščem zavzemajo za centralizacijo Slovenije, dejansko ustvarjajo pogoje, da bo obrobje, to pa je v bistvu celotno obmejno območje, ki predstavlja dve tretjini državnega ozemlja, nepripravljeno na odprto mejo.

Čezmejna zaveza ustvarja nekaj novega; že sedaj vzpostavlja odnose in razmere enakopravnosti na vseh področjih in ravneh evrodežele Goriške, ki bo dobila svoje posebno vlogo na tem, strateško izjemno pomembnem predelu starega kontinenta, ki končno že enkrat kaže znamenja pomladitve, po stoletjih nenehnih medsebojnih spopadov med grofi, vojvodi, kralji, cesarji in vladarji vseh vrst. Navsezadnje bi lahko prišli do odločujoče besede tod živeči ljudje.

O POVEZOVANJU EVROPSKIH OBMEJNIH REGIJ

Meje ne bo več, meja bo odpravljena, meja bo podrtá... Tako naj bi bilo, ko bo Slovenija vstopila v EU. Ali res?

Pred časom sem bil na univerzi v Salzburgu in med drugim je beseda nanesla na čezmejno sodelovanje z Bavarsko, s katero da imajo podpisan sporazum o čezmejnem sodelovanju, kar je na prvi pogled nenavadno, saj sta obe deželi v državah članicah EU, a tudi sicer se zdi, čemu bi bilo to potrebno za nemško govoreče prebivalstvo, ki naj ne bi nosilo težkega zgodovinskega bremena. Stvarnost pa je drugačna. Tudi zgodovina prispeva svoje, če upoštevamo, da je bil Salzburg v srednjem veku mogočno središče cerkvene moči, ki je obvladoval lep del srednje Evrope in je samostojnost obdržal do Napoleonove zasedbe. Na drugi strani pa je Bavarska z nekdaj lastno državnostjo, ki je pogosto hudo trčila s Salzburgom na interesnih področjih. Še druge reči so posredi. Zato in spričo prostorskih,

gospodarskih in infrastrukturnih zadev je bilo potrebno oblikovati svojsko čezmejno povezavo, ki naj bi bila v prid prebivalstvu.

Zgodovina novejšega čezmejnega povezovanja

Zanimivo, da v EU, za katero se tako lahkotno pravi, da je »brez meja« in da bodo »padle meje«, ko bomo vanjo polnopravno vstopili, deluje *ZDRUŽENJE EVROPSKIH OBMEJNIH REGIJ* (v nadaljevanju ZEOR) in nekateri se bodo presenečeno vprašali, kakšne obmejne regije gre, če pa »meja ni več«? Stvarnost je veliko bolj pestra, kakor si jo zamišljamo!

Čezmejno sodelovanje se celo širi in pridobiva nove oblike, organizirano povezovanje pa se je začelo že v petdesetih letih prejšnjega stoletja, pri čemer so v marsičem služile za vzor skandinavske države, in sicer sprva vzdolž Rena med nizozemskimi in zahodnonemškimi pokrajinami (EUREGIO), med Francijo in ZR Nemčijo (CIMAB) in med Švico, Francijo ter ZR Nemčijo (REGIO BASILIENSIS). Vendar se je postopoma pokazalo, da se je potreba širše povezati in nastalo je združenje ZEOR, ki pa ima v nazivu različice v posameznih jezikih. V angleščini Association of European Border Regions (AEBR) in podobno v francoščini ter španščini, medtem ko Nemci uporabljajo obliko Arbeitsgemeinschaft Europäischer Grenzregionen (AGEG), Italijani Comunita di lavoro delle regioni europee di confine (CoLREC) in podobno še Nizozemci ter Danci.

Kot se je razvijalo in širilo povezovanje evropskih držav, tako se je množilo število mejnih področji in potreba po usklajevanju obmejnega sodelovanja, dokler niso v začetku osemdesetih let zainteresirane države sklenile še okrepiti organizacijo, kar je zajelo 56 mejnih regij z 32 področnih skupnosti, to pa se še širi.

V EU sta medtem potekala procesa, ki sta se odražala na različnih ravneh in področjih in ne le v politiki ter gospodarstvu:

- znotraj EU je prišlo do preloma z liberalizacijo na mejah, kar je šele ustvarilo "pravo mejo" EU in istočasno v nekem smislu premaknilo nacionalne meje vseh držav članic EU do držav nečlanic, saj se z vstopom v EU lahko vsak giblje brez dodatnih mejnih pregledov, toda zato še niso odpadla potrebna nadzorovanja notranjega prometa;
- tako so se po drugi plati okrepila prizadevanja za prilagajanje ter za nova čezmejna povezovanja v spremenjenih okoliščinah, pri čemer ni šlo zgolj za odnose z vzhodnimi državami, pač pa tudi za Švico, v začetku tudi Avstrijo in ostale kasneje priključene države ali nepriključene zahodne države.

Tako je ZEOR poleg sodelovanja med svojimi notranjimi "mejnimi regijami" razvijal povezave z mejnimi področji držav nečlanic, pri čemer pa ni šlo le za večstransko sodelovanje, ampak tudi za skupno prenašanje in predstavljanje problemov obmejnih področji na višje državne in EU ravni.

Leta 1981 so takratne članice ZEOR podpisale 'Listino obmejnih regij', v kateri so opredelile načela, politične in druge cilje ter organizacijo, z izrecnim poudarkom, da pri tem ne gre le za politično in gospodarsko sodelovanje, ampak tudi za kulturne in družbene stike, ne omejujoč se na trenutne članice EU. Listina razglašča različnost kot prednost in priložnost za dobro čezmejno sodelovanje, da bi sosedje, ki so v preteklosti bili pogosto sprejeti kot tujci, če ne kaj hujšega, postali enkrat za vselej sosedje v pravem pomenu besede, in čeprav meja ni mogoče izbrisati, naj te služijo le v administrativne namene.

Cilji in organizacija

Cilji

Že na začetku so si v ZEOR zapisali med deset načel čezmejnega sodelovanja marsikaj takega, kar se je medtem že v dobršni meri uresničilo:

1. V obdobju nacionalnih držav z mejami, ki danes ovirajo združevanje Evrope, so bili ljudje ob mejah postavljeni v podrejen položaj in bi jim življenje lahko olajšali z naslednjimi ukrepi:
 - s harmonizacijo zakonodaje na področju davčne politike in socialne varnosti;
 - z usklajevanjem planiranja in prostorskega načrtovanja;
 - s prilagajanjem prometa in prevoza;
 - s sodelovanjem pri zatiranju prestopništva, kriminala in še posebej v boju proti mamilom;
 - s prilagajanjem valutnih režimov;
 - z odpiranjem notranjih meja za osebni in blagovni promet.
2. Pri delovanju državnih organov naj bodo obmejna področja deležna posebne pozornosti, ne glede na to, ali gre za države članice ali nečlanice.
3. Državni ukrepi se ne smejo izčrpati zgolj v organizacijskih oblikah, pomembnejša je vsebina prizadevanj za ljudi ob mejah.
4. Nenehno je treba iskati rešitve za navidez vsakdanje težave prebivalcev, kot so urniki na mejnih prehodih, obmejna pošta, pomoč ob naravnih nesrečah ipd. Izboljševati je treba kulturo stikov s podpiranjem učenja sosednjih jezikov, izmenjavo med šolami, družabnimi in kulturnimi prireditvami ip. Skupaj ohranjati in izboljševati življenjsko okolje. To seveda terja ekonomske, prometne in druge infrastrukturne ukrepe ter sproščen transfer sodobnih tehnologij.
5. Zelo pomembno je čezmejno usklajevanje odpiranja novih industrijskih in obrtnih con, ki sicer prispevajo h gospodarskemu napredku, a obenem ne smejo razvrednotiti bivalnega okolja ne eni ne drugi strani.
6. Nadvse pomembno je doseči, da se obmejne regije, ki so v nacionalnem oziru na obrobju, preoblikujejo v evropske regije.
7. Pri vseh teh prizadevanjih je treba vzpodbujati najrazličnejše nevladne, nepolitične, civilnodružbene in zbornične organizacije, da ustvarijo skupne organe, ki bodo sproti in stalno bdeli nad razvijanjem medsebojnega sodelovanja na svojih področjih.
8. Čezmejno sodelovanje mora potekati na vseh ravneh, največja ovira se kaže v prizadevanjih nekaterih (zlasti višjih) organov, da bi imeli nadzor in izključno pravico urejati čezmejne zadeve, ki so stvar vseh ljudi.
9. Zakonska urejanja čezmejnega sodelovanja naj ustvarjajo le splošne pogoje in postavljajo okvirna načela, nikakor pa ne smejo biti administrativna ovira in izgovor za krnjenje stikov in izmenjav.
10. Ta prizadevanja bodo toliko bolj učinkovita, kolikor bolj bodo usklajena na državni in evropski ravni.

Organizacija

ZEOR je tudi ustanovna članica Skupščine evropskih regij (Assembly of European Regions – AER), s čimer pa niso v ničemer okrnjene njene dejavnosti in cilji, ti ostajajo svojski v organizaciji priprave in izvajanja projektov na obmejnih področjih z vsemi posebnostmi, medtem ko Skupščina evropskih regij zajema vse regije posameznih držav. Stičišče delovanja obeh organizacij je le na tistih točkah, kjer gre za vseevropske regijske zadeve, ki so istočasno tudi obmejno pomembne.

Poleg svoji statutarnih organov (skupščina, izvrši odbor, glavno tajništvo) ima ZEOR tudi zunanje pisarne v Strasbourgu, Barceloni in drugje, vendar je pomembnejše praktično delovanje, kamor sodijo tudi posvetovanja, konference ip. Tako posvečajo posebno pozornost zaščiti okolja, kmetijstvu, turizmu, kulturnemu čezmejnemu sodelovanju, tehnološkemu razvoju, pravnim vidikom obmejnega prostora, problemom v zvezi s širitvijo EU itd.

Ugotovitve, priporočila in predloge s teh srečanj posredujejo ustreznim državnim in organom EU.

Zlasti vse dosedanje širitve EU predstavljajo eno osrednjih zanimanj, saj se obmejni prostori preoblikujejo tako znotraj kakor zunaj EU. V sklop reševanja na novo nastajajočih vprašanj sodijo čezmejni projekti, ki naj bi nadomestili ukinjena delovna mesta na odprtih notranjih mejah, uskladili promet in prostorske plane, prilagodili pravne predpise, pospešili gospodarsko kooperacijo ipd. Seveda se pri tem ZEOR srečuje s podobnimi problemi vseh ostalih evropskih regij in ne le obmejnih, kar je že pripeljalo do vseevropskih projektov in ne le čezmejnih.

ZEOR je redno vključen v delo Evropske komisije glede vprašanj čezmejnega sodelovanja, prav tako ima svojo vlogo v INTERREG-u, ki je namenska ustanova EU za pospeševanje sodelovanja med regijami držav članic. Med dolgoletnim delovanjem na tem specifičnem področju se je v ZEOR nabralo veliko izkušenj, da mu je Evropska komisija poverila skrb za izvajanje projekta »LACE – observatorij za čezmejno sodelovanje«, z izoblikovanjem mreže za posvetovanje in izmenjavo informacij med obmejnimi regijami in s postopnim ustvarjanjem nekakšnega strokovnega središča, kar bo še okrepilo sodelovanje s komplementarnimi organizacijami EU.

Primorska in čezmejnost

V ZEOR je sodelovala že SFR Jugoslavija, po osamosvojitvi pa je prišlo v Sloveniji do zatišja. Če bi pogledali evropske čezmejne zveze, nekatere smo že omenili na začetku, velja opozoriti, da jih lahko razdelimo v tri skupine. V prvo, ki imajo formalnopravni status, sodi EUREGIO, ki povezuje 104 občine v nemški Rhein-Ems in dveh nizozemskih pokrajinah Rhine-Waal ter Ems-Dollart. Potem je od leta 1973 tudi ARGE-ALP med dvanajstimi pokrajinami Avstrije, Italije, Švice in Nemčije. Pa od 1983 CTP – Pirenejska delovna skupnost v kateri so Francija, Španija in Andora, kjer je tudi sedež skupnosti. Leta 1982 je v zahodnih Alpah nastal COTRAO med Francijo, Italijo in Švico itd. Vse te organizirane skupnosti imajo strogo formalno in pravno podlago.

V drugo skupino sodijo članice, ki so pri svojem delovanju v formalnopravnem oziru ohlapneje povezane in delujejo po načelu pogodb o sodelovanju. Tak primer je PAMINA, za področja Alzacije v Franciji in dela Baden-Württenberga ter Rheinland-Palatinata v Nemčiji, ki so podpisala deklaracijo o čezmejnem sodelovanju leta 1988. Naprej, STORSTRØMS AMT/OSTHOLSTEIN med Dansko in Nemčijo, ki ima tim. "monitoring komite" ter stalni sekretariat ter celo enoten bančni račun za skupne projekte.

In končno je še tretja skupina, z neformalnimi oblikami delovanja; te čezmejne skupnosti nimajo značaja pravnih oseb ter je vsaka od članic povsem podrejena zakonodaji svoje države. Tak primer je odnos med portugalsko pokrajino Alentejo in špansko Extremaduro, ki sta podpisali deklaracijo o sodelovanju leta 1992, ustanovili "Kabinet za čezmejne pobude" ter skupaj načrtujeta razvoj ter zbirata sredstva. Prav tak značaj ima "Cooperation North", čezmejna skupnost med Irsko in Severno Irsko, ki ima svoje stalne organe in stalna sedeža v Belfastu in Dublinu.

Obstaja pa še vrsta povezav na nižjih ravneh, tak je primer med mestoma Menton (Francija) in Ventimiglio (Italija), sta sklenili 'protocole d'accord' leta 1990 ter za izvajanje skupnih projektov ustanovili zrcalni družbi "Societe d'Economie Mixe – SEM" in "Societa per azioni S.p.A", ki sta registrirani za zbiranje kapitala in njegov plasma v skupne projekte, imata pa neprofitni značaj, sta javni podjetji in usposobljeni za sodelovanje na natečajih INTERREG-a. Toliko za osvetlitev čezmejnih dogajanj v »Evropi brez meja«...

In končno, seveda, ne bi smeli pozabiti na delovno skupnost ALPE-JADRAN (ali ALPE-ADRIA), ki je prišla Sloveniji prav v predosamosvojitvenem času, zdaj pa samostojna

Slovenija, izgleda, ne ve z njo kaj početi, kar je razumljivo, saj so druge članice le pokrajine ali dežele, mi smo pa postali država. In prav v tem je priložnost za Primorsko, da se vključi kot celota ali po skupinah občin (morda za Severno in Južno Primorsko po eni različici, ali po drugi različici za Slovensko Istro, Kras, Goriško in Tolminsko ločeno), odločitev bi lahko sledilo po temeljiti analizi.

Republika Slovenija poleg odnosov z Republiko Italijo še vedno vzdržuje kolikor toliko redne stike tudi z nekaterimi italijanskimi deželami, med katerimi ima avtonomna dežela Furlanija-Juljska krajina posebno mesto. Katerikoli deželi prav gotovo prija imeti odnose s suvereno državo, toda ali je tudi za Slovenijo to primerno? Če slednje prepustimo velikim strategijam državne politike pa nedvomno ostaja vprašanje, kako bo v bodoče s čezmejnimi sodelovanjem, nad katerim sedaj držita čvrste roke država Slovenija in na drugi strani Italija ter dežela FJK. Že na primeru "Čezmejne zaveze" na Goriškem, ko je bilo treba dobiti 'žegn' od osrednjih oblasti, kaže na majhne pristojnosti lokalne samouprave in (zaenkrat) omejene možnosti samopobude.

Če strnemo doslej povedano v nekakšen zaključek, bi lahko rekli, da v EU še zdaleč niso odpravljene meje, da obstajajo še vedno obmejna področja in s tem tudi čezmejno sodelovanje na različnih ravneh in v različnih domiselnih oblikah. Že pred vstopom v EU bi morali na slovenski strani doreči (predvsem) na vladni ravni (ker se od spodaj spričo izredne centralizacije ne sliši do vrha), ne le kako regionalizirati Slovenijo (kar je po mojem drugotnega pomena), pač pa kako jo funkcionalno decentralizirati, s tem pa tudi omogočiti večjo samostojnost čezmejnega povezovanja obmejnih področji.

“VIDEMSKI, TRŽAŠKI IN GORIŠKI SPORAZUM” - IZTOČNICE ZA ČEZMEJNO REGIJO

Ali je iz meddržavnih sporazumov v naslovu mogoče izpeljati sodobno evropsko čezmejno regijsko povezavo?

Zapleteni in na trenutke do vrelišča zaostreni poveljni odnosi med Jugoslavijo in Italijo so (kljub sklenjeni mirovni pogodbi 10. februarja 1947 v Parizu) pod krepkim nadzorom ZDA (ob bolj ali manj zvestem sodelovanju Velike Britanije in Francije ter ob diplomatsko zakulisnem obveščanju Moskve) dobili zunanji umiritveni videz s sklenitvijo “Memoranduma o soglasju med vladami Italije, Velike Britanije, ZDA in Jugoslavije o Svobodne tržaškem ozemlju” dne 5. oktobra 1954 v Londonu (“Londonski memorandum”). Temu so sledili: 31. marca 1955 v Rimu podpisani “Sporazum med Federativno ljudsko republiko Jugoslavijo in Republiko Italijo o lokalni menjavi med obmejnimi področji Trsta, z ene strani, in Buj, Kopa, Sežane in Nove Gorice, z druge strani” (“Tržaški sporazum”); dne 31. decembra 1955 v Rimu sklenjeni “Sporazum med FLR Jugoslavijo in R Italijo o lokalni menjavi med obmejnima področjema Gorice, Videm in Sežana, Nova Gorica ter Tolmin” (“Goriški sporazum”); dne 31. oktobra 1962 v Vidmu podpisani sklenjeni “Sporazum med FLR Jugoslavijo in Republiko Italijo za urejanje gibanja oseb in kopnega ter pomorskega prometa med obmejnimi področji” (“Dopolnjeni Videmski sporazum”).

Že v pariški mirovni pogodbi 1947 je bilo dogovorjeno, da bo Jugoslavija dobavljala vodo iz Mrzleka in Kromberka goriškemu obmejnemu področju v Italijo, podobno je bilo z vodno oskrbo na Koprskem in Tržaškem, dobavo električne energije itd. Skratka, meja ni mogla v celoti ločiti ozemlja, razdeljenega med državami. Vendar je bila to meja med vzhodnim in zahodnim blokom, čeprav je bilo med državama nenehno prisotno vprašanje maloobmejnega prometa, saj so prebivalci obmejnega področja imeli onkraj meje zemljišča, premoženje, svojce itd. in je bil prvi tovrstni “Sporazum o maloobmejnem prometu med FLR Jugoslavijo in Republiko Italijo” sklenjen že 3. februarja 1949 v Vidmu (“Videmski sporazum”), čeprav je omogočal prehod meje zgolj nekaterim kategorijam prebivalcev (dvolastniki ip.).

1. SESTAVINE MALOOBMEJNIH SPORAZUMOV

1.1 Zaobseženo ozemlje

1.1.1 Videmski sporazum se nanaša predvsem na promet oseb

Ozemlje na obeh straneh državne meje zajema:

- področje Trsta (spisek A);
- področja, ki meje na Trst (spisek B);
- področje v desetkilometerskem pasu (spiska C in D).

Ne da bi navajali podrobnosti, so tu zajete bivše občine ali njihovi deli: Koper, Nova Gorica, Sežana, Jesenice, Ajdovščina, Idrija, Il. Bistrica, Izola, Piran, Postojna in Tolmin.

Če izvozimo Jesenice, je zajeto ozemlje (severne in južne) Primorske.

Na italijanski strani je podobno vključeno celotno obmejno ozemlje v t.i. "desetkilometerskem pasu".

1.1.2 Tržaški sporazum se nanaša na promet blaga in storitev

Ta sporazum zajema "obmejno področje Trsta z ene strani, in Buj, Kopra, Sežane in Nove Gorice z druge strani".

1.1.3 Goriški sporazum se nanaša na promet blaga in storitev (je eden redkih mednarodnih sporazumov bivše Jugoslavije, ki je bil podpisan v izvorniku v slovenščini!).

V ta sporazum zajeto ozemlje zajema "italijansko področje" v pokrajinah Gorica in Videm, s tem da je poslednja omejena na naslednje občine: Čedad, Podboses, Sv.Ivan ob Nadiži, Sv.Peter Slovenov, Sovodnje, Srednje, Tavorjana, Grmek, Dreka, Sv.Lenart, Praprotno, Rožac, Cnebla (del Fojda), Tarcent, Brdo, Neme, Tipana, Naborjet-Ovčja ves, Trbiž, Kluža in Rezija z ene strani in "jugoslovansko področje" okrajev: Sežana, Nova Gorica in Tolmin z druge strani".

Ker je pri nas prišlo do pomembnih administrativno-teritorialnih sprememb, omenjeni okraji pokrivajo tisto ozemlje, ki je navedeno v tč. 1.1.1 (brez t.i. Obale).

Opozoriti velja:

(A) da je primorski osrednji predel obmejnega pasu na naši strani, zajet v maloobmejni blagovni promet tako po "Tržaškem" kakor po "Goriškem sporazumu", ki ju po posameznih sestavinah ne moremo enačiti;

(B) da je del maloobmejnega pasu tudi na Hrvaškem, da pa se z naše strani ujema s pojmom "Primorska" (izven nje je le zgornji gorenjski predel), z italijanske strani pa gre za pokrajine Trst, Gorica in Videm (ne v celoti).

1.2 Kategorije čezmejnega sodelovanja

"Videmski sporazum" se nanaša na pravico prebivalcev (s stalnim bivališčem na omenjenih področjih) do olajšav pri prehajanju meje in začasnem zadrževanju na območju druge države ter dovoljenem prenosu blaga, orodij za delo itd. Predvideva pa tudi pogostejše prestopanje meje za zdravnike, veterinarje, babice, šoferje v bolnicah, socialnem zavarovanju ip.

Predvidena je tudi izredna oblika prestopanja meje v primeru nesreč, smrti ip. Slednje je še posebej poudarjeno za primere naravnih ujm in drugih nesreč. Zajet je tako kopenski kakor pomorski promet, za kar so predvidene tudi koncesije in carinske olajšave ter posebni zdravstveni, veterinarski, fitopatološki in socialnovarstveni ukrepi.

"Tržaški sporazum" določa blagovni promet po dveh listah: "A"- uvoz na področje Trsta in "B"- uvoz na slovenski (in delno na hrvaški) strani, ter se izvaja po načelu "avtonomnega kompenzacijskega brezobrestnega računa" ("avtonomni račun"), ki mora biti uravnotežen.

Ta način obračunavanja plačilnega prometa zajema tudi osebne dohodke redno zaposlenih onkraj meje!

“Goriški sporazum” ima prav tako dve listi in plačevanje poteka analogno prejšnjemu sporazumu. Tako kot prejšnji dopušča pod določenimi pogoji:

- začasni uvoz strojev, naprav in prevoznih sredstev na italijansko stran za popravilo,
- začasni uvoz surovin in polproizvodov na italijansko stran za predelavo.

Iz teh določil je očitna namera, stara skoraj petdeset let, da bi vzpodbudili ne le svobodnejši pretok ljudi čez mejo, ampak da bi tudi vzpodbujali gospodarsko sodelovanje.

1.3 Trajanje

Vsi ti sporazumi vsebujejo določilo: “Veljal bo leto dni in štelo se bo, da je tiho podaljšan za dobo enega leta, če se ne odpove vsaj tri mesece pred njegovih prenehanjem.”

Ta klavzula doslej ni omejevala uporabe in razvoja teh sporazumov, ki so v polstoletnih dogajanjih šli skozi mnoge preizkušnje in doživeli nemalo dopolnil.

2. POLITIKA EVROPSKE UNIJE IN ČEZMEJNE REGIJE

Obstaja cela vrsta mednarodnih organizacij in združenj, ki povezujejo regije in se zavzemajo za nadaljnji razvoj regionalnega povezovanja; naj jih naštejemo le nekaj:

AEBR - Association of European Border Regions - Združenje evropskih obmejnih regij

AER - Assembly of European Regions - Skupščina evropskih

IULA - International Union of Local Authorities - Mednarodna zveza lokalnih oblasti

CEMR-IULA - Council of European Municipalities and Regions - Svet evropskih občin in regij

UTO - United Towns Organization - Organizacija združenih mest

EUROCITIES - Evropska mesta

ARGE ALP - Association des Communautés de Travail des Regions Alpines - Delovna skupnost občin iz alpskega območja

AEM - European Association of Local and Regional Authorities of Mountain Regions - Evropsko združenje lokalnih in regionalnih oblasti gorskih območji

ALPE-ADRIA - Alpe-Jadran

COEUR - Centre Europeen d'Observation des Regions - Evropsko opazovalno središče regij

TCIA - Twin Cities International Association - Mednarodno združenje pobratenih mest itd.

Znotraj EU ima posebno mesto **CLRAE - Congress of Local and Regional Authorities of Europe** - Kongres evropskih lokalnih in regionalnih oblasti (ustanovljen 1994), ki je telo Sveta Evrope in predstavlja lokalne in regionalne oblasti, njegovi cilji pa so krepitev in pospeševanje njihove politične, administrativne in finančne avtonomije. Ena od pomembnih nalog tega kongresa je nadziranje izvajanja Evropske listine o lokalni samoupravi - European Charter of Local Self-Government; ta listina pa govori tudi o čezmejnem povezovanju. EU ima komisarja za regionalno politiko (EU-Commissioner for regional policies), kakor tudi Komite regij (Committee of Regions’).

Evropska unija v svojih načelih in politiki, vključno s finančnimi stimulacijami, poudarja čezmejno regionalno sodelovanje; ali je mogoče nadgraditi obstoječe “maloobmejne sporazume” tako, da bodo posodobljeni prispevali k izoblikovanju čezmejne regije med Slovenijo in Italijo?

2.1 Regionalna politika EU

Osnova za regionalno politiko EU je v ustanovitveni pogodbi: Preambuli in v členih: 2, 3, 39, 123-125 in 130a-e, katerih namen je okrepiti gospodarsko in družbeno povezanost-spojenost (kohezijo) EU, posebno še s pomočjo regionalnih, strukturalnih, socialnih, kmetijskih in zaposlitvenih ukrepov.

Instrumenti za izvajanje regionalne politike so:

1* Trije strukturni skladi:

- Evropski regionalni razvojni sklad (ERDF-European Regional Development Fund);
- Evropski socialni sklad (ESF-European Social Fund);
- Evropski kmetijski usmerjevalni in garancijski sklad (EAGGF-European Agriculture Guidance and Guarantee Fund);

European

Med **investicijskimi prioritetami** strukturnih skladov so štirje cilji geografsko **osredotočeni na regije** z gospodarskimi težavami:

Cilj 1: pomoč razvojno zaostajajočim regijam (katerih GDP/preb znaša normalno 75% ali manj od povprečja EU) - za ta namen gre okoli 66% vseh sredstev.

Cilj 2: preureditev zaostajajočih industrijskih področji - za ta namen gre okoli 11% vseh sredstev.

Cilj 5b: razvoj in strukturno prilagajanje prizadetih ruralnih področji - za ta namen gre okoli 5% vseh sredstev.

Cilj 6: pomoč nordijskim regijam z zelo nizko gostoto prebivalstva - za ta namen gre okoli 0.5% vseh sredstev.

Ostali **neregionalno** opredeljeni cilji so:

Cilj 3: zmanjševanje dolgoročne nezaposlenosti ter povečevanje zaposlitvenih možnosti tistim, ki jim grozi izključenost s trga delovne sile

Cilj 4: in za prilagajanje delovne sile industrijskim spremembam - skupaj gre za okoli 11% vseh sredstev.

Cilj 5a: prilagajanje kmetijske strukture ter modernizacija ribiške industrije - za kar gre okoli 5% vseh sredstev.

Okoli 1% vseh sredstev pa je namenjenih inovativnim akcijam.

2* Finančni instrument za usmerjanje ribištva (FIFG-Financial Instrument for Fisheries Guidance).

3* Kohezijski sklad za države članice (CFMS-Cohesion Fund for Member States), katerih GDP je manjši od 90% povprečja EU, za izvajanje projektov s področja okolja in transevropske transportne mreže.

4* Evropska investicijska banka (EIB-European Investment Bank).

5* Evropska skupnost za premog in jeklo (ECSC-European Coal and Steel Community).

Posamezni fond, ki podpirajo zgornje cilje:

FONDI	1	C	I	L	J	I	6
		2	3	4	5A	5B	
ERDF	+	+				+	+
ESF	+	+	+	+		+	+
EAGGF-G	+				+	+	+
FIFG	+				+		+

“Maastrichtska pogodba” je uvedla “Kohezijski sklad” za tiste države, katerih GDP/preb. je manjši od 90% povprečja v EU (Grčija, Irska, Portugalska, Španija). Ta sklad razpolaga s skoraj 16 milijardami evrov za obdobje 1993-1999 za akcije na področju transporta in okolja.

Za regionalno politiko je v zadnjem času izrednega pomena **reforma strukturnih skladov**, ki je zajeta v **“Agendi 2000”**, ta vsebuje scenarij za bodočo evropsko strukturno politiko, pri čemer izhaja iz dveh prioritet:

1. Prioriteta: Strukturni fondi bodo še naprej ostali življenjski instrumenti za okrepitev gospodarstva nerazvitih regij in za pospeševanje gospodarske in socialne kohezije EU, pri čemer posveča posebno pozornost novopriključujočim se državam srednje in vzhodne Evrope (CEEC-Central and eastern European countries). V ta namen se uvajajo novi programi:

- za pospeševanje ustvarjanja **novih delovnih mest** (job-creating), ki istočasno zagotavljajo **trajnostni razvoj** (sustainable growth);
- za krepitev sposobnosti regij za prilagajanje in za inovativnost;
- za zmanjševanje nezaposlenosti s črpanjem na široki fronti dodatnega potenciala rasti in razvoja iz človeških virov.

2. Prioriteta: Okrepitev gospodarske in socialne kohezije pod sedanjimi pogoji je razumeti kot nenehno izboljševanje učinkovitosti in preglednosti evropske strukturne politike, z žariščem na svojih točkah in osredotočene na izbrana geografska področja.

2.1 Izkušnje dosedanjega delovanja “maloobmejnih sporazumov”

2.1.1 Prednosti

Desetletne izkušnje iz obdobja SFR Jugoslavije so pokazale, da so z leti postajali ti maloobmejni trgovinski sporazumi čedalje bolj “vsejugoslovanski”, toda istočasno so pomagali blažiti uvozne težave, v katerih je nenehno bila Jugoslavija spričo kronične negativne zunanjetrgovinske bilance. Tudi v trenutkih različnih blokad, zastojev in napetosti med državama je blagovna menjava po teh režimih delovala in s tem prispevala k propustnosti meje oziroma ustvarjala neke vrste neostro začrtano obmejno prehodno območje, to pa je v širšem prispevalo k mehčanju meddržavnih odnosov.

Še veliko pozitivnejša pa je bila vloga “Videmskega sporazuma” o maloobmejnem prometu oseb, kar se je odražalo v krilatici, da je to “najbolj odprta meja v Evropi”.

S tem, da sta se maloobmejna trgovinska sporazuma - Tržaški in Goriški - spremenila v praksi v obcejugoslovanska, jima je vzelo regionalni značaj! Toda to ni pomenilo, da nista imela več nikakršne regionalne funkcije, nasprotno, obmejne regije z obeh strani meje so se na ta način potrdile v širšem prostoru, postale so neke vrste torišče gospodarskega dogajanja.

Gospodarske (zlasti trgovinske) dejavnosti so dolga desetletja nosile obeležje teh maloobmejnih sporazumov, kar je dajalo določen ton tudi političnemu vzdušju ob meji, ki se je kazalo v vrsti prireditev, simpozijev, kongresov ip.

Lahko sklenemo, da so ti maloobmejni sporazumi vzpodbujali sile in prizadevanja za večje odpiranje Jugoslavije in približevanje k EU.

2.1.2 Pomanjkljivosti

Če je razširjanje maloobmejnih sporazumov izven obmejnih regij prispevalo k odpiranju in afirmaciji tega prostora, pa je po drugi strani oslabilo njihovo regionalno funkcijo. Državi sta sicer posodabljali sporazume, toda to bi se lahko imenovalo bolj ažuriranje, pravih inovacij ni bilo več! Sporazumi so v bistvu ostali taki kot pred desetletji in državi sta verjetno menili, da so opravili svojo pozitivno vlogo ter da jo še zadovoljivo opravljajo, kljub temu da je bila bolj sporadično tu pa tam sprožena kakšna zamisel o nadgradnji prvotnih sporazumov. Taki predlogi so izhajali iz analize izvajanja sporazumov, saj ti v nekaterih točkah (gospodarske storitve, zaposlovanje, socialne, zdravstvene, družbene, kulturne itd. dejavnosti) niso bili

nikoli operacionalizirani, s tem bi nedvomno pridobilo čezmejno sodelovanje na širini in globini, kar lahko štejemo kot zamujeno priložnost.

To bi nam danes lahko služilo kot praktično preizkušena iztočnica za čezmejno sodelovanje, kar pa imamo takih izkušenj, so nesistematične in omejene na posamezne segmente.

2.2 Nadgradnja ali posodobitev “maloobmejnih sporazumov”

2.2.1 Cilji nadgradnje

a) **“Videmski sporazum”**, ki se nanaša na čezmejni promet oseb, je smiselno ohranjati tudi v prihodnje, kar se potrди ob preučitvi **Shengenskega sporazuma**, ki dovoljuje tudi v prihodnje državam članicam nadzor in omejevanje prometa čez meje ob določenih prilikah in razmerah. Maloobmejni promet bi v takih okoliščinah ohranjal normalno prehodnost.

b) **“Goriški in Tržaški sporazum”** sta v razmerah enotnega trga EU brez perspektive, zanimiva pa je njuna sestavina **“avtonomnega računa”**, ki predstavlja uravnoteženo kompenzacijsko blagovno menjavo; ta bi mogla predstavljati neke vrste vzpodbudo za gospodarsko sodelovanje znotraj regije, **zlasti za nekatere kategorije malega gospodarstva, obrti, kmetijstva, turizma** ip. , kar v splošnem spada v terciarni-storitveni sektor in bi skupaj s:

c) posebnim poglavjem, ki zajema sodelovanje na t.i. **terciarnem segmentu višjih gospodarskih storitev** (razvoj in raziskave, poslovno-finančno-davčno ip. svetovanje, načrtovanje, projektiranje, informatika, inženiringi, laboratoriji ip.) in “neprofitnih” storitev (sociala, zdravstvo, izobraževanje, kultura ip.) **kvartarnega sektorja** - omogočila razvoj na segmentu storitev, ki doživlja v svetu nesluten vzpon in na katerega veliko stavijo tudi v EU pri iskanju novih možnosti zaposlovanja! Ta oblika čezmejnega prometa dobi še zanimivejšo vzpodbudo ob upoštevanju **teleworkinga ali dela na domu**, ki je zlasti pri storitvah in ob razvijajoči se informatizaciji družbe še kako zanimivo in ekonomsko upravičeno.

Zato bi bila še kako smiselna nadgradnja “Goriškega in Tržaškega sporazuma” za terciarni in kvartarni sektor, s tem da bi dobila resnično regionalni značaj z ustreznimi finančnimi vzpodbudami, davčnimi olajšavami, administrativnimi poenostavitvami itd.

2.2.2 Možnosti nadgradnje

Prav zato je kljub temu, da je tu pa tam slišati, da so maloobmejni sporazumi z Italijo zgodovinsko preseženi v luči vključevanja Slovenije v EU, nujno videti njihovo novo in prihodnjo vlogo prav v čezmejnem regionalnem povezovanju.

Ker gre za podedovane sporazume, načeloma ne bi smelo biti formalnih zadržkov pri EU.

Tudi njihova domišljena nadgradnja ne bi segala onkraj dopuščene politike EU. Prav nasprotno, prispevala bi k vzpodbujanju regionalnega sodelovanja, kar je eden od ciljev EU. Interreg (-Phare) programi so ena od oblik in možnosti za konkretno sodelovanje.

Daleč najpomembnejši pa so za razvoj regionalnega sodelovanja (pred)strukturni skladi EU, in ustrezno nadgrajena “Goriški in Tržaški sporazum” bi se temu lahko skladno priključila.

2.2.3 Postopki za nadgradnjo

Zaporedje postopkov za nadgradnjo “maloobmejnih sporazumov” bi moralo biti naslednje:

A. Študijski del:

- 1* podrobna preučitev pravne osnove sporazumov in razčlenitev dosedanjih izkušenj;
- 2* perspektive nadaljnega razvoja v luči priključitve Slovenije k EU;
- 3* izdelava strokovnih osnov in predlogov za politično odločanje.

B. Politični del:

- 1* meddržavni dogovor med Slovenijo in Italijo o obojestranski politični volji za nadgradnjo “maloobmejnih sporazumov” z odločitvijo za pričetek ustreznega postopka;

2* na osnovi strokovnih podlag iz tč.A sklenitev meddržavnega sporazuma o nadgradnji "maloobmejnih sporazumov".

KOHEZIJA, KONVERGENCA IN INTEGRACIJA V EVROPSKI UNIJI...

"Zgodovinski razvoj je v nekaj kratkih desetletjih omogočil zgraditi izjemno gospodarsko ustanovo, ki je vir gospodarske rasti in civilizacijskega razvoja."
Romano Prodi (iz predgovora h knjigi)

Vpraševal sem se, če lahko napišem takšen naslov, saj je sestavljen iz samih tujk ali izposojenk. Je takšna usoda našega govora v prihodnje?!
Septembra 1998 je izšel pri založbi "Il mulino" (v zbirki: Študije in raziskave) iz Bologne italijanski prevod angleškega izvornika "Covergence, Cohesion and Integration in the European Union" izdanega v Londonu pri založbi Macmillan 1995. leta. Tokratna izdaja je s predgovorom Romana Prodi, prej predsednika italijanske vlade, sedaj pa predsednika Evropske komisije, s čimer je dana posebna teža temu delu, katerega avtor je Robert Leonardi, direktor ESOC-lab (Economic and Social Cohesion Laboratory) na London School of Economics, kjer predava "Politike Evropske Unije". Izdal je vrsto del s področja regionalizacije v Evropski uniji: Drevo in korenine - 1985, skupaj z R.D. Putnam in R.Y. Nanetti; Učinek regije - 1987, z R.Y. Nanetti in R.D. Putnam; Regije in evropska integracija - 1990 z R.Y. Nanetti; Meščansko izročilo - 1995, s R.D. Putnam; Regionalni razvoj v integriranem evropskem gospodarstvu - 1995, z R.Y. Nanetti ter Sredozemlje - 1996, z V. Chitijem in R. Binom. Poleg tega je bil prof. Leonardi mednarodni koordinator pri izdelavi pilotskega projekta "Sožitje Nove Gorice in Gorice", kot priprave za vstop Slovenije v EU, ki ga je obravnaval in vključil v proračunski dokument tudi Evropski parlament.

Romano Prodi je v predgovoru zapisal:

"Obstaja več načinov, tako sem prepričan, da razbremo izjemen razvoj evropske integracije v zadnjih petdesetih letih po drugi svetovni vojni.

Skoraj brezmejno število knjig je razčlenjevalo to 'zgodbo o uspehu', poskušajoč jo shematizirati tako z ekonomsko-socialnega kakor tudi politično-institucionalnega gledišča. Velika prednost dela R. Leonardija je njegov interdisciplinarni značaj, hotenje zajeti mnoge vidike postopkov evropske integracije, ki v resnici zajema zgodovino in gospodarstvo, politiko in ustanove...

Zelo cenim - zlasti kot ekonomist - natančnost razčlenbe. Zaključki raziskave, na katerih se bom zaustavil, so dejansko odvisni od informacij, zbranih v izvrstni banki podatkov v ESOC-lab na London School of Economics, ki zbira in obdeluje informacije 140 evropskih regij na ravni NUTS-2...

Če se ozremo na konvergenco in kohezijo v evropski perspektivi, opazimo, da se sklop pogajanj v teku o reviziji pomembnih politik skupnosti, ki jih glede na širino obravnavanih vprašanj označujemo kot *Agenda 2000*, nanaša tudi na strukturno politiko in na kohezijo... Kohezija ne bo smela biti na noben način vprašljiv cilj, saj ostaja temelj evropske integracije. Očetje ustanovitelji Evrope - tega ne bom nikoli nehal ponavljati - so imeli v mislih mir, zagotoviti mir po dvajsetih stoletjih vojn med evropskimi narodi...

Leonardijeva knjiga ne izpušča nobenega od izzivov, končuje pa tam, kjer se začenja Evropska monetarna unija. Izziv skupnega evropskega denarja, o tem sem prepričan, prinaša dodatne inovacije v evropske politike in ustanove ter bo še obogatila 'ostvarjeno' Evropsko unijo.

Naj se profesor Leonardi in njegova skupina na London School of Economics pripravijo: v nekaj letih bo pričujoča lepa raziskava dopolnjena."

Po teh uvodnih mislih Prodijskega, uglednega profesorja ekonomije in politika evropskega formata, ki je bil, mimogrede povedano, tudi Leonardijev učitelj, se lahko lotimo nekaterih vprašanj, ki jih študija obravnava, vendar se pred tem moramo izogniti terminološkimi pastem, saj bi sicer tvegali, da se v nadaljnjih razpravah ne bi razumeli in bi govorili eden mimo drugega. To je potrebno iz dveh razlogov; prvič že zaradi definicije zase in drugič zaradi njihovega prevajanja v slovenščino. Če med angleščino in italijanščino ni pri prevajanju nikakršnega dvoumja, saj oba jezika zvečine izhajata iz iste romanske osnove, pa sam avtor Leonardi čuti potrebo po natančnosti vsebine posameznih pojmov; pogledjmo, kako je to izpeljal:

Pojem **kohezija** odgovarja na vprašanje: KAJ? ; pojem **konvergenca** odgovarja na vprašanje: KAKO?; tretji pojem **integracija** odgovarja na vprašanje: KDAJ?

Da bi vnesel sistematični red v dokaj zapletene odnose med posameznimi vprašanji, nam Leonardi ponuja v pomoč naslednjo preglednico:

P O J E M			
	KOHEZIJA	KONVERGENCA	INTEGRACIJA
OPREDELITEV POJMOV			
narava/bistvo	politični cilji	uresničevanje politike	zgradba ustanov
smotri/cilji	enakost/pravičnost učinkovitost/uspešnost	blaginja/kakovost življenja	ustanov
poglavitna razsež- nost razčlembe	politična	ekonomska	časovna-rokovna
glavni subjekti ustanove razčlembe	civilna družba	podjetniki/tržišča	predstavniške

Ker postavlja Leonardi *kohezijo* v središče celotnega dogajanja in sta konvergenca ter integracija elementa njene ostvaritve, pravi zanjo, da je njeno bistvo v političnih ciljih pravičnejše evropske družbe, ki naj zagotovi vsem svojim državljanom boljše možnosti, ne oziraje se na kraj bivanja v EU. Ti politični smotri so v mnogočem spremenili tek evropske integracije, razširili so njene cilje in se enkrat za vselej spremenili v proces, namenjen *ustvaritvi politične enotnosti*. Na podoben način so prispevali k preoblikovanju značaja ekonomske konvergenca, tako da se je premaknila z neke nevtralne lege proti tisti, ki je prežeta z načeli pravičnosti.

Če je torej načelo kohezije opredeljeno s političnimi cilji, predstavlja drugo načelo *konvergenca* proces, ki ga je treba razviti, in metodo, ki jo je treba uporabiti, da bi dosegli kohezijo; torej odgovarja na vprašanje: Kako? Zaznamo jo tako, da sčasoma ugotovljamo zmanjšanje razlik med ekonomskimi in socialnimi kazalci med posameznimi regijami in državami. Če ne zaznavamo socialno-ekonomske konvergenca, ne moremo pričakovati uresničevanja političnih ciljev kohezije. Z drugimi besedami, kohezija predstavlja končni izid celovitega procesa konvergenca.

Iz tega izhaja, da proces konvergence ni obstojen, če manjka politična in institucionalna podpora. Koncept integracije se nanaša na vzdolžno izgradnjo nove arhitekture ustanov (institution building) ter na privzem novih pravil odločanja (new rules of the game), ki bi omogočala ohranjanje procesa konvergence, s tem pa seveda tudi kohezije. Integracija mora tudi odgovoriti na vprašanje: Kdaj?, *upoštevaje njen dolgoročni vidik*.

Kohezija je nujna za nadaljnji razvoj Evropske unije, pri čemer je skupni trg eden od dejavnikov, ki ga podpirajo *strukturni skladi*: Evropski sklad za regionalni razvoj (ESRZ); Evropski socialni sklad (ESS) in Evropski kmetijski sklad za usmerjanje in garancije (EKSUG); poleg tega pa še Evropska investicijska banka (EIB) in drugi obstoječi finančni instrumenti. S temi naj bi popravljali razvojna neravnotežja med regijami v EU.

Toda preden nadaljujemo, je prav, da skušamo posloveniti tri ključne izraze razprave:

- Kohezija** - (1) Slovar tujk, Stanko Bunc, Založba Obzorja, Maribor, 1963:
* privlačnost med molekulami iste snovi, vezljivost.
(2) Slovar slovenskega knjižnega jezika, SAZU/DZS, Ljubljana, 1985:
* fizikalna sila, ki privlači molekule iste snovi; preneseno - kohezija politične zavesti.
(3) Francosko-slovenski slovar, J.Pretnar-J.Kotnik, DZS, Ljubljana, 1969:
* vezljivost.
(4) Angleško-slovenski slovar, Komac-Škrlič, CZ, Ljubljana, 1983:
* zveza, stik.
(5) Vocabolario Latino-italiano, G. Campanini-G.Carboni, Paravia Ed., Torino, 1930:
* cohaesi, perf. od cohaereo in od cohaeresco (attacarsi - prilepiti se, pripeti se, priklopiti se, prišiti se; unirsi - združiti se, spojiti se; aderire - pristopiti, privoliti; esser coerente - biti zvezen, biti skladen).

Morda bi bil najprimernejši izraz: kohezija = vezljivost.

Konvergenca - (1) usmerjenost proti isti točki, stekanje, približevanje; biološko - podobnost v obliki in zgradbi;

- (2) zmanjšanje razlik, ki delijo kaj enotnega, zbliževanje; biološko - razvoj organizmov različnih vrst v isto smer;
(3) stikanje v eni točki, sovpadanje, soglasnost, približevanje;
(4) primikanje, stekanje;
(5) concursio-l'incontrarsi insieme, srečati se, zblížati se.

Poslovenjeno: konvergenca = stekanje.

Integracija - (1) združitev posameznih delov v celoto, povezovanje v celoto, vključitev, strnjevanje, spojitev;
(2) povezovanje posameznih enot, delov v večjo celoto, združevanje, spojitev.
(3) vključitev;
(4) povezovanje v celoto, strnjevanje, dopolnjevanje, sestavljanje;
(5) ristabilimento, rinnovamento - obnova, prenova.

Poslovenjeno: integracija = strnitev.

Če bi se zadržali pri tistem delu predstavljene raziskave, ki se neposredno navezuje na regionalizem, ne moremo mimo teoretičnih modelov, ki jih avtor kritično ovrednoti, pri čemer se še posebej loteva gospodarskega razvoja in regionalnih razlik. Ne da bi se jih tu lotevali, je zanimiva Leonardijeva privzeta navedba, da "so notranje razlike razvitosti blažje v ZDA kot pa v EU... kar daje misliti, da ni nujno, da obstoj obsežnega in enotnega tržišča istočasno

dolgoročno ustvarja večje razlike v razvitosti. Vendar pa ni mogoče izključiti, da se na poti k takemu tržišču le pojavijo sile, ki teže k takim razhajanjem,” kar mu služi kot izziv za nekatere poglobitve. Primerjava med gospodarstvoma z obeh strani Atlantika nas navaja na dvoje. Prvo, če so pri obeh ekonomska pravila enaka, bi se moralo v šestdesetih in sedemdesetih letih obrobje razvijati tu in tam. Drugo pa je prav nasprotno, da tržne razmere niso podobne, kar vodi do neenakomernega razvoja na stari celini. Toda pri tem vznikajo tudi metodološki problemi, saj Evropa nima na voljo poenoteni bank podatkov in je zato primerljivost dokaj sporna, dasi se stvari hitro izboljšujejo, saj Eurostat pospešeno zapolnjuje vrzel; temu informacijskemu primanjkljaju se skuša izogniti tudi inštitut, na katerem dela prof. Leonardi, saj je zgradil in vzdržuje lastno banko podatkov prav za specifične namene regionalnih študij.

V obsežnem delu komparativnih analiz med evropskimi regijami v različnih državah prihaja do sklepa, da je v petinštiridesetih letih prišlo do pomembnih premikov na velikih področjih Evrope. Industrijski model, osnovan na množinski proizvodnji in z veliko delovne sile, je nadomestil drug, ki omogoča večjo gibkost tehnologije, hitro prilagajanje tržnim potrebam in manjše serije. Toda preseneča to, da so ta inovativni model prej sprejela v preteklosti agrarna področja z mešanim gospodarstvom. Gospodarski razvoj ni v preprosti odvisnosti od količinske rasti, pač pa je rezultat sprememb ekonomske strukture, v katerih se ostvarjajo novi izdelki, preizkušajo novi postopki v medsebojni ustvarjalni soodvisnosti med družbenimi silami, institucijami in gospodarstvom.

Rezultati analiz potrjujejo, da se je v zadnjih desetletjih postopno zmanjševala razlika v razvitosti tako med državami kakor med regijami. Tako se je od leta 1970 do 1995 zmanjšal razpon med najbolj razvitim Luksemburgom in Irsko od 2,4 na 1,8; pri čemer je seveda prihajalo do občasnih nihanj.

Njegova ugotovitev logične decentralizacije Evrope je povezana z nujno po večji učinkovitosti gospodarstva in administracije, da bi mobilizirali ‘žive sile družbe’. Države članice EU, ki so že notranje organizirane po federalnem načelu (Nemčija, Avstrija in Belgija), so zahtevale, da se v Amsterdamsko pogodbo izrecno vnese izjava o subsidiarnosti, poudarjajoč, da se to načelo v EU ne nanaša zgolj na države, ampak tudi na njihove konstitutivne dele (regije), saj te nimajo lastne zakonodajne oblasti, pač v skladu z osrednjo federalno ustavo, zato si morajo tudi deliti pristojnosti.

V osnovi je pri tem potrebno izhajati iz načela, da predstavlja lokalna skupnost v svojem političnem in institucionalnem izrazu tisti temelj, na katerem je zgrajen politično-institucionalni sistem na višjih ravneh. Torej ni država tista, ki ustanavlja lokalno skupnost, čeprav jo vključuje, pač pa avtonomno obstaja lokalna skupnost in je predhodnica oblikovanja moderne države. Moderna država obstaja zato, ker ji je uspelo pridobiti aktivni konsens od svojih lokalnih skupnosti. Po tej koncepciji definicija države in njene legitimitete ne more biti omejena na nacionalne strukture, ampak mora zajemati vse pojavne oblike politične skupnosti, kar pomeni tudi javne institucije, ki delujejo v imenu občanov. Spričo tega se mora moderna država strukturirati po načelu razplastitve oblastne moči med različnimi stopnjami političnih institucij.

Leonardi pa se loteva tudi novega razvojnega modela evropske integracije in izhaja iz kritike sedanjega, t.j. starega modela, ki mu ima marsikaj očitati:

Proces	Raven	Rezultat
Odmikanje funkcij od gospodarske sfere in	Nadnacionalna raven	Povečanje evrokracije Zlitje državnih elit z velekapitalom

njihova koncentracija
na vrhu

Krepitev vloge Evropske komisije

Nacionalna raven

Zmanjšanje birokracije
Usklajevanje na nacionalni ravni

Na tej osnovi gradi svoj pristop, ki temelji na decentralizaciji in večjem medsebojnem sodelovanju ustanov, katerega politični cilj je postaviti kohezijo v zvezen proces konvergence in integracije, da bi prišlo do nove nadnacionalne skupnosti v EU.

Združenost Evrope črpa svojo trdnost in moč iz

procesa konvergence----->kohezije<-----procesa integracije

Ta ima svojo gospodarsko razsežnost:

- ustvarjeno bogastvo
- distribuirano bogastvo
- vrednote bogastva
- ohranjanje bogastva
 - * stopnja inflacije in obresti
 - * dolgovi
 - * deficit

Socialno razsežnost:

- zmanjšanje brezposelnosti
- omejevanje socialne odrinjenosti
- nova revščina
- družbena integracija imigrantov
- enake možnosti
- novi zaposlitveni profili

Politično razsežnost:

- institucionalna decentralizacija
- skladnost odločitev
- učinkovitost ustanov
- količina in kakovost skupnega premoženja
- navpična interakcija med ustanovami
- vodoravna interakcija med ustanovami

Ne nazadnje ostaja zanimivo vprašanje, kako bo s širitvijo EU zlasti proti vzhodu, ki jo raztegne na prihodnjih dvajset let, saj meni, da v tem trenutku ni primernih razmer za hitro in nebolečo vključevanje novih članic. Pri tem pa ugotavlja, da so razlogi za to predvsem v notranji naravi EU, in zajemajo tudi stroške kohezijske politike, ki bi morali narasti; sem sodi tudi reforma agrarne politike, ki bi morala sprostiti sredstva na eni strani, da bi jih učinkoviteje naložili na drugo stran; ne smemo tudi zanemariti neučinkovitosti obstoječih ustanov. Posebej je treba obravnavati tiste države, ki so že v postopku vključevanja, katere zaznamuje globoka gospodarska razlika v razvitosti, saj v povprečju ne dosega 50% evropskega družbenega proizvoda na prebivalca; zato bi bile vse te kandidatke uvrščene v področja 1. cilja, v katerega spadajo vsi, ki ne dosega 75% BDP/preb. povprečja v EU. Torej bi bile te države deležne tudi sredstev iz Kohezijskega sklada, kjer velja kriterij, da

imajo pod 90% BDP/preb. povprečja v EU. To ne bi šlo brez spremembe sedanjih notranjih kriterijev za obstoječe članice in zmanjšanja pomoči, ki so je sedaj deležne od EU; tako bi izpadle iz Kohezijskega sklada Španija, Portugalska in Irska.

Ta in druga vsebinska vprašanja pa vodijo do razmišljanja, da bi se tudi spremenil sedanji sistem odločanja, ki je že sedaj dokaj težaven in dolgotrajen, po vstopu novih članic pa bi bil še bolj zapleten, če ne bi zožili števila vprašanj, za katera je potrebno soglasje vseh članic. Poleg množice drugih strateških problemov bivše ZSSR, Balkana, Turčije, Bližnjega vzhoda, Sredozemlja ip. so še širši, v zvezi z globalizacijo svetovne ekonomije ter nerazvitega sveta. Ni mogoče izključiti tesne povezanosti s širjenjem NATA in konceptom razvoja evropskih obrambnih mehanizmov.

Leonardi zaključuje svoje razmišljanje:

“Jasno postaja, da vse te spremembe v svoji zapletenosti ne bodo mogle dati odgovora na neki novi meddržavni konferenci za spremembo ustanovnih pogojev EU, kakor se tudi ne bodo mogle izpeljati v kratkem roku. Predhodno je treba razvozlati vprašanje napredovanja EU v smeri neke federalne ali konfederalne strukture z nadnacionalnim značajem, primerljive z eno od teh dveh kategorij, že znanih pri nacionalnih državah. Trenutno je EU na stopnji, ki se bolj približuje oblikovanju ‘konfederacije’, v kateri bi ustanovne države članice ohranile politično pobudo sklicevanja medvladnih konferenc, ki bi lahko spreminjale pooblastila in postopke nadnacionalnih ustanov, ter bi imele diskrecijsko pravico sodelovati v postopkih odločanja prek Sveta ministrov. Istočasno pa že obstajajo v strukturi EU močni elementi federalnega značaja, od komaj osnovane Osrednje banke, Evropskega sodišča pravice, Evropskega parlamenta z dodatnimi pooblastili iz Amsterdamske pogodbe do Evropske komisije, ki razvijajo politiko, razrešujejo spore, interpretirajo pogodbeno določila in podobno. Prihodnje reforme pogojev bodo morale slediti krepitvi federalnih sestavin ob določitvi *policies* (op. L.V.: *policy* = politika kot uresničevanje zastavljenih ciljev) in rasti institucionalne zgradbe Evropske unije.”

EU-KAKO URAVNAVATI TRG?

Kar 86% naključno vprašanih je odgovorilo, da je preveč izdelkov na trgu, ki jih predstavljajo kot nove, ob ustrezni medijski podpori, vendar so v resnici to le na videz. Ta ugotovitev izhaja iz obsežne študije, ki so jo opravili v okviru EU, saj je čedalje več znakov, da se zmanjšuje povpraševanje ter da se spreminja struktura potrošnje. Celih 71% vprašanih je odgovorilo, da so na svetu pomembnejše stvari, kot pa nakupovati in trošiti. Ko skušajo razlagati tak odklonilen odnos ljudi do potrošništva, nekateri opozarjajo, da je prišlo že do zasičenja, oziroma, da so ljudje v razvitem svetu v preteklih desetletjih obilja zadovoljili že vse eksistenčne potrebe, istočasno pa tudi dognali, da je veliko potrošnih dobrin nepotrebnih in posledica spretno zasnovane marketnške psihološke obdelave.

Tako so že skovali nov izraz "d e c o n s u m p t i o n", ki je po eni plati odraz ekonomskih težav in morda začetka recesijskega vala ter velike množice nezaposlenih v najrazvitejših državah, po drugi plati pa je to psihološka reakcija ljudi na "ponudbene orgije ogromnih količin blaga, promocij, medijskega bombardiranja, razprodaj itd., kar postaja psihološko kontraproduktivno in povzroča zavračanje kupcev". V Fort Villigu je v organizaciji "NIELSEN-a" potekalo srečanje med visokimi predstavniki industrije, trgovskimi mrežami in marketinškimi organizacijami, z namenom proučiti "potrošnika v opoziciji", koliko je to posledica zgrešenega pristopa oz. koliko gre za dolgoročnejske trende. Direktorji marketinga, product managerji, tržni planerji, raziskovalci trga ip. so si bili kar edini, ko je eden od organizatorjev rekel: "Kam vsi nestrpnost dirjamo, vselej v tekmi s časom, če slednjič ne bomo našli časa, da nas bo srečala pamet?" Zlasti veliko kritik je letelo na reklamo, "ki je velikokrat boljša od proizvoda, ki ga reklamira", iz česar izhaja, da je pogosto sama sebi namen.

Toda zagat ni konec! Pravzaprav smo šele na začetku, saj se zastavlja vprašanje kako obvladati trg. Če si po eni strani EU na vse kriplje prizadeva za svobodno konkurenco in se skoraj vsak dan pojavljajo sodbe, ki na ta ali oni način preprečujejo monopole in zapiranje ali omejevanje trga, se -paradoksalno- pojavlja nemalo ulrepov organov EU, ki v bistvu predstavljajo p l a n s k o g o s p o d a r s t v o. Odmevne so bile plansko zapirane železarne, določanje zasejanih površin s pšenico in drugimi kulturami, omejevana predelava mleka, vina, olja, mesa itd. Tako razburilo duhove tudi določanje ribiških flot, ki naj bi se do leta 2002 skrčile za celih 30%, s tem pa seveda tudi ulov zlasti nekaterih vrst rib. Vse je razumljivo in podprto tudi z ekološkimi razlogi, toda prav to je tisto, da se planerska racionalnost, utemeljena z ustreznimi podatki, statistikami in algoritmi, uveljavlja v ekonomiji EU (pa ne le v njej!) kot upravljalско načelo. Ni potrebno dobrega spomina, da bi potegnili vzporednice s proslulim planskim gospodarstvom na vzhodu, na katerega je letel ogenj in žveplo. Nihče namreč ne ve, ali obstajajo v EU mehanizmi, ki bi na določeni točki zaustavili prodor planiranju, onkraj katere se neha tržno gospodarstvo. Nekateri pikro pristavljajo, da je delovanje trga namenjeno le malim podjetjem, ki si morajo sama pomagati iz težav ali pa propadejo, ne da bi kdo mignil s prstom zanje, kar pa ne velja za katerokoli večjo družbo, banko, infrastrukturne sisteme, kot so železnice, pošte itd., da o birokraciji ne govorimo, ki je večna...

Če je Velika Britanija trenutno v znamenju norih krav, se ji v kratkem obeta še en spopad, saj bo morala znatno zmanjšati število svojih ribiških ladij, brezposelni ribiči bodo pomnožili vrste že tako zaskrbljujoče velike armade nezaposlenih.

Resna dilema ostaja odprta tako za ekonomiste teoretike, politike kakor, in še najbolj, za same gospodarstvenike, kakšne modele gospodarskega načrtovanja in ekonomske politike uvajati v EU, da ne bi zašli v močvirja vseobsežnega planiranja, a bi ostale pri življenju prednosti trga, obenem pa bi zagotovili usklajen razvoj, zmanjšanje brezposelnosti, uravnotežili proračune, znižali inflacijo...

'KO MEJE NE BO VEČ'

- ali »Gruppo d'assalto Brioni«

Tudi to je Evropa!

Te dni je onkraj meje vabil goriški pokrajinski odbor Državnega združenje za Julijsko Benečijo in Dalmacijo (Associazione nazionale Venezia Giulia e Dalmazia), v sodelovanju z uredništvom esulskega časopisa »L'arena di Pola«, na predstavitev knjižne izdaje romana »Maro: Pola (Istria) Gruppo d'assalto "Brioni"«, avtorja Danila Colomba, ki: »je roman-resnica (romanzo-verita) zadnjega podviga Decima Mas na Jadranu in o pretresljivem pešačenju po cestah Jugoslavije ujetnikov, ki so nosili oznake gladi Salojske republike. Gre za neobjavljeno stran zgodovine v okviru nekega ozemlja, ki ga je mirovna pogodba boleče naredila za "tuje"«. Tako je zapisano na vabilu. Delo naj bi ob prisotnosti pisca predstavil 'sindaco del Libero Comune di Pola in esilio'.

Ne bi se spuščal v vsebino dela, ki ga niti ne poznam, gre pa za dvoje:

- da še vedno obstajajo župani (in organi) 'Svobodnih občin iz Istre in Dalmacije v pregnanstvu', ki jih kot take uradno vabijo na različne kraje in ki jih upoštevajo državni organi Republike Italije;
- da je bila Decima MAS, o kateri govori roman, ki ga je počastil s svojo navzočnostjo župan puljske svobodne občine v pregnanstvu, elitna in bojovita fašistična bojna skupina, ki je ostala do zadnje minute zagrizeno zvesta Duceju in Hitlerju in je tudi na Primorskem povzročila še v zadnjih dneh vojne veliko gorja. Njen ustanovitelj in poveljnik 'črni princ' Borghese, pa je poskušal pri zahodnih zaveznikih izpeljati

vratolomno prelevitev v zaveznika, ki bo branil vzhodno mejo Italije pred barbari.

Njegova senca je dolga, vključno s proslulim 'Gladiom', vse do današnjih dni...

Obstoj Svobodnih občin v pregnanstvu ni le folklor, kot bi kdo mislil, ali nekakšna organizacija samopomoči, kar bi bilo še nekako razumljivo v prvih letih po tistem, ko so se izselili. Dejstvo je, da gre za organizirane oblike pritiska (ki pride do izraza ob vsaki količkaj primerni priložnosti) in ohranjanje zveznosti (do priložnosti in taka je bila tudi ob slovenskem osamosvajanju, ko so nekateri povzdigovali svoj glas, da je nastopil njihov čas) ter legitimnosti za prevzem oblasti tistega dne 'D', ko... Kdor ne pozna statutom, ideologije, besednjaka in delovanja teh 'svobodnih občin v pregnanstvu', se bo pač zadovoljil z razlago, da je posredi le domotožje, hrepenenje po starih časih njihove mladosti, toda zadaj je veliko več, kar je izbruhnilo na dan ob odlikovanju, ki ga je predsednik republike Italije nedavno podelil splitski 'svobodni občini v pregnanstvu'.

Pretežni del naših političnih vrhov pušča takšne prilike vnemar, meneč, kdo pa danes v Evropi še misli na spreminjanje meja? V resnici gre za veliko bolj dolgoročno in prefinjeno strategijo ekonomskega, kulturnega in medijskega prodiranja, v kateri imajo svojo vlogo tudi 'svobodne občine v pregnanstvu', pa čeprav le strašilno, opominjevalno; mislim pa da s primernimi lepotnimi popravki tudi dejavno.

Zlasti zaskrbljuje, ker se od nekdanj napajajo z duhom in ravnanjem iz časa najhujšega fašističnega raznarodovanja, ki mu v bolj trdi ali bolj mehki obliki podaljšujejo življenje. Pri tem ko se 'vključujemo v Evropo', si ne smemo zatiskati oči pred tem, kako se Italija, ki je v tej Evropi, obnaša do naše manjšine, in seveda kako podpira 'svobodne občine v pregnanstvu' iz suverenih držav Slovenije in Hrvaške.

Nekega dne, morda bo to čez tri, štiri ali več let, 'bomo prišli v Evropo' in 'meje ne bo več', kot se abotno izražajo tudi naši ministri. Pri čemer gre ali za lahkomišelnost, nepremišljeno izražanje ali za zavajanje širokih plasti prebivalstva ali za njihovo resnično prepričanje, da z vstopom Slovenije v EU, ne bo več meja. Vsaka od teh možnosti je katastrofalna, ker iz njih izhajajo strategije našega vključevanja in življenja v EU.

Izkušnje znotraj obstoječe EU kažejo, kako so meje trdovratno prisotne, saj se npr. natančno ve koliko in v katero od članic posamezna članica izvaža ali iz nje uvaža, kar bi bilo na prvi pogled zgolj statistika, istočasno pa si tudi zelo srborito izračunavajo bilanco prispevkov v skupno evropsko blagajno in črpanje iz nje. Poleg tega se ob takšnih 'karambolčkih', kot je bolezen norih krava ali stekline, zelo natančno ve, kje so državne meje, da jih zaprejo. Da o takih rečeh, da Velika Britanija ni članica monetarne unije, niti ne govorimo. In pravzaprav, zakaj Državni zbor Republike Slovenije sprejema 'po tekočem traku' na stotine novih ali evropski zakonodaji prilagojenih zakonov, če ne za to, da veljajo in bodo veljali na ozemlju (napol)suverene Slovenije. Če karikiramo, meja bo še vedno na Fernetičih ali na Vrtojbenskem polju, čeprav bo odprta; tovornjakarji in ostali potniki se tam ne bodo več ustavljali zaradi mejnih postopkov, ampak le, če bo zanje to mikavno ali potrebno. Policije in carine pa bodo nekje (bolj ali manj globoko) v notranjosti državnega ozemlja prav tako opravljali svoje delo. In na morju bodo z bolešno natančnostjo razmejena mednarodno in teritorialna morja...

Toda kar je še pomembnejše za razumevanje prihodnjih okoliščin. Če se v Novi Gorici v rednih presledkih pojavlja (predvsem mladina) ob znameniti ograji pred železniško postajo, da bi jo simbolično (ali zares) podrla, vendar pri tem misli na čas, 'ko ne bo več meja', bi se morali ne le oni, ampak tudi vlada vprašati, za kakšna pričakovanja gre, saj bo sicer prišlo do travm. Kaj se bo za povprečnega državljana spremenilo, 'ko meje ne bo več'? Gledano z novogoriške strani bodo do konca Erjavčeve ulice, torej do tja, kjer je danes še maloobmejni prehod, veljali slovenski zakoni, od tam naprej pa italijanski; z ene strani bodo do iste črte kot danes prišli slovenski policaji, z druge pa italijanski in se bodo tam obrnili (če ne bodo samovoljno, kot so že, intervenirali na sosednjem ozemlju). V šolo hodi naša mladež že sedaj

onstran brez večjih težav (morda potem ne bo tako, saj so nekateri politiki z one strani že najavili, da bodo potem hodili tudi zamejski Slovenci v naše šole tostran); (predvsem) naši delavci se tudi zaposlujejo čez mejo, morda bo potem potreben kakšen papir manj kot danes (ali pa tudi kakšen več, kaj se ve?!), v trgovine bomo hodili tako kot zdaj (slabše bo to, ker nam ne bodo več vračali IVE); ko bodo volitve bo vsak volil na svoji strani (če ne bo kakšnih mahinacij, kot smo jih že doživeli z avtobusnimi izleti iz Istre na italijanske volitve); podjetniki že danes ustanavljajo svoja podjetja širom Evrope brez posebnih težav, le cvenk in zamisli so potrebne. Kaj se bo takega spremenilo, da z naših najvišjih vrhov govore: 'meje ne bo več'? Imeli bomo poslance v Evropskem parlamentu. Pristop bomo imeli (kolikor pač bomo) do razvojnih skladov EU, toda izgubili bomo možnost do PHARE in drugih sedanjih skladov.

In vendar se bo veliko spremenilo! Toda kje in koliko, o tem se v širši (tudi politični in gospodarski) javnosti ne razmišlja dovolj ter predvsem ne deluje. Ne smemo zamenjevati števila seminarjev, konferenc ip. z dejanskim razvojnim prilagajanjem celotne strukture.

Predvsem pa 'ko meje ne bo več', bo državna meja natančno tam kjer je danes, le zelo (ne pa popolnoma) odprta bo, tako v dobrem kakor v slabem, vključno s 'svobodnimi občinami v pregnanstvu' in podobnim vred; in še ob eno iluzijo bomo, če se je znebimo čimprej...

STRATEGIJA ZA VSTOP SLOVENIJE V EU

Razmišljanje o vlogi raziskav in razvoja (RiR)

Vlada Republike Slovenije je šele 18. novembra 1996 objavila v Poročevalcu Državnega zbora RS "Strategijo ekonomskih odnosov Slovenije s tujino - od pridruženega do polnopravnega članstva v Evropski uniji", dasi jo je sprejela na svoji seji že 1. avgusta. Kaj je botrovalo skoraj štirimesečnemu zamiku, si lahko mislimo, saj so medtem šle mimo volitve in je dokument prišel v novi Državni zbor pa tudi vlada se bo medtem zamenjala, ne oziraje se na to kdo bo njen mandatar. S tem pa postaja nadaljnja pot te Strategije dokaj negotova, saj ni nikakršnega jamstva, da ne bo nova vlada ta dokument sploh umaknila in pripravila novega. Pri vsem pa je žgečkljiv drobcen detaljček, da sta določena za sodelovanje na sejah Državnega zbora minister in državna sekretarka prejšnje vlade; že to sme biti povod za domneve o nadaljnji usodi Strategije.

Ker v objavljenem dokumentu ni navedeno poimensko, kdo je sodeloval kot fizična oseba ali ustanova pri pripravi tega teksta, tudi ne moremo vedeti ali je mogoče sestaviti drugačno strokovno ekipo za eventualni nov dokument. Če so namreč angažirali zanj "najboljše" strokovnjake jih pri morebitnem ponovnem zagonu ne bo mogoče zaobiti in dokument ne bo mogel biti drugačen od sedanjega, sicer se bodo pojavila natolcevanja, da so prišli na površje drugokategorniki za ene, za druge, da so šele ti novi "ta pravi"...

Ko pa govorimo o "strategijah" bi morali poenotiti terminologijo kaj to je, komu in čemu je namenjena. Prav zanimiva in skoraj anekdotična je razlaga tega pojma v Mali splošni enciklopediji, DZS 1976: "STRATEGIJA - (1.) veja vojaške vede; preučuje priprave in delovanje vojske. Načrtno so jo začeli gojiti šele v začetku 19. stoletja (Klausewitz, Jomini), z dognanji, ki so se brez večjih sprememb ohranila do prve svetovne vojne. Zaradi novega orožja in novih načinov vojskovanja (partizansko bojevanje) se je veda v drugi svetovni vojni močno razvila. (2.) spretnost pri političnih, gospodarskih, športnih idr. bojih. Strateg (gr. strategos), antični vojskovodja v Grčiji in v Bizancu; včasih so tako imenovali tudi južnoslovanske vladarje na področju bizantinskega *temata*." Podobne so definicije tudi v tujih virih; poleg tega pa se pojavljajo tudi manj vojaški termini, npr. "Skillful employment and coordination of tactics; artful planning and management," kar bi bilo bližje našemu razumevanju tega pojma v tem kontekstu. Toda, če naj gre za večje uporablanje in

usklajevanje taktik ter iznajdljivo načrtovanje in upravljanje, pri čemer je treba pojem "taktika" razumeti kot preudarno izkoriščanje razpoložljivih sil, potem si ne moremo kaj, da ne bi pričakovali "svobodnega tekmovanja na svetovnem trgu" kot se lepše reče boju za svoj prostor pod soncem. Ko imamo v rokah tak dokument kot je pričujoča Strategija seveda lahko dopuščamo, da je tudi to morda strategija kljub temu, da je parcialna - govori le o ekonomskih odnosih, kar je njena prva in poglobljena pomanjkljivost. Slovenija je končno postala neodvisna država in kot taka ima poleg ekonomskih še druge strateške cilje! To še zlasti velja v primeru vstopa v EU, kar je osnovni namen tega dokumenta.

Če odmislimo (z zelo tehtnimi pomisleki in zadržki) druge elemente te strategije in se osredotočimo na tim. storitveni segment teh ekonomskih odnosov, potem moramo najjasneje reči, da je strategija v tem pogledu nedorečena in pri vsej svoji gostobesednosti na tem področju redkobesedna - nasploh pa ji v celoti manjka inventivnost pri nakazovanju alternativnih ukrepov. Če naj bi poslanci po eni strani in celotna slovenska javnost po drugi strani imeli s tem dokumentom možnost izbire, bi morali poznati tudi strateške posledice posameznih odločitev tudi v bolj kvantificirani obliki. Če smo bolj določni vsaj v enem: Tolikokrat omenjana nujna usmeritev Slovenije v storitveni sektor ostaja brez določnejših ukrepov. Skoraj neverjetno (ali kot trpko samospoznanje) se zdi, da v končnem poglavju dokumenta "Pripravljeni v EU" piše: "Strategija vključevanja v EU je pomemben del priprav. Vsebovati mora jasno opredeljene cilje, potrebne sistemske, predvsem zakonske spremembe in ustrezne ukrepe ekonomske politike, ki bodo vodili v stabilno, notranje in zunanje uravnoteženo gospodarstvo. Strategija mora vsebovati jasno določene in uresničljive izvedbene roke," itd. Zakaj ne "strategija vsebuje" v določni namesto v nedoločni obliki? Zato ker takega značaja pač nima! Zato tudi srhljivo število novih komisij, odborov, koordinacij itd., ki jih bo treba ustanoviti in izgleda, da je to "najkonkretnější" zaključek v medlem "usklajevanju taktik", kar naj bi strategija bila vsaj v enem delu. Kako je torej s storitvenim sektorjem in tim. orientacijo slovenskega gospodarstva na dejavnosti, ki naj bi bistveneje povečevali delež dodane vrednosti?

Točna je ugotovitev, da znaša delež storitev v svetovni menjavi okoli 22% v Sloveniji pa okoli 20% in tudi da je v izvozu razmerje med transportom s turizmom in ostalimi storitvami v svetu povprečno 60:40, medtem ko je v Sloveniji le 77:23 in da je bila v začetku devetdesetih let v svetu polovica neposrednih tujih investicij usmerjena v storitve, v Sloveniji pa komaj četrtina. Toda primerjava šepa že s tem, da se primerjamo s svetovnimi povprečji, medtem ko so primerjave z razvitejšimi še klavrnejša. In tu nas doleti prvo večje razočaranje, vse kar je strategija zmožna predlagati je tako posplošeno in elementarno (npr. Slovenija nima dovolj kapitala, visokokvalificirana delovna sila je predpogoj za nadaljnji razvoj, ključnega pomena je sodobna informacijska tehnologija ip.), da se moramo resno vprašati ali naj to služi strateškim odločitvam Slovenije, ki mora najti svoje konkretno mesto v tem hitro razvijajočem se svetu. Tudi ugotovitev, da so pretežno akademske institucije vključene v mednarodne razvojno-raziskovalne programe in da so ti neaplikativni, zaradi česar bo potrebno v prihodnje v bistveno večji meri vključiti tudi podjetja v tehnološke projekte, se zaključí z nekaj splošno znanimi in velikokrat ponovljenimi napotki. Tu izrabimo priliko, da pokažemo na površnosti, ki se večkrat pojavljajo v tekstu, gre za priloženo preglednico 3.2 z naslovom "Ocena optimalne intenzivnosti tehnološke politike v Sloveniji in državah članicah EU glede na tehnološko in gospodarsko razvitost", pod katero je sicer navedeno (avtorstva praviloma v tem dokumentu ni mogoče ugotoviti), da jo je uredil L. Sočan, ki mu ne bi smeli oporekati strokovnosti. Tako kot je preglednica objavljena ni mogoče razbrati, kako je mogoče intenzivnost kvantitetno razumeti, kriterije zanjo in metodologijo primerjav med državami ter kaj v resnici pomenijo.

Od takega dokumenta bi pričakovali več kot pa le, "da bi bilo potrebno tudi s fiskalnimi ukrepi (davčne olajšave, ugodnejši krediti, subvencije) pospešiti naložbe v tehnološko posodobitev", da bi razvili tehnološko-inovacijski potencial, ki bi za razliko od dosedanjih raziskovalnih projektov namenjenih predvsem znanstvenim objavam, povečevali konkurenčnost slovenskega gospodarstva. Sklicevanje na nekakšen misteriozni "notranji razvojni impulz", ki naj bi ga ustvarilo usklajeno prizadevanje vlade, gospodarstva, institucij civilne družbe in prebivalstva pri ukrepih za dvig razvojne sposobnosti in konkurenčnosti, sodi v repertoar znanih zarotitev, ki nam doslej niso pomagale.

Zdi se v nasprotju z ugotovitvijo te Strategije, da "je država slab gospodar", če se v sklepnem delu v glavnem govori v slogu "ključno vlogo pri pripravi in izvedbi projekta vključevanja Slovenije v EU ima in bo imela javna uprava (to je celo podčrtano), ki se pa mora za to nalogo šele ustrezno organizirati in usposobiti. Poleg vrste najrazličnejših komisij ip. ko višek predlaga še posebno Ministrstvo za vstop Slovenije v EU...

Skratka, kaj je bil namen tega dokumenta, ki ga ne moremo imenovati strategija, še manj pa gradivo, ki naj bi služil javnosti in odgovornim za odločanje? Morda bi ga drugače ocenjevali, če bi nosil naslov OPOMNIK ZA VSTOP V EU ali kaj podobnega, tako pa s svojim ambicioznim naslovom obeta nekaj, kar vsebinsko ne opraviči.

Prav zanimivo bo spremljati odnos novega Državnega zbora in vlade do te Strategije, v marsičem pa že lahko slutimo, da bo morala slovenska javnost veliko opreznije in kritičneje spremljati našo "pot v svet" ali globalizacijo kot to imenuje Strategija. Odločno pa je treba reči, da **potrebuje Slovenija svojo celovito nacionalno strategijo**, ki naj upošteva vse elemente nacionalnega in državnega razvoja.

Ne oziraje se na vrsto drugih pripomb glede zgradbe, vsebine in ciljev te strategije pa se nam zdi primerno opozoriti še na eno od stališč, ki po našem mnenju zna imeti pomembne posledice, če se bodo vladajoči po strategiji tudi ravnali in ne bo zgolj kos papirja, kot se nerado zgodi...

Poglavje "Regionalna politika in čezmejno sodelovanje" se začinja: "Evropska unija, ki se sicer načelno zavzema za čim manjše poseganje države v gospodarstvo ("država je slab gospodar") in zato kontrolira in omejuje razne vrste razvojnih pomoči, ki jih države članice dajejo podjetjem (npr. splošno investicijsko premijo, izvozne spodbude, pomoč državnim-javnim podjetjem), smatra, da so regionalne razvojne pomoči kompatibilne s tržnim gospodarstvom in svobodno konkurenco, če gre za pomoč ekonomsko šibkim, pretežno agrarnim regijam, industrijskim regijam s staro industrijo in perifernim regijam. Vse države članice EU izvajajo regionalno politiko, pa tudi EU sama zagotavlja posebne regionalne razvojne spodbude iz t.i. strukturnih skladov: Evropskega regionalnega razvojnega sklada (ERDF), Evropskega socialnega sklada (ESF) in Evropskega sklada za usmerjanje spodbud in garancije v kmetijstvu (EAGGF) ter v povezavi z Evropsko investicijsko banko (EIB). Strukturni skladi so v letu 1993 predstavljali slabo tretjino (31%) celotnega proračuna EU in so bistveni instrument za pospeševanje socialne in ekonomske kohezije držav EU. Do leta 1999 naj bi se njihov delež povečal na 36%, delež sredstev za skupno kmetijsko politiko pa zmanjšal od 51% v letu 1993 na 46% v letu 1999. V Evropi prihaja vedno bolj v zavest dejstvo, da različna gospodarska uspešnost države ne bazira le na makroekonomskih agregatih narodnega gospodarstva, ampak tudi na različnih inovacijskih potencialih posameznih regionalnih območij. Vsako narodno gospodarstvo predstavlja mozaik različnih regij, vsaka od regij pa ima lastno dinamiko in strukturo, povezano v vedno bolj internacionalno odprt sistem gospodarskih povezav."

Vse to nas še bolj utrjuje v prepričanju, da Slovenija ni startala najbolje, ko je ob svojem konstituiranju zasnovala centralistični model države, ki se na žalost čedalje bolj krepi. Na to kaže tudi razmeroma pozna ratifikacija Evropske listine o lokalni samoupravi, kar je Državni zbor opravil tik pred svojim razpustom, čeprav je bila sprejeta v Strasburgu že 1985, in

izrecno govori o decentralizaciji države ter večjih pristojnostih ljudi na lokalnih ravneh. Le to bi omogočalo tudi medregijsko sodelovanje, glede na to, da so v EU projekti INTERREG, PHARE-Cross border namenjeni prav čezmejnemu sodelovanju regij na najrazličnejših področjih vključno z gospodarskim. Zato ne bi smelo biti presenečenje, če je v strategiji navedeno:

"Za učinkovito čezmejno regionalno sodelovanje pa mora Slovenija vzpostaviti upravno-administrativne enote (pokrajine, dežele), ki bodo približno ustrezale NUTS 3 (Nomenclature of Territorial Units, upravne enote na 3. ravni) regijam v okviru EU in bodo usposobljene in pooblašene, da avtonomno vstopajo v razne oblike čezmejnega sodelovanja." Za boljše razumevanje naj navedemo, da je po nomenklaturi NUTS (Statistično poimenovanje teritorialnih enot), ki jo je EU uveljavila, da bi poenotila poimenovanja zelo raznolikih oblik teritorialne in administrativne decentralizacije svojih držav, najmanjša enota NUTS 5, ki ustreza našim krajevnim skupnostim, NUTS 4 so občine, NUTS 3 pokrajine, NUTS 2 dežele in NUTS 1 skupine dežel (v Nemčiji: 16 Lander, 40 Regierungbezirke, 543 Kreise in nato občine; na majhnem Nizozemskem pa 4 Landsdelen, 12 Provinces, 40 Regios in nato občine; v Franciji pa Zeat, ki jih je 8, nato je tam 22 Regions, 96 Departements in množica občin). Kot vidimo ima Slovenija do vrha evropske NUTS le tri stopnice, smotno pa bi bilo imeti še pokrajine, ki bi približno zajemale velikost prejšnjih občin, ter dežele, ki bi predstavljale regije v smislu EU in bi bile sposobne tudi čezmejnega avtonomnega sodelovanja. Pri tem pa je treba že vnaprej poudariti, da ne sme taka decentralizacija iti na rovaš večje administracije in krepitve birokracije. Prav narobe je res, to je EU že spoznala, če je država slab gospodar, potem je treba omogočiti ljudem, da upravljajo z narodnim dohodkom na čim nižji ravni, kjer imajo nadzor nad njegovo porabo, kot pravi Evropska listina o lokalni samoupravi. Država mora svoje funkcije spustiti navzdol in shujšati za lepo število birokratov, poleg tega pa je treba tudi v državnih in javnih službah iti po poti konkurence, podajanja koncesij, opravljanja javnih zadev preko natečajev itd. kar vse sili k zmanjšanju stroškov spričo konkurenčne ponudbe večjega števila možnih izvajalcev. Sicer pa ni nujno, da so za vse naloge, ki pripadajo pokrajinam in deželam, potrebni uradniki, mnoge stvari so le stvar skupnega dogovarjanja, načrtovanja in usklajevanja, vse ostalo morajo potem opravljati strokovne in specializirane ustanove, družbe in podjetja. Zasnova sodobnega sistema v EU gre v smeri države, ki naj deluje kot učinkovito podjetje. Slovenija pa se npr. kot država še vedno sili in s tem degradira v družbo regij "Alpe-Jadran", čeprav v ustanovni listini te delovne skupnosti izrecno piše, da je ena od njenih nalog borba proti nadvladi centralnih državnih oblasti. Ali se slovenska država bori sama proti sebi...?

KAPITAL IN NACIONALNI INTERESI

V Sloveniji se razplamtevaajo razprave o nacionalnih interesih, vendar pretežno v luči vloge tujega kapitala v naših bankah in velikih družbah. Vendar pa so razhajanja še zelo velika in pri iskanju skupnih osnov, govore razpravljalci eden mimo drugega, ker nimajo niti poenotenih pojmov, uporabljajo iste izraze za različne stvari ali različne izraze za isto stvar. Zato je nujno lotiti se najprej izrazoslovja!

Pojem 'nacionalni interes' je sestavljen iz dveh udomačenih izrazov, ki ju lahko različno razumemo. Ali se 'nacionalni' nanaša na narod ali državo? Slovenci npr. prevajamo United nations kot Združeni narodi, v resnici pa so v organizacijo vključene države, ne pa narodi. Vendar, ko rečemo 'nacionalizirati', mislimo na 'podržaviti'. Za GNP-gross **national** product ali italijansko PNL-prodotto **nazionale** lordo uporabljamo BDP-kosmati (bolj pogosto: bruto) **domači** (včasih: družbeni) proizvod itd. V dandanašnjih slovenskih razpravah o nacionalnih interesih pa se očitno mešata oba pojma celo pri istih razpravljalcih, ko enkrat mislijo na nacijo-narod, drugič pa na nacijo-državo, kar ni eno in isto (tudi ne v Sloveniji), čeprav je

med seboj povezano. V ZDA do take zmede ne more priti, ker sta tam popolnoma izenačena nacija=država in ljudstvo. Za slovenske razmere bi bila velika utvara voditi razprave na sedanji način, saj so daleč od stvarnosti. **Zato bi se morali naši razpravljalci vselej jasno izražati in dosledno uporabljati pojme narod in država (gre npr. za vprašanje jezika, narodnih manjšin doma in na tujem itd.).**

Interes je bil v prejšnjem družbenopolitičnem sistemu vsakdanji pojem in bi nam ne smel vzbujati dvomov, kaj pomeni. V resnici pa ni tako! Že če pogledamo slovar slovenskega knjižnega jezika, ki pravi, da je interes: (1) kar je, predstavlja komu določeno vrednoto; korist; (2) kar daje, prinaša ugodne, pozitivne posledice, je jasno, da gre za vrsto med seboj nasprotujočih si kakovosti. Na primer: 'vrednota' ni vselej tudi 'korist' (biti pošten, dosleden, zvest ip. ni vselej koristno); interes ne prinaša vselej ugodne, pozitivne posledice (npr. vztrajati na nevtralnosti, kar bi lahko bil interes države Slovenije, ali nevstopanje v EU). **Zato bi morali opredeliti in pretehtati vse ugodnosti in neugodnosti, da bi se odločili, če je naš interes tudi tak, ki nam ne prinaša samo ugodne in koristne posledice, kar je nujno tudi zato, ker zahteva življenje od nas nenehno prilagajanje in določena trenutna ali delna odstopanja od interesov morajo ostati še vedno v skladu z dolgoročnimi interesi. Tisti, ki morajo skrbeti za uveljavljanje nacionalnih interesov, pa bi morali občutiti posledice za svoje oporečno dejanje.**

Kaj je torej nacionalni interes?

Najslabše je, če se za nacionalne interese proglašajo nekaj, kar je pomembno le za (majhen) del državljanov, ko govorimo o parcialnih interesih, ali je za nacionalni interes proglašen le trenutno pomemben ali celo nepomemben interes. Na primer osamosvojitve Slovenije je bila v nekem trenutku odločitev pretežne večine državljanov. To je pomenilo izstop iz jugoslovanske federacije; mar sedanja prizadevanja za vstop v EU, ki teži k pretvarjanju v (kon)federacijo, pomenijo, da smo se odpovedali eni federaciji, da bi vstopili v drugo in se s tem odrekli delu suverenosti? S tem v zvezi je treba kritizirati, našega zunanjega ministra in druge državne uradnike, da pogosto zavajajoče (namerno, kar bi bilo zavrženo, ali prelahkotno, površno, kar bi kazalo na nesposobnost) uporabljajo izraz: *'ko med Slovenijo in EU ne bo več meja'*. Meje med članicami EU so ostale in so zelo jasno določene (npr. Velika Britanija, Danska in Švedska niso uvedle eura; ob uvedbi zapor zaradi 'norih krav', se je prav tako natančno vedelo, kje so državne meje itd.). Ob tem še pomembni vprašanje: Čemu v našem Državnem zboru kot po tekočem traku sprejemajo zakone, prilagojene zakonodaji EU? Vendar ne zato, da bodo veljali le še nekaj let, do predvidenega vstopa Slovenije v EU! Pač pa zato, ker se tudi potem natančno vedelo, do kod veljajo slovenski in od kod naprej italijanski, avstrijski in drugi zakoni. Ta vprašanja niso samo teoretična. Pred nedavnim sem v razpravi s profesorjem evropskega prava na tržaški univerzi, slišal tak odgovor: Seveda bodo zakonodaje veljavne v okviru posameznih držav; če bo v Novi Gorici pred železniško postajo prišlo do prometne nesreče na slovenski strani sredinske cestne črte, bodo posegli slovenski policisti, na drugi strani črte pa italijanski. Kaj pa v primeru, da zlikovec zbeži pred zasledovalci na drugo stran, ga ne bodo zasledovali? Tak primer smo že imeli, ko so italijanski karabinjerji z orožjem prišli na mednarodnem mejnem prehodu Rožna dolina na našo stran in aretirali ubežnika (celo našega državljanja) ter ga odvedli v Italijo. V ZDA imajo v ta namen FBI, federalno policijo in zakone, ki urejajo njeno delovanje na celotnem ozemlju ZDA. Verjetno bo tudi EU nekega dne imela svoj FBI; toda pri Italijanih se je zataknil že sedaj pri dogovarjanju, da bi v celotni EU veljala tiralica iz ene od članic...

Če meje v EU niso pomembne (in s tem tudi ne države, saj je eden od atributov državnosti tudi ozemlje, torej morajo obstajati meje), zakaj se Španija tako brani dati samostojnost Baskom, ali Velika Britanija Severni Irski, ali Francija Korziki itd.?

Evropska unija z uvedbo skupne valute vstopa v razvojno stopnjo oblikovanja skupne davčne in proračunske ter s tem socialne in razvojne politike. Ekonomski analitiki opozarjajo, da bo euro težko zlezel na zeleno vejo v primerjavo z dolarjem, ker Evropska komisija (to naj bi bila vlada EU) nima primernih neposrednih izvršnih kompetenc, medtem ko imajo ZDA krepko osrednjo vlado! Vrednost denarja je istočasno odraz ekonomskega in političnega stanja v državi. EU pa ni država, niti ni federacija ali združenje držav, kot so Združene države Amerike. Načrtovalci prihodnjega ravoja EU imajo v mislih tudi tesnejše politično združevanje EU, toda to bo dolg in naporen proces, čigar izida si nihče ne upa napovedati. Kakšno vlogo bodo potlej igrale Narodna banka Slovenije, Banca nazionale d'Italia, National bank of USA (spet: naroden-nacionalen?!), ki danes s samostojno emisijsko in drugo politiko uravnavajo trge posameznih držav?

V ta sklop sodi tudi skupna obramba...Kaj to pomeni in kako naj bi to šlo? Odgovorov je toliko, kolikor je glav.

Kako zaščititi nacionalni interes?

ZDA so klasična država s tržnim gospodarstvom, v katerem ni državnega intervencionizma itd. Vendar pa vsak dan znova lahko vidimo, po eni strani, kako neizprosno branijo svoje gospodarske in državne interese (nadzor uvoza, embargi, administrativne in druge 'mehke' oblike omejevanja tuje konkurence ter podpora svojim podjetjem v tujini celo s prisluškovanjem zaveznikom, zavračanje svetovnih dogovorov o varstvu okolja itd. itd.). Po drugi strani je to država, ki je sicer zakleta sovražnica državnega planiranja, vendar uravnava svojo makroekonomijo z veleprojekti (osvajanje vesolja in polet na Mesec, informatiške avtoceste, vesoljski ščit, vojaški programi itd.), v katere vlaga velikanska državna sredstva, ki seveda gredo v privatne raziskovalne in proizvodne družbe, s čimer centralno regulira in spodbuja ter subvencionira razvoj gospodarstva. Na podobne načine, čeprav v veliko manjši meri, ker imajo manj sredstev, to počnejo v Nemčiji, Franciji, Veliki Britaniji, Italiji in drugje. In najbolj svež primer povišane carinske zaščite jeklarjev v ZDA ter odgovor EU s podobnimi ukrepi, kar je oboje prizadelo tudi slovenske železarje. Toda ne gre zgolj za gospodarstvo, v ZDA npr. velja še od druge svetovne vojne sem zakon, ki dovoljuje tujcem le omejene nakupe časopisov, radijskih in TV postaj; to je bilo v takratnih vojnih časih potrebno, da se ne bi sovražnik polastil izredno pomembnega propagandnega stroja. Torej mediji niso nevtralni! Ob tem ko smo priče (v splošnem zmedenemu) dogajanju ob prodaji naših bank in pivovarn tujcem in poslušamo očitke braniteljev liberalizacije: zavračamo tuj kapital, naša podjetja pa prav tako kupujejo družbe na tujem..., se vprašajmo kako konkretno ravnati?

Mislím, da bi bila velika utvara zagovarjati zapiranje trga. Ne moremo se osamiti od ostalega sveta, ne moremo zbežati iz 'Evrope', v kateri smo ozemeljsko in kulturno zasidrani že tisočletja; en sam strateški odgovor obstaja: usposobiti, stremirati se moramo za tekmovanje v 'boksarskem ringu', ki mu pravimo svetovni prosti trg.

Glede prodiranja kapitala k nam, bi morala država prvenstveno vzpodbujati naložbe v nova podjetja, nove banke, nove dejavnosti, ne pa v nakupe naših dobro idočih podjetij.

Tuje banke naj razvijejo pri nas svojo bančno mrežo, pivovarji naj zgrade novo pivovarno...če se jim to splača in če so pripravljeni tvegati! Seveda si ne smemo delati utvar, saj deluje kapital po svoji logiki in izbira najmanj tvegan način, z najmanjšim vložkom in največjim dobičkom. Enako in nič drugače ne velja za naša podjetja, naše nacionalne interese realiziramo tudi z gospodarskim prodiranjem na tuje, z lastnim imidžem, kreativnostjo. Ob tem, ko je bilo toliko hrupa z bankami in pivovarnarji, pa pozabljamo na naša majhna podjetja, v katerih je že v dokajšnji meri prisoten tuji kapital z mnogimi pozitivnimi, a tudi negativnimi učinki. Tudi na tem izseku bi morala država z načrtnim (tudi subvencioniranim) svetovanjem, izobraževanjem in fiskalno politiko skrbeti za razvoj malega gospodarstva, ki ne

more biti prepuščen le nadzoru in (neredko) šikaniranju najrazličnejših inšpekciji, ki si kar podajajo kljuge podjetij, kjer (največkrat) lastnik tudi skrbi za tisoč in eno stvar, da preživi.

Med ukrepe za zaščito nacionalnih interesov nedvomno sodi pravšnja regionalna politika, decentralizacija, ki po mojem prepričanju ni toliko v oblikovanju pokrajin, kot v sistematičnem razvijanju gospodarske, izobraževalne, kulturne in znanstvenoraziskovalne razpredene strukture, s posebnim poudarkom na središčih, ki so na obodu našega narodnega ozemlja. Zlasti usodna zna biti slaba naveza med gospodarstvom in izobraževalno ter znanstvenoraziskovalno sfero; zaman bomo šolali mladino in vlagali v trajno izobraževanje, brez smisla bo raziskovanje, če gospodarstvo ne bo absorbiralo tega znanja. Vložek bo pobegnil skupaj z možgani... Zato zagovarjam tako izobraževalno mrežo (tudi glede univerze na Primorskem), ki se bo logično nadaljevala v aplikativnem raziskovanju (tehnološki centri) in valilnicah naprednih podjetij (tehnološki parki), s čimer bomo zagotovili gospodarski razvoj z veliko dodano vrednostjo. In tudi tu bi moral biti nacionalni interes, da bi država odločneje vlagala nepovratna sredstva in pokrivala tvegane naložbe.

Po mojem prepričanju bi se morali zavedati, da zgodovine ni konec, kar pomeni, da se bodo tudi v prihodnje spreminjale meje, menjali družbenopolitični in ekonomski sistemi, sklepala in razdirala zaveznitva itd. Iz tega izhaja, da bi se morali ravnati po parafraziranem načelu: Delujmo v upanju, da bo EU uspešna in trajna tvorba, pripravljeni pa bodimo, da tako ne bo!

REALNOST IN IZZIVI ŠIRITVE EVROPSKE UNIJE -EVRO KOT RAZVOJNI DEJAVNIK

Verodostojnost evra in njegov vpliv na širitveni proces EU (z dodatnim pogledom na države Vzhodne in Jugovzhodne Evrope).

Korenine EU so ekonomske narave in segajo do prvih začetkov Skupnosti za premog in jeklo; razvoj pa je krepil politično integracijo, ki je v tem trenutku na svojski način povezana s širitvijo, ki med drugim sega na vzhod Evrope, do nedavna s povsem drugačnim ekonomskim in političnim sistemom. Toda pomen ekonomije ostaja temeljna predpostavka nadaljnje integracije. Vendar če govorimo o gospodarstvu, in to tržnem gospodarstvu, potem je konkurenčnost v globalni ekonomiji nujen pogoj stabilnosti in rasti. Konkurenčnosti pa ni brez velikih vlaganj v raziskave in razvoj, v nove tehnologije.

PRIČAKOVANA ŠIRITEV IN RAZVOJ EU

Predsednik **Eurochambres**, *Christoph Leitl*, obenem tudi predsednik Avstrijske zvezne zbornice, ki je te dni spremljal avstrijskega kanclerja Thomasa Klestila na uradnem obisku v Italiji, je izjavil: »Politična in ekonomska stvarnost, umetno razdeljena 1945. leta, se bo 2004 lahko ponovno združila; ta Vzhod, ki ga dobro poznamo, obstajajo pogosti stiki med poslovnim svetom iz EU z onim v dežavah srednje in vzhodne Evrope, poznamo njihovo mentaliteto in obstajajo že trdni trgovinski odnosi. Priložnosti za poslovanje z Vzhodom pa **niso le za Nemčijo in Avstrijo**, kot se včasih sliši, pač pa za vse članice«. V Eurochambres, gospodarsko zbornico EU, je vključenih 11 milijonov družb s 100 milijoni zaposlenih; kar so spoštljive številke, ki kažejo na silno razvejano poslovno sfero. Za naše razmišljanje je pomembnih še nekaj poudarkov *Christoph Leitle*: »Govori se o tveganju v zvezi z imigracijo z Vzhodom, češ, da bo na trgu delovne sile naenkrat **množica poceni delavcev**, toda ob predvidenem sedemletnem prehodnem obdobju bo to obvladljivo; nekaj težav zna biti le na **obmejnih področjih**«.

- (8) Voditi uravnoteženo fiskalno politiko, zmanjšati javni dolg do leta 2006 ob pomoči spremenjenega obdavčevanja, ki naj bo pregledno in pravično.
- (9) Razviti samozaposlovanje in podpreti nove podjetnike (start-up), zlasti na področju specializiranih storitev v visoki tehnologiji in novih znanj.
- (10) Uvesti tako gospodarsko politiko na vzhodu Nemčije, ki bo slonela na visokotehnoloških conah, ne pa na množičnih državnih subvencijah.

Sklenemo lahko, da za Slovenijo, kot bodočo članico EU, vsebinsko povsem veljajo take usmeritve, le da bi namesto »vzhod Nemčije« lahko napisali kaj drugega tako v geografskem kakor panožnem smislu. Čeprav Slovenija še lep čas ne bo članica EMS in neposredno ne bomo vpeljali evra, pa bo še kako pomembno njegovo 'zdravstveno stanje', ki se bo odražalo na naši konkurenčnosti. Vendar ne pozabimo, da je najpomembnejši razvojni dejavnik novo znanje in tehnologija – pri tem pa imamo v veliki meri škarje in platno v svojih rokah!

ZID PROTI (TUJEMU?) ZNANJU

Resno me je zaskrbelo piasrovke Ministrstva za šolstvo, znanost in šport (Dnevnik, 14. nov. 2002), češ, da je bila napačno vzeta iz konteksta ministričina izjava: »Slovenija bo partnersko sodelovala z evropskimi državami, ko ne bo več meja, predvsem v obmejnem prostoru pa si mora pot do partnerstva zagotoviti z znanjem, ki bo nastajalo v novih centrih znanja. Samo znanje je lahko branik pred vdorom tujega znanja in kapitala in jamstvo za enakovredno vključevanje Slovenije v integracijske procese«. Torej je le res ministrica to izrekla.

Dolgo si javno in strokovno prizadevam, da bi Slovenija dobila jasna in med vsemi dejavniki usklajena izhodišča za življenje in delovanje v prid ohranjanju narodne samobitnosti v pogojih članstva v EU, s posebnim ozirom na obmejnem prostoru. Ustanavljanje tretje, primorske univerze naj bi bil eden takih ukrepov, a kaže postopek njenega rojevanja nedomišljenost in protislovnost (zlasti) vladnega delovanja, k čemur svoj (spotakljivi) prispevek dodaja še ministrica Čokova. **Prvič**, kaj je »tuje znanje«? Med načeli EU so prost pretok ljudi, znanja, kapitala in blaga ter kakršenkoli branik proti »vdoru tujega znanja in kapitala«, nameravan z najvišjega mesta, je proti tem načelom ter nadvse resna zadeva, ki zmede ljudi, saj česa takega ne pričakujejo od članice vlade, ki si na vse kriplje prizadeva za vključitev v EU. »Domače znanje« je le naš prispevek k svetovnemu znanju. To ni le dostop do literature, pocenitev elektronskega komuniciranja ip. ampak tudi prevetritev predavateljskih krogov, večja vlaganja v R&R in strogim ocenjevanjem njihovega izplena ip. Novonastajajoča primorska univerza ni za obrambo pred tujim znanjem (razumimo in obračajmo kakor hočemo), to bi sodilo med politične in ne strokovne projekte, od koder se zlahka zdrkne... **Drugič**, ministrica lahko uporabljaja pojem »obmejni prostor«, obenem s prepričevanjem, da po vstopu Slovenije v EU »ne bo več meja«, kako uskladiti protislovlje »ko ne bo več meja... v obmejnem prostoru«? Kjer ni meja, ni obmejnega prostora! Meje, pozna jih Italija, ki je prejšnje dni omejila vstop; ob 'norih kravah' se je vedelo iz katere države je meso itd., le 'odprte' so. Slovenija mrzlično sprejema zakonodajo prilagojeno EU, ta bo veljala le v mejah Slovenije. In obmejni prostor? Ta je v primeru Slovenije 30 km širok pas ob meji z okoli 50% celotnega državnega ozemlja! Se bomo branili »tujega znanja« na polovici Slovenije?! **Tretjič**, branik pred »vdorom tujega kapitala«? To je skregano tako z načelom EU o prostem pretoku kapitala kakor z ekonomsko logiko. Slovenska politika napačno razume odpiranje in privatizacijo predvsem kot prodajo tujcem, npr. bank in strateško pomembnih podjetji, odpiranje pomeni prost dostop do (slovenskega) trga, a če velike ZDA in druge države skrbno ščitijo svoje strateško pomembne računalniške, vesoljske, letalske ip. družbe, jih me ne bi? **Četrtrič**, jezik, motijo me vsakršni »centri« (pri ministrici »centri znanja«), mar ne poznamo

več »središča«? Tudi v gradivih MŠZŠ mrgoli tujk, ki po nemarnem izpodrivajo lepe slovenske izraze. Prav odvraten primer navidezne učenosti z gostobesednim tujkarstvom so nam ponudili utemeljevalci letošnjih nagrad na Boštnikovem srečanju v Mariboru, ko (prejšnji minister za kulturo) Šeligo, sicer predsednik te pomembne prireditve, ni izkoristil priložnosti, da bi spodobno in omikano opozoril na poniževanje slovenščine! Zamujeni izziv je bil enkrat in nedvomno bi odmeval!

Mesto Slovenije je v EU z vsemi svetlimi in temnimi platmi, a si od tega članstva lahko obetamo le toliko, kolikor bomo sposobni od tam izvirajočih možnosti izvleči. Za stanje duha je značilno, da si Slovenija želi položaj nerazvite članice in s tem več sredstev od EU; še nedolgo smo se podcenjujoče ozirali na nerazvite republike... Pri mnenju, da se nismo ustrezno pripravili naj nas ne zavedejo ocene EU, kot o (naj)boljši kandidatki, te izhajajo iz njihovih namer, ne pa iz naših dolgoročnih interesov.

NAČRTOVANJE RAZVOJA TOSTRAN IN ONSTRAN MEJE

Na severnoprimerški strani slovensko-italijanske meje zaključujejo, recimo mu tako, srednjeročni razvojni načrt ali strategijo razvoja; ne bi se spuščal v zakonodajno ohlapnost zanj in še manj v nedodelano metodologijo dela. K razmišljanju o širših in dolgoročnih vidikih našega in sosednjega razvojnega snovanja me je vzpodbudila zelo zanimiva razprava Renata Vizzarija v »Iniziativa Isontina« (št. 30 in 31, 2002 - Gorica) pod naslovom 'La competitività del territorio provinciale', kjer podrobno in s spoštljivo množico podatkov utemeljuje svoje zaključke. Na tem mestu nimam namena obravnavati njegovih (nedvomno) strokovnih in analitičnih postopkov, pač pa le njegov sklepni del, ki je tudi z naše strani meje vreden vse pozornosti. Zato je prav, da ga navedem v celoti, oziroma tam, ko začne pisec z opozorilom: »kljub vsem ugotovljenim omejitvam, je naša razčlemba poskušala izločiti s pomočjo gospodarskih, proizvodnih, infrastrukturnih, socialnih, kulturnih i.dr. sestavin, tako močne kakor šibke točke v Goriški pokrajini, ki so v obrisih opredeljene v mejah 'sistema'. V želji, da bi v najkrajši obliki predlagali pogloblitve izsledke, nanizajmo pogloblitve **pozitivne** dejavnike v okviru naslednjih vidikov«, ki jih nato našteje.

- a) V zemljepisnem pogledu prevladuje [v Goriški pokrajini] ravnina, tu ni nikakršnega hribovitega predela, kar samo po sebi ponuja priložnosti za naseljevanje, kmetijstvo in proizvodnjo, ne da bi pozabili na izgradnjo in upravljanje prometnic.
- b) z ednino izjemo slabega cestnega omrežja, ima Goriška pokrajina na državni, severovzhodni [tako označujejo v Italiji severovzhodni del njenega državnega ozemlja] in deželni ravni nadpovprečno razvito železniško, pristaniško, letališko, telefonsko, telematsko, bančno, energetska in drugo storitveno strukturo. To dejstvo še bolj poudarja pomembnost učinkovitega ovrednotenja tim. 'multimodalnega transportnega sistema', ki je prisoten v Posočju.
- c) posebno vrednost ima kulturno okolje, kar med drugim potrjuje razširjenost tiska in opremljenost s športnimi in kulturnimi ustanovami. Tudi socialna infrastruktura je na zavidljivi ravni.
- d) Posočje se vedno bolj oblikuje v multietnično družbo; in prav dotok tujcev pozitivno vpliva na demografsko rast pokrajine.
- e) čeprav z nekaterimi posebnostmi, je naša pokrajina močno internacionalizirana, saj v celotni gospodarski dejavnosti prevladuje delež zunanje trgovine. Obsežnost trgovinskih stikov, ki so zanjo značilni, potrjuje ustaljeno poklicanost našega ozemlja kot most na Balkan, in v širšem na evropski vzhod.
- f) v devetdesetih letih je pokrajinsko gospodarstvo dosegalo največjo stopnjo rasti dodane vrednosti; delež dodane vrednosti na zaposlenega je bil prav tako najvišji.

Nato preide avtor na **negativne** dejavnike:

- a) za demografski sestav je značilno zelo malo mladih in visoka stopnja starih, stanovitnost pokazateljev take starostne sestave ter šibko gibljivost prebivalstva; takšne značilnosti prebivalstva, zlasti njegovo hitro staranje, v prihodnje obetajo veliko težav, po eni strani bo primanjkovalo delovne sile, po drugi strani pa bo nujna znatnejša pomoč starejšim.
- b) V pokrajini primanjkujejo zdravstvene ustanove, kar je še zlasti zaskrbljujoče ob zgornjih ugotovitvah, da se prebivalstvo stara, in bi terjalo učinkovitejše in bolj razširjene zdravstvene storitve. Sem sodi tudi visoka stopnja umrljivosti v pokrajini zaradi raka, kar obenem kaže, da bi morali posvetiti veliko večjo pozornost izboljševanju življenjskega okolja.
- c) plačilna sposobnost (solventnost) podjetji in celo družin, ocenjena s pomočjo zapadlih in nepravočasnih bančnih plačil ter meničnih protestov, kaže na določeno kritičnost v stopnji gospodarske razvitosti.
- d) tudi sindikalni spori, merjeni z izgubljenimi delovnimi urami, kažejo visoko stopnjo konfliktnosti.
- e) gostota podjetji na število prebivalcev je skromna; za pokrajinsko gospodarstvo je to znamenje pomanjkanja volje ali sposobnosti za prevzemanje podjetniškega tveganja.
- f) sestav podjetji razkriva usmerjenost v trgovino in prav ta podjetja so v zadnjih letih propadala v največjem številu, njihova dodana vrednost pa je v zadnjem obdobju čedalje skromnejša in se še zmanjšuje; ni razvoja industrijskih dejavnosti in posledično ni povpraševanja po inovativnih storitvah za podjetja.
- g) še eno značilnost predstavlja veliko število mikro-podjetji, to so osebna podjetja, verjetno malo inovativna.
- h) v pokrajini sicer narašča stopnja zaposlenosti ter upada nezaposlenost, vendar je tu obenem najslabše stanje v deželi in na severovzhodu Italije.
- i) med zaposlenimi je dokajšnje število mladih in slabo šolanih delavcev.

Renato Vizzari sklene svojo razpravo z naslednjimi besedami: »Veliko je izzivov za nadaljnja razmišljanja, čeprav tu ni zajeto vse, kar naj bi vzpodbudilo odgovorne politike in gospodarstvenike k ustreznim premislekom, s kakšnimi politikami in ukrepi načrtovati in izpeljati izboljšanje konkurenčnosti v 'pokrajinskem sistemu'«. Vizzari se je tako postavil (hoteno ali ne) v položaj diagnostika, samo operacijo 'pacienta' pa je prepustil drugim, ti naj bi bili politiki in gospodarstveniki; torej 'sistem'. Zato si velja zastaviti nekaj 'sistemskih' vprašanj, na katera bo treba obširjeje in podrobneje odgovoriti tudi na čezmejni ravni:

- *Kakšen 'sistem' (ne le v Italiji, ampak tudi pri nas in nasploh) je in kako deluje ter kaj lahko od njega pričakujemo?*

- **Kakšen morda bo in kako bo deloval načrtovani 'sistem' EU?**

- **Kaj bo prihodnji 'sistem' EU prinesel našemu čezmejnemu območju?**

Beseda sistem je poznolatinska učena beseda, prevzeta iz grščine, in naj bi pomenila 'združiti, zbrati' iz sin 'skupaj' in histanai 'postaviti, dati', slednje je indoevropskega izvora *stha 'biti, stati', torej naj bi sistem pomenil 'skupaj stati; sestav(iti)'. Čemu tak uvod? Zato, da bi razumeli, kaj v bistvu sistem je, skupek najrazličnejših sestavin, povezava najrazličnejših elementov. Vendar pri tem ne gre zgolj za kopičenje katerihkoli sestavin, elementov, ampak mora veljati nek izbor, med elementi pa morajo obstajati povezave, ki omogočajo smotrnost in ciljno naravnost; za sistem so bistveni tako sestavni deli kakor odnosi, povezave med njimi. Tako nastajajo naravni in umetni stvarni (snovni, fizikalni ip.) sistemi ter miselni (filozofski, matematični, verski, ideološki i.dr.) sistemi. Kadar pa govorimo o družbi, to je o socialnih sistemih, naletimo na mešanico, prepletenost enih in drugih; ljudje morajo za svoje preživetje posegati v naravo in ustvarjati gmotne dobrine, toda istočasno je človek umsko bitje, ki ustvarja miselne sisteme najrazličnejših vrst v

znanosti, filozofiji, verovanju, politiki itd. Vse to se v resničnem življenju prepleta in medsebojno učinkuje, zato nikakor ne moremo ločiti npr. družbenega sistema od političnega ali gospodarskega; govorjenje, da naj se politika ne meša v gospodarstvo ali v umetnost ali v izobraževanje, je skregano z naravo stvari ... Na tej točki trčimo v še enega od sistemov, ki ga danes imenujemo 'sistem parlamentarne demokracije' (ne da bi se tu spuščali v obravnavo, kaj to pomeni), ta pa je dandanes tesno povezan s '(pod)sistemom tržnega gospodarstva'.

Na tem spoju pa se moramo že odmakniti od teoretičnih definicij pojmov in se konkretno vprašati, kakšen je sedanji sistem EU (Slovenija se mu le bolj ali manj uspešno prilagaja!) in kako deluje. Evropska unija je še vedno dokaj ohlapna skupnost, ki jo držijo skupaj predvsem ekonomski interesi, najsi ti izhajajo iz konkurenčnega boja z ZDA, Japonsko ali drugimi (današnjimi ali prihodnjimi) gospodarskimi velikani, ali spričo notranjih potreb same Evrope. Drugotnega pomena, morda to služi zgolj osnovnemu ekonomskemu cilju, je politična nadgradnja, ki bo doživela v kratkem pomembne spremembe z ustavo EU (ali kakor se bo že imenovala ta skupnost evropskih držav). Odprte meje (ne ukinjene meje!) in prost pretok oseb, blaga, kapitala in idej služijo pospeševanju gospodarskega razvoja. Ker smo rekli, da med seboj vplivajo različni deli sistema, se pri združevanju dogajajo spremembe tudi v drugih (pod)sistemih: finančnem, političnem, ideološkem, kulturnem ip. Vendar bi bilo nestvarno pričakovati, da bodo spremembe hitre; tudi po sprejetju ustave EU, bodo v posameznih državah potekali zelo dolgotrajni procesi (zgolj za osvelitev: v Italiji je še vedno velik razkorak med severom in jugom, kljub stoletnemu prizadevanju države in polstoletnemu članstvu Italije v evropski združbi). Toda vsaka članica bo še naprej predvsem 'sama svoje sreče kovač'. Če se ozremo na ZDA, so tam zaznavne velike razlike v razvitosti in drugih podsistemih, čeprav je veliko čvrsteje organizirana kot državni 'sistem'. Kaj lahko pričakujemo ob meji od 'sistema EU'? Morda bota tu spremembe še najmanj občutene; kdor gre danes čez mejo, dalj čaka pred kakšnim semaforjem, kakor pa na mejnem prehodu. In ostale ugodnosti? Nekateri si obetajo manj težav pri uvozu osebnih predmetov, pozabljajo, da bodo potem ob povračilo IVE. Podjetniki se nadejajo, da ne bo treba papirjev in čakanja na carini; a so zato zanje na vidiku druge pasti. Infalcijo bo treba v Sloveniji znižati; pokojnine in socialne transferje oklestiti... EU se res spreminja, vendar počasi, nikakršnih revolucij ni pričakovati, zunanost novosti so oblike, ki naj ljudi ne zavedejo, Angleži bodo ostali še naprej Angleži, kakor bo to s Francozi, Nemci in drugimi. Morda bo v pripravljajoči se ustavi zapisano, da lahko članica izstopi iz EU, vendar že danes niso vse dosedanje članice z obema nogama v njej...

Vrnimo se k našim rečem, k Vizzarijevemu izvajanju.

Če odmislimo nekaj zemljepisnih in drugih razlik, velja marsikatera ugotovitev tudi za našo stran; in četudi ne bi! Nekaj bi bilo vsekakor potrebno spremeniti v medsebojnih odnosih, ne le spričo toliko pričakovanega vstopa v EU. Sem sodi skupno načrtovanje prihodnosti na tistih področjih, ki so nujno potrebna usklajevanja: prometnice, izraba prostora, zdravstvo, srednje in visoko šolstvo...

Dosedanje izkušnje so nezadovoljive, v čezmejnem sodelovanju je preveč občasnosti, necelovitosti, napol izpeljanih stvari, da ne rečemo celo izmikanja sodelovanju (spomnimo se zavor pri skupnem praznovanju tisočletnice prve omembe Gorice in Solkana; na italijanski strani so sprejeli nov 'urbanistični načrt' ob zgolj simbolnem posvetovanju z Novo Gorico ip.), velikim besedam navkljub.

Če naj bi začeli skupaj reševati probleme (in potrebno bi jih bilo čimprej), ki jih je nakazal Vizzari, a jih zaznavamo tudi na naši strani, potem v kontekstu njegovih sklepov, v katerih pričakuje ustrezen odziv od 'sistema', lahko predlagamo, da bi moral ta nov čezmejni 'sistem' zadovoljevati naslednjim izhodiščem:

1. strategijo razvoja ne bi smela pripravljati vsaka stran ločeno kot doslej, čeprav obstaja nekaj – še ne dovolj razvitih – mehanizmov (kot so programi čezmejnne zaveze, projekti sožitja oz. 'ricongiiazione' ip.) in si vsaj delno izmenjujejo informacij, to vsekakor ne zadovoljuje. Potrebno je storiti odločnejše korake, **imeti skupno in stalno strokovno skupino, ki bi razvijala metode dela in tehnologijo čezmejnega planiranja**, saj vendar gre za neobičajno delovanje, za kar obstaja malo in zlasti še strokovnih izkušenj. Vendar tega predloga ne bi smeli razumeti kot ustvarjanje novega birokratskega aparata, pač pa obliko dela, ki učinkovito vključuje strokovnjake z obeh strani ob posameznih projektih. Zаметki v tem smislu so doslej že bili, vendar pa ne moremo reči, da učinkovito delujejo.
2. ker Vizzari pravi, da morajo poiskati rešitve in zagotoviti izpeljavo potrebnih ukrepov politiki in gospodarstveniki, bi bilo za to potrebno oblikovati ustrezne čezmejnne organe z jasnejšimi pristojnostmi, sicer bo 'sistem' deloval ali pa ne, glede na vsakokratno politično klimo na tej ali oni strani. Prav na tej točki pa bo najtežje, saj si ne smemo delati utvar, da so zbrane (zlasti na italijanski strani) močne politične sile, ki odkrito in prikrito nasprotujejo tesnejšemu in enakopravnemu sodelovanju; te sile bodo dejavne tudi v prihodnje, osebno mislim, **da bodo vsaj v doglednem času celo okrepile svoje nasprotovanje ter bodo ovirale medsebojno delo**. S tem bi se morali odkrito soočiti obe strani, ne pa pristajati na nenehno volilno špekuliranje, koliko glasov bi prineslo ali odneslo dejavno sožitje.

ne nazadnje odtod izhaja nuja upoštevati 'sistemsko' dejstvo, da tako politika kakor ekonomija ne delujejo v praznem prostoru in demokracija ni le forma, ampak je treba **v snovanju in izvajanju načrtov vključevati prebivalstvo**, saj naj bi vse počeli zanj in v njegovem imenu. To je toliko pomembnejše, ker so v čezmejnem prostoru (in to bo ostal tudi po vstopu Slovenije v EU!) družbeni in politični odnosi bolj zapleteni in terjajo veliko več moči in domiselnosti, da jih ne le ohranjamo na znosni ravni, ampak da jih izboljšujemo.

IZZIVI NOVE EKONOMIJE (NA PRIMERU GORIŠKE)

Ne prav redko nas izbor Nobelovih nagrajencev osupne, toda kljub velikemu slovesu dobitniki kaj kmalu zatonejo v pozabo javnega mnenja. Kdo je že dobil to nagrado za ekonomijo leta 1998 (toliko, kot bi rekli v prejšnjem stoletju)? Indijec Amartya K. Sen, ki ga označujejo bolj za filozofa kot pa ekonomista, torej makrosistemskega misleca, v duhu časa pa globalista, kar je prej izjema kot pravilo, saj to prestižno priznanje podeljujejo za bolj mikroekonomske ali specialistične dosežke, in tudi nagrada leta 2001 je šla za ozko usmerjene raziskave trženja.

In zakaj se je treba prav v tem trenutku spomniti Amartya Sena, ne pa pisati o pravkar nagrajenih? Ker se ves posveča preučevanju 'globalnega razočaranja', ki se v najsurovejši in medijsko najodmevnejši obliki kaže v septembrskem njujorškem razdejanju.

Amartya Sen se loteva globalizacijske ekonomije s kulturne in moralne plati, pri čemer seveda še zdaleč ni sam; sem sodijo taka znana imena, kot so Jürgen Habermas, Zygmunt Bauman, Martha Nussbaum, Ulrich Beck, Thomas L. Friedman, Luca Paolazzi, Ian Clark, George Soros, Antonio Calabro in seveda Naomi Klein, pisec »No logo«, 'biblije novih oporečnikov'. Zato je priznanje Senu obenem afirmacija prizadevanj miselnih tokov, ki opozarjajo na razvojne prepade in vulkanske napetosti, ki se z globalizacijo poglobljajo ne le v gospodarstvu, ampak predvsem na socialnem področju.

V enem svojih zadnjih nastopov julija 2001, torej pred dogodki v New Yorku, vendar ob čedalje večjem javnem odporu proti G-8, simbolu globalizacije, je Sen rekel: 'Danes ni dovolj, da se sprašujemo o ekonomiji in politiki globalizacije, pač pa tudi o vrednotah, ki soustvarjajo našo zasnovo globaliziranega sveta, ne da bi pri tem zapadli trmoglavemu optimizmu ali

brezglavemu pesimizmu. Potrebno je razmisliti ne le o potrebi po globalni morali, ki se že jasno kaže, ampak tudi o silni nuji, da preidejo mednarodne ustanove v službo vsega sveta in da se socialna dejavnost razširi na vse države. Pri tem je pomembno upoštevati soodvisnost med trgom in demokratskimi sistemi, družbenimi razmerami, politično svobodo in drugimi sestavinami tradicionalnih in novih ustanov. Potrebni bodo inovativni pristopi za reševanje naraščajočih in glodajočih neskladij svetovnih razsežnosti, da bi lahko pretrgali začarani krog medsebojnega nerazumevanja, v katerega se zapirajo protestna gibanja, ki prav tako dobivajo globalne razsežnosti. Njihova prizadevanja bodo lahko postala konstruktivna, če bomo njihovo delovanje sodili po globokih vprašanjih današnjega dne, ki jih odpirajo, in ne po na videz protislovnih geslih, s katerimi nastopajo.'

Zakaj prav njemu, Amartyu Senu, Nobelova nagrada? Po vsem, kar se je v teh zadnjih tednih zgodilo in še dogaja, bi človek rekel, da tudi tako pomemben svareč glas ne velja kaj prida. Ali sploh obstaja kakšna možnost, da se na razumen in nekatastrofičen način razrešijo množične svetovne zagate? Ob navajanju pevca protestnika Leadbellyja: In the home of the brave, land of the free, I will not be put down by no bourgeoisie (V domu pogumnih, domovini svobodnih ne bo me potlačila nobena buržuazija) Sen meni, da v ZDA radikalizem doslej ni pridobil tolikšne moči, kot jo je slutiti v teh stihih, čeprav se po svetu na različne načine kaže naraščajoča in skrb vzbujajoča odločnost sil, ki hočejo stvari nasilno zaobrniti. Krivci za vse hudo niso samo bogati in take ustanove, kot sta Svetovna banka in Mednarodni monetarni sklad, ki od nerazvitih držav ultimativno zahtevajo slabo domišljene strukturalne reforme z uničujočimi družbenimi in gospodarskimi posledicami. Krivci so tudi znotraj nerazvitih držav, v katerih se polaščajo oblasti ozke skupine okoriščevalcev, ki z nasiljem ohranjajo svoje privilegirane položaje in izničujejo še preostale pozitivne učinke, ki bi jih kljub vsem pomanjkljivostim svetovnega (ne)reda bilo mogoče pričakovati.

Ciniki nas ob tem ne pozabijo spomniti, da je Alfred Nobel pridobil svoje bogastvo, iz katerega se danes napaja Nobelov sklad, s proizvajanjem uničevalnega dinamita. Res je razstrelivo povzročilo in povzroča veliko gorja, je pa kakor vsak človekov izum le toliko uničevalen, kolikor je v rokah destruktivnih posameznikov in skupin. Brez ognja si ni mogoče zamisliti sodobne civilizacije, vendar so med ljudmi tudi požigalci! Julij Cezar je med osvajanjem zahodnega dela Evrope (po nekaterih ocenah) pobil milijon ljudi, ko je vseh prebivalcev bilo desetkrat manj kot danes. In to brez dinamita in smodnika ali atomske bombe, samo z ognjem in mečem.

Vzporedno z znanstvenimi odkritji - najpomembnejša so deležna Nobelove nagrade - skokovito narašča tudi njihova razdiralna in uničevalna izraba. Utopično bi bilo misliti, da lahko zaustavimo znanstveni razvoj, vključno z danes razvpito genetiko, in bi se s tem izognili katastrofam svetovnih razsežnosti. V srednjem veku so posamezniki raziskovalnega duha naskrivaj in celo pod grožnjo smrtne kazni dognali veliko stvari, ki so danes vgrajene v temelje sodobne civilizacije. Problem je drugje. Niso dovolj, čeprav nujne, le nove moralne vrednote. Brez novega svetovnega reda, ki bo stvarno in ne le idejno zagotavljal tudi njihovo spoštovanje, bo šlo čedalje slabše. Nezaupanje z vsakim dnem večjih množic v sodobno znanost (na pohodu so astrologija in vse vrste vražarstva in šarlatanstva in (paradoksalno!) z besednjakom sodobe fizike, kemije in drugih ved vsak dan poganjajo nove verske sekte itd.) izhaja po eni strani iz lahkotnega pričakovanja, da je znanost nezmotljiva in sposobna dokončnih odkritij, s čimer bi obvladovali naravo, vendar k temu prispevajo tudi mnogi znanstveniki, ki precenjujejo svoje dosežke, ali spričo lastne zaverovanosti vanje ali zato, da s tem vplivajo na javno mnenje in politiko, ki naj jim zagotovi sredstva za raziskovalno delo, včasih pa to počno zgolj iz nečimrnosti in zaradi prestiža. Vendar je pglavitni vzrok stisk nebrzdanost globalne ekonomije, ki vnaša med ljudi negotovost in brezup, saj od ogromne novo ustvarjene vrednosti večina ne dobi ničesar. S tem ne le upada vera v tehnološki in

gospodarski napredek, ampak se razočaranje zaradi nemoči, da bi dosegli spremembe, prevesi v destrukcijo obstoječega.

Ogromna večina razmišljajočih, tudi nobelovca Sena ne moremo izvzeti, in še bolj praktično delujočih, to je politikov, opozarja pred prenačljenimi pričakovanji; sprememb ne bo mogoče doseči 'čez noč'. Istočasno pa velikanske množice živijo ta hip v bedi; zanima jih, kako danes preživeti, in šele potem, kako dolga bo ta 'noč'. Od tod silen nemir, nezadovoljstvo in brezperspektivnost, ki so plodna podlaga tudi za 'kamikaze', da jim bo ob samožrtvovanju v uteho obet na drugem, boljšem drugem svetu, za kar se je vredno žrtvovati...

Bo preveč ironično ali celo žaljivo, če se vprašamo, čemu so nam potrebne Nobelove nagrade? To vprašanje je umestno le toliko, kolikor je njegovo posplošenje: Zakaj sploh katerekoli nagrade in priznanja? Ne da bi se tu spuščali v globoka razmišljanja o smislu človekovega življenja in nehanja, o enkratnosti našega bivanja, sprejmemo dejstvo, da pač smo in zato naj življenje preživimo dostojno in naši človečnosti vredno. Vse, kar je človek v tisočletjih počel in počenja, nosi pečat njegove dvojne ustvarjalno-uničevalne narave. In ustvarjalnosti naj pripadejo nagrade! Kako odpraviti uničevalne nagone v človeku? Mnoge zablode in tragedije velikih prenovitvenih duhovnih, filozofskih in političnih gibanj izvirajo iz teženj, da bi predrugačili človeka, ustvarili novega človeka. Predolga, tisočletna razvojna veriga se vleče za nami, da bi jo bilo mogoče pretrgati – nismo več takšni, kakršni smo bili v davni, in ne bomo ostali takšni, kakršni smo danes, vendar pa poteka razvoj postopoma. Nikar spet poskušati na silo in na hitro spreminjati človekovo naravo, to bi nas pripeljalo v katastrofo, čeprav je res potrebno nenehno in vztrajno vzpodbujati in krepiti pozitivno plat človekove biti. Upošteva je to, je bolj kot kadarkoli prej videti izhod iz vznemirjajočih in morečih razmer v graditvi takega reda in ustanov v svetu, ki bodo temeljili na spoznanju o skupni usodi in skupni odgovornosti. To je (nova) etika in iz nje izhajajoče vrednote. Je mogoče oživiti upanje s tem, da bo med tistimi, ki dejansko lahko spreminjajo stvari, med velikimi in mogočnimi, prevladalo takšno spoznanje? Ali je zdajšnja klima zblíževanja med doslej antagonističnimi silami Kitajsko, ZDA in Rusijo le trenutna taktika, porojena iz nuje, ali je to resničen začetek novih svetovnih odnosov, v katerih bo prostor tudi za majhne in odrinjene?

Preveč lepo, da bi bilo tako preprosto. Današnja tržna ekonomija, ki obvladuje svet, gradi na pospeševanju potrošnje, večanju rasti. Je mogoče spremeniti to temeljno postavko, ne da bi spremenili svetovni sistem? Ne zlahka in ne hitro, pa naj bi si to še tako želeli, zamajale bi se velike ekonomije s katastrofalnimi družbeno-političnimi posledicami.

Nekaj zelo pomembnega bi se zgodilo že s tem, če bi resnično začeli udejanjati na desetine (če ne stotine) resolucij OZN in drugih svetovnih organizacij o skladnejšem svetovnem razvoju, kar bi nepreglednim množicam nerazvitega sveta vlilo novo upanje v boljši svet.

Tudi za tržno gospodarstvo, tudi če mu ne iščemo alternative, niso dovolj le čedalje učinkovitejše tehnike in organizacija, nujno je drugačno razumevanje sveta in na tem temelječe obnašanje.

Namesto globalnega razočaranja bi vzkliko globalno upanje, bi rekel Amartya Sen.

*

Ekonomija predpostavlja trg, na katerem se srečujeta ponudba in povpraševanje; na kakšen način se to dogaja, kaj, kdaj, kako in koliko ponuditi, je predmet nenehnega teoretičnega in praktičnega iskanja in inoviranja; na tej točki prihaja do selekcije med uspešnimi in neuspešnimi. Nove tehnologije ne ponujajo le novih proizvodov in storitev za trženje, pač pa tudi omogočajo nove načine trženja. Med nove tehnologije sodijo računalniške mreže, ki prepletajo svet. Ko uporabimo pridevnik 'nov', se moramo zavedati, da prihajajo novosti čedalje hitreje, in če je še nedolgo tega veljalo za 'novo' nekaj let staro, si danes slede novosti iz meseca v mesec.

Zakaj naj bi bile računalniške mreže za trženje tako pomembne? Ponudba in povpraševanje predpostavljata stike med prodajalcem in kupcem; ti stiki pa niso nujno neposredni, lahko so pisni, telefonski ali računalniški. Ker postaja računalnik del običajne hišne opreme, kot sta že telefon ali televizor, bo vse bolj uporabljan tudi za množično trženje; med podjetji pa se ve, da to že deluje v precejšnji meri. Pravo moč pri trženju pa kažejo računalniki šele s povezovanjem v svetovne mreže.

Toda poleg trženja omogočajo računalniške mreže še drugačne dejavnosti, med drugimi šolanje na daljavo, dostop do knjižnic, zdravstvene storitve, državno administriranje itd., vendar je daleč revolucionarnejše 'delo na daljavo' (teleworking).

Nobena nova stvar ni brez tveganja. Tako je zlasti z izredno hitro razvijajočo se informatiko; naj spomnimo le, koliko velikih svetovnih družb s področja elektronskega trženja je samo lani zašlo v težave ali celo propadlo, čeprav se jim je še predlani obetal velik dobiček in so v posel vložile milijarde dolarjev. Kljub temu pa ugledni inštituti za tržne raziskave še vedno napovedujejo skokovit vzpon elektronskega trženja; tako 'Forester Research' napoveduje za leto 2003 kar 1000 milijard dolarjev elektronske prodaje (za primerjavo, država Slovenija ima letno okoli 25 milijard dolarjev družbenega proizvoda).

Nova je tudi skovanka '**nova ekonomija**', ki ni vsem pogodu. Tako John Doerr iz investicijske korporacije 'Kleiner Perkins' meni, da je izraz preveč splošen in se mu zdi boljši '**mrežna ekonomija**' (**Network Economy**), pri čemer meri na to, da bo vse človekovo delovanje pod vplivom razpredanja računalniških mrež.

To mnenje, ki izenačuje 'novo ekonomijo' z 'mrežno ekonomijo', je bilo potrebno navesti zato, da bi razumeli, v čem je njeno tehnološko bistvo. Vendar bi bilo preveč poenostavljeno reči, da so odločilni računalniki v mreži. **Tako kot pri uporabi računalnikov nasplah, velja tudi v tem primeru, da so zgolj orodje, ne pa cilj nove ekonomije; so torej potreben, ne pa zadosten pogoj za prilagajanje našega življenja razvojnim izzivom.** Poleg novega informatičnega orodja, kar računalnik je, moramo spremeniti naš način razmišljanja in ravnanja. Zaman je napolniti pisarne z računalniki, če obenem ne spremenimo razvojne strategije in organizacije delovanja. Nova ekonomija je v tesni povezavi s t.i. globalizacijo, ki jemlje svet v celoti kot trg.

Pasti globalizacije in nove ekonomije

Kaj vse razumemo pod pojmom globalizacija? Prav bo, da navedemo tudi skeptična razmišljanja.

V eni zadnjih številkih revije 'Journal of Economic Perspectives', ki jo izdaja 'American Economic Association', piše R.J. Gordon dokaj zajedljivo o t.i. revolucionarnosti internetne ekonomije, pri čemer se zlasti obregne ob razvpito uspešnost ameriškega gospodarstva v zadnjih letih, ki je po njegovih razčlembah omejena le na uvedbo računalnikov v proizvodnjo trajnih dobrin. Pri tem je paradoksalno, da doživlja krizo prav sama računalniška industrija in celo investiranje v e-trženje.

Krogi trženja

Strokovnjaki uporabljajo za izračunavanje moči mestnega pritegovanja Reillyjev (gravitacijski) zakon, po katerem privlačnost mesta upada s kvadratom oddaljenosti od njega, kar je treba korigirati s količnikom mestne ponudbe (podrobneje gl. L.Vuga: Zbornik - Marketing mesta, Nova Gorica – Gorica, izzivi in možnosti sobivanja, MO N. Gorica, 1997). To velja tudi v okoliščinah nove ekonomije, s tem da se le drugače razporedijo vsebine v skupinah ponudb, ki jih za naše potrebe oblikujemo na naslednji način:

P1. Ponudba lokalnega značaja

- osebne storitve (frizerstvo, krojaštvo, čevljarstvo, urarstvo, osebna nega ipd.);
- drobna obrt;

- komunalne storitve (vodovod, kanalizacija, odvoz smeti, plinovod, mestna snaga, mestno redarstvo ipd.);
- osnovno šolstvo, vrteci ipd.;
- osnovno zdravstvo, lekarne ipd.;
- storitve lokalne administracije;
- cerkve, župnije ipd.;
- itd.

P2. Ponudba regionalnega značaja

- višji upravni in državni organi;
- višja sodišča, tožilstva;
- regionalne gospodarske, socialne, kulturne i.dr. asociacije;
- velika oskrbna središča, super- in hipermarketi ipd.;
- bolnišnice, specialistični ambulatoriji ipd.;
- veliki stadioni, sejmišča, razstavišča, galerije, veliki prireditveni prostori ip.;
- športni parki, bazeni (pokriti, olimpijski) ipd.;
- industrijska priprava hrane, tržnice, velike pekarnice ipd.;
- hoteli, restavracije ipd.;
- srednje šolstvo;
- kulturne ustanove;
- toplarne, toplovodi, energetike;
- velike čistilne naprave;
- stolnice, dekanije;
- itd.

P3. Ponudba državnega in mednarodnega značaja

- zdravilišča;
- industrija (ne glede na velikost);
- transportni sistemi;
- telekomunikacije;
- televizijske in radijske postaje;
- kmetijski kombinati in agroživilski kompleksi;
- državne ustanove vseh vrst, visoka sodišča, osrednje gospodarske zbornice in druge asociacije;
- univerze in visoke šole, tehnološko-razvojna središča, raziskovalne enote, laboratoriji ipd.;
- osrednje knjižnice in druge osrednje kulturne ustanove;
- klinike, specialistične zdravstvene ustanove;
- (nad)škofije;
- turistične organizacije za specialne namene (za konferenčne, verske ip. manifestacije);
- itd.

Z novo/mrežno ekonomijo lahko preidejo posamezne dejavnosti iz nižje skupine v višjo, npr.: P1->P2 ali celo P1->P3, P2->P3.

GORIŠKA V ŠIRŠEM PROSTORU

Spričo temeljnih razhajanj v Sloveniji o njeni razvojni strategiji je nujno opredeliti nekatere pojme, da bi lahko postavili nedvoumne končne sklepe. Zakaj je potrebno toliko razpravljati o novi/mrežni ekonomiji, o nujnosti inoviranja, če bi to bilo samo po sebi umevno vsakemu tako na makro kakor na mikro ravni?

V **semantičnem smislu** je: Inovacija – uvajanje novih stvari ali postopkov. Slovar slovenskega knjižnega jezika to tolmači kot prenova, prenovitev, novost, sprememba.

V **ekonomskem pomenu** pojma je npr.: Inovacija (Innovation; Inovation; Neuerung) gospodarsko uporabljena iznajdba (invencija) s prenovitelji (inovatorji) kot nosilci, pri čemer odkritja kot sestavni del iznajdb sama po sebi niso gospodarsko uporabna, čeprav praviloma sprožajo preostale iznajdbe. (Dr.Ivan Turk: Pojmovnik poslovne informatike, Društvo ekonomistov Ljubljana, 1987)

Definicija dodane vrednosti je npr.: Razlika med vrednostjo proizvodnje in stroški surovin, pomožnih tvarin ter storitev v zvezi s to proizvodnjo. Torej predstavlja vrednost, ki jo podjetje doda k obstoječemu imetju z uporabo produkcijskih faktorjev.

Na prvi pogled obstaja skladnost in ni konfliktnosti med razvojnima konceptoma; pri bolj poglobljeni razčlembi pa se izkaže, da je nujno izostriti pojme in natančneje ugotoviti posledice do posamezne opredelitve. Gre za naslednjo kontradikcijo: (a) inovacija predpostavlja odkrivanje novega in posledično njegovo ekonomsko izrabo, pri čemer inovacija lahko je ali pa ni ekonomsko učinkovita in s tem povečuje ali tudi ne dodano vrednost; (b) princip povečevanja dodane vrednosti pa sam po sebi ne predpostavlja inovacije, ampak je lahko le posledica niza drugih, tudi neekonomskih faktorjev (pa tudi ekološko, socialno, zdravstveno, moralno ip. spornih dejavnosti), kar je mogoče zlasti na storitvenem segmentu.

Če težimo k dolgoročnemu in obenem sonaravnemu razvoju, bi morali našo strategijo uravnateževati tako, da bi vlaganja v inovacije (pri čemer razumemo, da so prve raziskave in razvoj, tem pa sledi njihova tehnologizacija oz. ekonomska izraba), ki so obenem prav tako tvegane kot vse podjetništvo, pospeševale naraščanje dodane vrednosti. To pa ni samo po sebi razumljivo gospodarskim subjektom, katerih pglavitni cilj je profit, tega pa je mogoče kratkoročno dosežati tudi brez vlaganj v inovacije, oziroma ga je mogoče celo povečati brez teh vlaganj.

Opredelitev pojma regije

Ne da bi se spuščali v ustavno in zakonodajno problematiko regionalizacije Slovenije, naj bo za izhodišče dovolj ugotoviti, da ne le da nimamo regij (dežel, pokrajin, okrajev...), temveč sploh nimamo nikakršnega konsistentnega predloga, ki bi upošteval dolgoročne strateške interese države Slovenije. Poleg »statističnih regij«, ki jih uvaja Zakon o skladnem regionalnem razvoju in predstavljajo eno od različic regionalizacije, ki je nastala kot izhod v sili za sektorsko zakonodajo, poznamo še celo vrsto drugih sektorskih »regionalizacij«, ki služijo posameznim ministrstvom oz. državnim funkcijam.

Obenem je potrebno opozoriti na to, da ima tudi EU velike težave pri definiranju in tretiranju regij, čeprav obstaja med državami članicami konsenz, ki je sistematiziran z NUTS-i.

Ko v tem razmišljanju uporabljamo izraz regija, je to dokaj ohlapen pojem, ki nima nikakršne politično-teritorialne osnove.

V konkretnem primeru bo tu govor o ozemlju vzdolž slovensko-italijanske meje, ki je mestoma široko med 10 in 20 km.

<p>V 20-kilometrskem obmejnem pasu okoli Slovenije je približno 50% državnega ozemlja! Obenem pa je v ljubljanski regiji osredotočenih 47,3% vseh prihodkov družb Slovenije in je tam 33,1% vseh zaposlenih v Sloveniji! (GZS,Rezult.proj. št.1, let.7/2000)</p>
--

To so nedvomno skrb vzbujajoči podatki; če pa bi sem prišteli še specifično koncentracijo kapitala, izobraževalnih ustanov, razvojno-raziskovalnih potencialov, državnih in upravnih organov itd., bi dobili porazno sliko razvojno šibkega pretežnega ozemlja Slovenije.

Opredelitev pojma obmejnosti kot stalnice in dinamične kategorije

Meja, ki opredeljuje ozemlje, nad katerim ima država suverenost in ki je eden od pogojev za priznanje državnosti, v tem trenutku ločuje Slovenijo ne le od sosednje Italije, pač pa tudi od EU. V pospešenih predpristopnih dejavnostih Slovenije ima *acquis communautaire* pomembno mesto, toda prilagajanje naše zakonodaje evropski ima smisel le, če bodo tudi po vstopu Slovenije v EU še vedno obstajale državne meje, znotraj katerih se bo izvajala slovenska jurisdikcija. Torej ne smemo razumeti dobesedno in poenostavljeno, da potem ne bo več meja, temveč je nujno razmišljati v okvirih dejstva, da bodo meje odprte, pri čemer pa bo ostala vrsta notranjepolitičnih, socialnih, kulturnih, izobraževalnih, zdravstvenih itd. posebnosti, veljavnih zgolj na slovenskem ozemlju. (Npr. v ZDA ima vsaka država svojo kaznovalno politiko, lastno policijo – le za predpisane primere je pristojna FBI, razvojne programe itd.)

Iz navedenega sledi, da bo bodo sedanje obmejne regije tudi v prihodnje obmejne. Čeprav bo ta nova meja obravnavana in občutena na drugačen način, bo tod tudi v prihodnje ločnica med državama za celo vrsto stvari. Med temi bodo tudi vprašanja strategije razvoja, izobraževanje, dostopnost do strukturnih skladov EU ip.

Prednosti in slabosti obmejnosti

Izhajajoč iz zgornjih ugotovitev, da meja ne bo odpravljena, pač pa bo le prost pretok ljudi, blaga, storitev in informacij, lahko predpostavljamo naslednje:

PREDNOSTI

- a. sosednja Italija je med ustanoviteljicami in že dolgo v EU;
- b. sosednja Italija je članica G-skupine najbolj razvitih držav sveta;
- c. geografske, logistične, kulturne idr. kompatibilnosti govore o naši prednosti (most na Vzhod itd.);

SLABOSTI:

- d. breme zgodovinske izkušnje v tem prostoru;
Med državama Slovenijo in Italijo še niso razčiščeni vsi odnosi (močne politične sile v Italiji niso naklonjene sodelovanju; v tem trenutku še ni objavljeno skupno poročilo zgodovinarjev o dogajanjih v preteklem stoletju; ni izpeljana restitucija kulturnih dobrin še iz Osimskih sporazumov itd.); marsikaj bo jasnejše po vstopu Slovenije v EU oziroma po prilagoditvi naše zakonodaje zakonodaji EU. Toda kljub temu bodo ostale določene sence iz preteklosti, ki se bodo poznale tako na gospodarskem kakor na drugih področjih, morda celo bolj v odnosu Italije do nas kakor Slovenije do Italije (vprašanje enakopravnosti jezikov – njim se zdi naravno, da Slovenci govorimo z njimi italijansko in da oni pač ne znajo našega jezika, kar se sicer zavije v leporečje, češ da smo bolj nadarjeni za jezike, vendar to že postaja norma v medsebojnih odnosih; upoštevanje slovenske kulturne samobitnosti ip.), kar lahko otežuje skupne še kako pomembne izobraževalne, raziskovalne ip. programe;
- e. slabo poznavanje ali premajhno upoštevanje strateških interesov Italije ter definirana razvojna strategija in dolgoročni interesi Slovenije.

Slovenija si še ni izdelala svoje strategije, a ne le na področju razvoja, ampak se ta pomanjkljivost kaže tudi glede bistvenih nacionalnih interesov; to se odraža navzdol tudi na občinski ravni; ta razdrobljenost je še zlasti problematična, ker nimamo nobene vmesne regionalne strukture.

Iz tega sledi, da:

- občine same so praviloma prešibke, da bi zasnovale konsistentno razvojno politiko, in še manj so jo sposobne realizirati;
- povezovanje med občinami je brez nacionalno določenih pravil igre, ki bi vnesla sistematičnost, načrtnost in odgovornost, zato se anarhičnost regionalnega povezovanja končuje z nekakšnimi »dogovori« med občinami, ki nimajo značaja strokovne kompatibilnosti in dolgoročnosti;
- na drugi strani meje pa se ne glede na vse razprtije, težave in nedorečenosti le pojavljajo konsistentne medobčinske povezave na ravni pokrajin in dežel; Slovenija v tem primeru meji na avtonomno deželo Furlanijo-Julijsko krajino, ki ima v okviru države Italije poseben status s pravico do sprejemanja lastnih zakonov;

f. velika razlika v gospodarski moči;

Že po samem družbenem proizvodu je Italija skoraj stokrat močnejša od Slovenije, toda poleg tega je potrebno upoštevati, da je njena moč tudi na politični ravni dosti večja od naše. Vendar se gospodarska moč multiplicira še z razvitimi razvojno-raziskovalnimi, izobraževalnimi, kulturnimi, socialnimi in drugimi resursi;

g. specifičnost italijanske inovativnosti-dizajn, nezadostna tehnološka propulzivnost;

Komisija EU financira projekt na Univerzi v Pavii (IT) v okviru njene ustanove »Univerza-podjetje«, v kateri naj bi preučili in uporabili izraelski model »tehnoloških inkubatorjev Hi-tech«, ki so v EU ocenjeni kot zelo uspešni. Eden od ciljev te študije je tudi opredeliti primerne zakonske ukrepe za uveljavitev takih inkubatorjev. Seveda že poznajo tako Italija kakor druge države članice EU inkubatorje, tehnološke parke ip., toda ocenjeno je, da ti niso tako učinkoviti, kakor so izraelski.

Prvi korak te študije je po nalašč za ta namen izdelani metodologiji razčleniti domače razmere v industriji in v razvojno-raziskovalni sferi in nato preučiti ter predlagati ustrezne makroekonomske in zakonske ukrepe. Toda rezultati študije so namenjeni vsem članicam EU in ne le Italiji, čeprav je pobuda prišla od tam, ker so čutili največje pomanjkljivosti. Segmenti preučevanja so: odnos države in kapitala do inoviranja, stanje podjetniške inovacijske kulture, ozadje (ne)motiviranosti itd. Posebno pozornost bodo posvetili propadlim primerom (bottom up) investicij Hi-tech.

Izraelu je pred desetimi leti prišlo do eksplozije start-up podjetij – obenem s povečanjem namenskih skladov za rizične naložbe (venture capital). V tem času so se ti skladi že močno okrepili in kažejo jasno težnjo po specializaciji (projekti Yozma in Technological incubators so tudi sami bili inovacijski eksperimenti, med katerimi so se pokazale tudi napake in zgrešene rešitve. Njihova filozofija je: Ne izpustiti nobene prilike za razvoj zamisli, ki ima količkaj možnosti, da uspe v kateremkoli segmentu Hi-tech. Seveda se tako na začetku pojavi množica start-up projektov, kar bi morda veljalo za razmetavanje javnih sredstev, vendar je nacionalna razvojna strategija jasna, država prevzema v tem začetnem obdobju velik del tveganja na svoja pleča. Drugo, za kar je poskrbela država, je obsežna mreža ekspertov na državni ravni, ki poskrbe za feasibility študije tako v ekonomskem kakor znanstveno-tehnološkem smislu, kar je tudi inovacija v tem,

da je treba angažirati zelo specializirane strokovnjake, ki jih je mogoče dobiti le na ravni države, ne pa univerzalnih svetovalcev za prve podjetniške korake.

Država je poskrbela tudi za razvoj skladov, v katere je v začetku sama vložila dokajšnja sredstva, vendar pa se ni vtikala v njihovo upravljanje, ker je to prepustila menažerskemu timu. Po uspešnem zagonu skladov se je država iz njih umaknila.

Prav to se zdi Komisiji EU še posebej zanimivo in je zato omogočila to preučevanje, saj bi rada pritegnila v podjetništvo še večje število državljanov.

Sedaj je v ZDA in Izraelu 7% prebivalcev zajetih v ustvarjanje novih poslov; v Italiji in Veliki Britaniji je teh le še 3%. Medtem ko je na Japonskem, v Nemčiji, na Finskem in Danskem teh pod 2%.

V letu 1999 so Izraelci vložili eno milijardo US dolarjev v sklade, eno leto prej je bilo tega še za 600 milijonov, letos pa naj bi narasla vlaganja že na 1,6 milijarde USD. Pred desetimi leti je bil v državi zgolj en sklad za tvegane naložbe, sedaj jih je več kakor sto. Porazdelitev po sektorjih v letu 2000 je naslednja: 33% v internet, 29% v telekomunikacije, 14% v soft-ware, 13% življenjske znanosti in 11% na druga področja.

Italijanska inovativnost je pretežno usmerjena v oblikovanje, modo, design, kar je sicer prav tako področje z veliko vsebnostjo kreativnosti, vendar je enostransko, in to skušajo sedaj spremeniti, oziroma ne da bi opuščali sedanje specializacije, bi dograjevali sistem še na sektorju Hi-tech;

h. majhnost našega trga.

Nevarnosti in priložnosti obmejnosti

NEVARNOSTI

- a. kapitalska podrejenost:
- b. prevzemanje enostranskega italijanskega modela:
- c. črpanje naše intelektualne in razvojne pobude (razvojni parki z močnimi državnimi vzpodbudami v Trstu in Gorici...).

PRILOŽNOSTI

- d. »zasledovanje v sledi«:
- e. pridobivanje kapitala:
- f. komplementarnost:
- g. poznavanje oz. prilagodljivost na specifičnih vzhodnih trgih (kadri od tam, lažje komuniciranje ip.).

RAZVOJNI SCENARIJI

Scenarij »zasledovanje v sledi« - NICA

Včasih se kdo slikovito izrazi, da je Gorica pod Avstro-Ogrsko slovela kot njena Nica – letovišče, prezimovališče za dunajsko aristokracijo, neke vrste umik pred (že tedaj!) velemestnim hrupom. Ne da bi temu takoj dajali pozitivni ali negativni predznak, moramo ugotoviti, da se v razvoju goriškega somestja kažejo prav te stalnice, ki so globoko zakoreninjene v miselnosti in navadah ljudi. Gre za psiho-socialno naravnost, ki ni nagnjena k velikim projektom in sprejemanju tveganja za njihovo realizacijo. V kolektivnem duhu Goriške prevladuje želja po nepretresljivem življenju, brez tveganja, ohranjajoč intimo ožjega okolja. Seveda pa postaja z vsakim dnem pomembnejša skrb za okolje in kakovost

bivanja, kar moramo negovati in krepiti, toda tega ne smemo zamenjevati s kakovostnim in sonaravnim gospodarskim razvojem.

Osnovne sestavine tovrstnega razmišljanja in delovanja so v naslednjem:

- veliki sistemi (nacionalni, ekonomski, politični itd.) določajo razvojne smeri in tempo, pri čemer so manjši sistemi lahko bolj ali manj aktivni in vključeni v globalno dogajanje; nevarno bi bilo za Slovenijo in Goriško, da bi se prepustila zgolj sledenju velikim, čeprav je realno treba upoštevati naše potencialne, kar še posebej terja pretehtano zasnovo nacionalnega programa;
- sledenje je lahko le sektorsko ali časovno determinirano in bolj taktika kot pa strategija nacionalnega razvoja;
- posebno nevaren je lahko tak scenarij ob neustrezni politično-teritorialni organiziranosti Slovenije, saj bodo (majhne, razdrobljene) občine močno podrejene močnejšim enotam, kot so pokrajine (ne bi smeli te razprave voditi pod težo razhajanj, kod potekajo meje Goriške) in dežele na drugi strani meje, ter se bodo le (ne)ustrezno odzivale na tuje pobude in akcije.

Scenarij »poplavljanja ali križišča« - KRIŽIŠČE

Že slavni Leonardo da Vinci in priznani arhitekt-urbanist Fabiani (da ne omenimo drugih) sta načrtovala grandiozno vodno povezavo med Jadranom in Podonavjem po Soči, Vipavi, Ljubljani in Savi (pot argonavtov), kar se danes na drugačen način lahko vzporeja s prizadevanji za zgraditev hitre železniške proge (5-koridor) po Vipavski dolini. Toda niti avtocestne povezave še nimamo in je še nekaj let ne bo, kaj šele kaj drugega. Kljub pomembnosti prometnic pa vse analize kažejo, da so druge vrste komunikacij in storitvenih dejavnosti daleč pomembnejše in gospodarsko izdatnejše. Makroekonomisti opozarjajo, da osrednje prometnice niso le pozitivne, saj poleg negativnih učinkov na okolje tudi v gospodarskem smislu prej speljejo promet mimo mesta, če ni primerno pripravljene infrastrukture, razvitih storitvenih dejavnosti, razpoložljivih urbanističnih načrtov z zazidljivimi zemljišči, izšolanih in izurjenih ljudi itd. Govorimo o povečevanju dodane vrednosti, ki je pri današnjem stanju stvari v najtesnejši povezavi z znanjem in inovacijami.

Karakteristike tega scenarija so:

- spričo gospodarske in politične moči velike sosedne obstaja možnost – ob pasivnem ali neustreznem odzivanju Slovenije – da bo Goriška vključena predvsem toliko in takrat, kot bo to ustrezalo drugim, skratka da bi nas občasno poplavljal s pobudami, ne glede na naše strateške cilje, ki jih bomo morali imeti ne glede na »nacionalnost« EU in v zadnjem času tolikokrat omenjano globalizacijo; prav zaradi tega bi morala imeti Slovenija natančno in jasno strategijo nacionalnega razvoja;
- ker Slovenija neredko poudarja, da je njena geografska lega strateško pomembna, bi se lahko zgodilo, da bi postala le neke vrste »križišče«, brez posebej omembe vredne ali vsaj ne potencialnim možnostim adekvatne vloge; pri tem pa ne smemo pojma »križišča« razumeti v ozko prometnem smislu.

Scenarij »povezovalnega člana« - VRTNICA

Vrtnica, ki je simbol življenjske sile in lepega ter ga ima mestna občina Nova Gorica tudi v svojem grbu, naj bi vodila k pravemu sonaravnemu razvoju in kulturnemu razcvetu, s čimer bi bile upoštevane razvojne težnje v svetu, Goriški pa bi to omogočilo izrabiti njene primerjalne prednosti. Goriška mora predvsem obogatiti ponudbo iz skupin P2 in P3; to ji bo ohranilo ravnotežje v okolju in ji dalo večjo težo v (naj)širšem prostoru, saj gre za ponudbe, za katere je povpraševanje tudi izven regije in države, so torej globalno usmerjene.

Ta scenarij je za Goriško najprimernejši; njegove značilnosti so:

- internet omogoča veliko boljše izrabo prometnih tokov; zato bi jih morali zajeti s primerno infrastrukturo, logistično in tehnološko organizacijo ter v največji meri povečati dodano vrednost predvsem s storitvami;
- nova, mrežna ekonomija predstavlja izziv za obstoječo gospodarsko strukturo; politiki, (državna) administracija, šole, zaposleni v podjetjih itd. morajo prilagoditi svojo miselnost in delovanje razvojno inovativnemu globalnemu gospodarstvu;
- teleworking naj bi po mednarodnih analizah v desetih letih presegel 10% vseh zaposlenih; pri tem ne bo ovirajočih državnih meja ne le znotraj EU, ampak tudi izven nje - globalno;
- povezovanje le z neposrednimi sosedi omejuje obe strani, predstavlja neke vrste »čezmejni lokalizem«, zato se je treba povezovati intraregionalno, globalno;
- Slovenija in Goriška imata veliko možnosti, da izkoristita svojo lego in specifičnosti, da ustvarita s svojimi ustanovami (izobraževanje, instituti ip.) in gospodarstvom živahno in pomembno stičišče; pri tem bi bila obmejna regija pomemben povezovalni člen;
- ta scenarij je najprimernejši glede na potencialne in nacionalne interese Slovenije.

Ostaja najzahtevnejše vprašanje, kako udejanjiti (katerikoli) scenarij? Način vsiljevanja, ko naj bi skupina prosvetljencev (elita) vsilila svoje poglede večini, ne pride v poštev. Ljudje se morajo za smer razvoja zavestno odločiti in za to morajo imeti na voljo primerne informacije; prav to pa nam omogoča sodobna informatika. Toda o čem naj se ljudje odločijo?!

Brez dobro izdelanega razvojnega načrta, z jasno začrtanimi dolgoročnimi cilji in konkretnimi izvedbenimi programi ni mogoče zbrati ljudi k skupnemu delovanju. Do usklajenih ciljev in programov pa bomo na Goriškem prišli z angažiranjem vseh strokovnih potencialov, odprto, demokratično, v strpnem soočanju različnih interesov in z ustvarjalnim prizadevanjem.

Predvsem pa se ne bi smeli preveč zanašati na pomoč, subvencije in bonitete države ali Evropske unije (kot se zadnji čas prepogosto sliši). Prvenstveno sami moramo poskrbeti za svojo prihodnost!

KAKOVOST BIVANJA V OBMEJNEM PROSTORU

Na žalost ne moremo narediti (zaradi pomanjkanja podatkov in metodološke različnosti) slovenske primerjave z vsakoletnim merjenjem kakovosti bivanja v italijanskih pokrajinah, ki ga že deset let opravlja italijanski dnevnik za (pretežno) gospodarska vprašanja (z zelo zanimivo nedeljsko prilogo posvečeno družbenim in kulturnim vprašanjem), "Il sole-24 ore", ki je tudi zadnje dni decembra pritegnil nemalo pozornosti z rezultati za leto 1999. So pa izidi za nas (še tostran meja Evropske skupnosti) še kako zanimivi, ker v nekaterih točkah sovpadajo s tistimi ob meji v Italiji. Pri tem za nas niti ni pomembno, katera pokrajina se je kam uvrstila (dasi je prav to namen izvajalcev tega primerjanja), temveč nas predvsem zanima, kako skušajo tako merjenje objektivizirati v Italiji ter ugotoviti vzroke in ozadja za posamezne izide.

Na slovenski strani pa je leta 1999 "**GORIŠKO DRUŠTVO ZA KAKOVOST BIVANJA**" izpeljalo anketo na ožjem mestnem območju (vključno s Solkanom), ki je zajela reprezentativni vzorec 0,7% prebivalcev (omenimo naj, da na državni ravni izvajajo ankete na 200-krat manjših vzorcih 0,035 promile!). Ta anketa pa sloni na drugačnih izhodiščih, saj je povpraševala ljudi o njihovih ocenah in mnenjih, torej je kakovostnega in subjektivnega tipa,

medtem ko je italijanska kvantitetnega in objektiviziranega tipa. Kljub tej različnosti pa se rezultati v bistvenih točkah ujemajo.

Kaj je kakovost bivanja? To še zdaleč ni le gmotno bogastvo...!

I.

Najbolje bo, da si ogledamo italijanski pristop, posamezna sodila (kriteriji) in kako so se uvrstile pokrajine, na katere neposredno meji naše območje, to so: Trst, Gorica in Videm (pri tem smo izpustili Pordenone, dasi tvori z njimi avtonomno deželo Furlanijo-Julijsko krajino). Pripomnimo naj, da številka pred imenom posamezne pokrajine pomeni uvrstitev na lestvici od 1 do 103, kolikor je vseh pokrajin v Italiji.

1. skupina: gmotni standard (navedene so le prva na lestvici ter razvrstitev nam sosednjih pokrajin: 1.Milan...; 10.Trst...; 14.Gorica...; 35.Videm ...; v Italiji so 103 pokrajine)

- *družbeni dohodek na prebivalca* (1.Milan...; 3.Trst...; 7.Videm...; 28.Gorica)
- *bančne vloge* (1.Milan...; 3.Trst...; 36.Gorica...; 38.Videm)
- *zavarovalne police* (1.Novara...; 41.Trst...; 44.Videm...; 60.Gorica)
- *pokojnine (mesečni zneski)* (1.Milan...; 30.Trst...; 34.Gorica...; 60.Videm)
- *stroški za stanovanje na m²: (najceneje 1.250.000 Lit/m²)* 1.Caltanissetta, Enna,Oristano...; 7.Gorica s skupino drugih pokrajin...; 34.Videm s skupino drugih pokrajin...; 54.Trst...; 103. Rim (najdražje 4.500.000 Lit/m²)
- *letna inflacija v Italiji 1,80%* : (1.Pescara 0,29%...; 12.Gorica 1,24%...; 39.Videm 1,79%...; 47.Trst 1,99%... ; La Spezia 3,31%)

2. skupina: delo in poslovnost (1.Reggio Emilia...; 7.Gorica...; 45.Trst...; 47.Videm)

- *podjetniški duh - število podjetij na 100 prebivalcev* (1.Cuneo 13,65...; 37.Videm 10,56...; 85.Gorica 8,16...; 98.Trst 7,33)
- *nova podjetja na vsakih 100 že registriranih* (1.Ravenna 12,57...; 48.Trst 7,43...; 68.Gorica 7,02...; 98.Videm 5,87)
- *propadla podjetja na vsakih 1000 registriranih* (1.Cremona 8,37...; 49.Gorica 25,43...; 76.Videm 33,64...; 101.Trst 53,62)
- *infrastruktura za podjetja - poseben indeks* (1.Milan 184,4...; 5.Trst 146,7...; 7.Gorica 134,9...; 45.Videm 88,7)
- *usmerjenost v izvoz v % od dodane vrednosti* (1.Gorica 53,69...; 26.Videm 29,37...; 52.Trst 18,85)
- *nezaposlenost - vseh vpisanih na zavodih za zaposlovanje glede na stalno prebivajoče* (1.Bocen 2,08%...; 18.Trst 4,66%...; 25.Gorica 5,52%...; 33.Videm 6,10%)

3. skupina: storitve in okolje (1.Lecco...; 12.Trst...; 20.Gorica...; 23.Videm)

- *pokojnine (roki izplačil v dnevih) - najkrajši 5 dni - najdaljši 110 dni* (1.Isernia 5...; 14.Gorica 11...; 19.Videm 15...; 24.Trst 16)
- *pravna država - civilne pravde (zaostanki - nezaključeni postopki na 1000 prebivalcev- največ v Reggio Calabria 194,41)* (1.Lecco 9,69...; 28.Gorica 24,85...; 29.Videm 25,18...; 38.Trst 32,00)
- *dnevna poraba vode v litrih na prebivalca* (1.Nuoro 952...; 7.Trst 511...; 36.Videm 302...; 44.Gorica 293)
- *število učencev v srednješolskem razredu - največ v Brindisiju 23,40* (1.Aosta 18,10...; 3.Trst 18,77...; 6.Gorica 19,01...; 25.Videm 20,40)
- *urbani ekosistem - sintetični indeks - najnižji pod 36* (1.Pavia 69...; 16.Videm 57...; 22.Trst 56...; 61.Gorica 49)
- *prometne nesreče na 1000 registriranih avtomobilov-največ 18,20* (1.Lecce 1,31...; 61. Videm 8,09...; 92.Gorica 10,70...; 102.Trst 16,94)

4. skupina: hudodelstva (1.Isernia-najbolj varna...; 39.Videm...; 42.Gorica...; 76.Trst...; 103.Milan najbolj nevaren)

- umori na 100.000 prebivalcev (1.Isernia 0,0...; 12.Videm 1,54...; 52.Gorica 3,63...; 61.Trst 4,42...; 103.Reggio Calabria 25,67)
- bančni ropi - na vsakih 100 bančnih okenc (1.Benevento 0,0...; 5.Gorica 1,18...; 16.Trst 3,23...; 28.Videm 4,96...; 103.Bari 30,37)
- vlomi v stanovanja na 100.000 prebivalcev (1.Isernia 95,84...; 36.Trst 316,47...; 46.Gorica 361,83...; 84.Videm 576,90...; 103.Savona 891,60)
- mladoletno prestopništvo - na 100.000 prebivalcev (1.Cremona 0,0...; 47.Videm 33,74...; 60.Trst 40,16...; 64.Gorica 42,78...; 103.Caltanissetta 117,84)
- prevare, sleparije na 100.000 prebivalcev (1.Agrigento 15,46...; 33.Videm 46,85...; 72.Gorica 87,01...; 73.Trst 87,55...; 103.Milan 359,61)
- tatvine, zmikavščine, žeparstvo - na 100.000 prebivalcev (1.Nuoro 7,39...; 42.Videm 76,93...; 64.Gorica 139,22...; 97.Trst 709,24...; 103.Rimini 1.247,05)

5. skupina: življenjske težave (1.Cosenza, z najmanjšimi težavami...; 73.Videm...; 96.Gorica...; 103.Trst, z največjimi težavami)

- gostota poselitve prebivalcev na kvadratni km (1.Aosta 36,77...; 28.Videm 105,76...; 84.Gorica 295,93...; 101.Trst 1175,52...; 103.Neapelj 2656,38)
- umrljivost na 1000 prebivalcev (1.Latina 7,80...; 80.Videm 11,90...; 94.Gorica 13,18...; 103.Trst 15,51)
- samomori ma 100.000 prebivalcev (1.Cocenza 0,30...; 89.Videm 22,90...; 95.Gorica 25,40...; 103.Trst 38,40)
- notranje migracije- novoprijavljeni stalni prebivalci iz drugih pokrajin Italije na sto odjavljenih (1.Reggio Emilia 142,84...; 7.Gorica 124,77...; 50.Videm 107,67...; 63.Trst 98,77...; 103.Brindisi 60,59)
- umrljivost zaradi novotvorb, % od vseh umrlih (1.Enna 17,30...; 59.Trst 28,13...; 86.Videm 30,38...; 93.Gorica 31,09...; 103.Sondrio...34,52)
- uradne ločitve zakonov na 10.000 družin (1.Agrigento 1,63...; 48.Gorica 28,56...; 64.Videm 33,37...; 91.Trst 41,61...; 103.Aosta 59,17)

6. skupina: prosti čas (1.Bologna...; 4.Trst...; 35.Gorica...; 43.Videm)

- društva, združenja na področju kulture, rekreacije, amaterskih dejavnosti itd. na vsakih 100.000 prebivalcev (1.Florenca 102,49...; 3.Trst 83,13...; 29.Gorica 50,03...; 59.Videm 33,94...; 103.Crotone 16,42)
- športne prireditve (letni izdatki v lirah) (1.Bologna 79.663...; 5.Videm 35.474...; 28.Gorica 10.658...; 29.Trst 10.584...; 103.Caserta 714)
- gledališče in glasbene prireditve (letni izdatki v lirah) (1.Verona 64.829...; 2.Trst 44.160...; 23.Videm 12.083...; 43.Gorica 8.409...; 103.Vibo Valentia 274)
- število kinodvoran na 100.000 prebivalcev (1.Rimini 7,06...; 26.Trst 4,02...; 33.Gorica 3,63...; 62.Videm 2,51...; 103.Nuoro 0,74)
- telovadnice na 100.000 prebivalcev (1.Reggio Emilia 24,35...; 40.Trst 12,45...; 55.Gorica 10,15...; 63.Videm 8,87...; 103.Crotone 1,70)
- knjižnice na 100.000 prebivalcev (1.Rimini 17,83...; 7.Trst 14,06...; 14.Gorica 11,60...; 53.Videm 7,71...; 103.Rieti 2,66)

Če naredimo povzetek navedenega za 1999. leto, ugotavljamo, da so:

	GMOTNI STANDARD	DELO IN POSLOVNOST	STORITVE IN OKOLJE	HUDODEL- STVA	ŽIVLJENJSKE TEŽAVE	PROSTI ČAS
GORICA:	zelo dober ++	zelo dobro ++	zelo dobro ++	povprečno *	zelo slabo --	dobro +

TRST:	zelo dobro ++	povprečno *	zelo dobro ++	slabo -	zelo slabo --	zelo dobro ++
VIDEM:	dobro +	povprečno *	dobro +	dobro +	slabo -	povprečno *

Legenda: od 1 do 20 mesta > ++ zelo dobro
od 21 do 40 mesta > + dobro
od 31 do 60 mesta > * povprečno
od 61 do 80 mesta > - slabo
od 81 do 103 mesta > -- zelo slabo

Zanimiva je *skupna razvrstitev* v letih:

1990-1999	1999
1. Parma	1. Parma
2. Belluno	2. Piacenza
3. Reggio Emilia	3. Reggio Emilia
Bocen	4. Bologna
5. Gorica	Mantova
6. Piacenza	6. Bocen
Siena	7. Vercelli
8. Sondrio	8. Isernia
9. Bologna	9. Florenca
Trst	Siena

Čeprav je bila pokrajina Gorica leta 1991 prva, je 1999 pristala na 14. mestu, v skupnem desetletnem seštevku pa je uvrščena na visoko 5. mesto, Trst na 10., medtem ko Vidma ni med prvo deseterico.

Splošne značilnosti nam sosednjih pokrajin v Italiji bi lahko strnili tako:

-
- * zelo dober ali dober gmotni standard
 - * zelo dobro ali dobro razvite storitve in okolje
 - * zelo dobro do povprečno je poskrbljeno za prosti čas
 - * za delo in poslovnost so zelo dobre do povprečne možnosti

-
- * zelo velike so bivanjske težave prebivalstva

-
- * stanje kriminala pa je od zadovoljivega in povprečnega do resnega
-

II.

ANKETA V NOVI GORICI JE BILA ANONIMNA IN PROSTOVOLJNA, NJENI CILJI IN NJENA UPORABA SO SKLADNI S STATUTOM "GORIŠKEGA DRUŠTVA ZA KAKOVOST BIVANJA".

1. SKLOP VPRAŠANJ: ZNAČILNOSTI ANKETIRANCA

1.1 Spol: moški = 46,38% ženski = 50,72% ni odgovorilo 2,90%

1.2 Starost v letih:

do 25	med 26 in 40	med 41 in 60	nad 60	b.o.
13,77%	28,26%	34,78%	21,02%	2,17%

1.3 Izobrazba: srednja višja/visoka
47,10% **44,93%**

Op.: Izobrazbena struktura zajetih v anketi je višja, kot pa je povprečje na mestnem območju, med tiste s srednjo izobrazbo so všteti vsi z dokončano šolo po osemletki (po evropskih normativih so to nižje srednje šole).

1.4 Področje zaposlenosti:

Z1	Z2	Z3	Z4	Z5	Z6
Proizvodna dejavnost ip.)	Kmetijstvo, gozdarstvo ip.)	Gospodarske storitve (banke, komunala, zavarovalnice ip.)	Državne ustanove (sodišča, uprava ip.)	Družbene dejavnosti (kultura, zdravstvo ip.)	Drugo (upokojeni, nezaposleni)
14,49%	2,17%	18,85%	13,04%	13,04%	36,96%

Opomba: Brez odgovora - **b.o.** = **1,45%**.

1.5 Standard - ima:

osebni računalnik	avto	telefon	b.o.
47,10%	78,98%	89,85%	4,35%

Posredna metoda ocenjevanja standarda so tudi dobrine, ki jih ima anketiranec in sodijo v kategorijo nadstandardne opreme, seveda je to le pripomoček za ocenjevanje standarda, saj bi sicer morali zajeti celo vrsto drugih sestavin premoženja itd., kot so to naredili v italijanskem primeru.

Očitno pa sta avto in telefon (očitno pa tudi že osebni računalnik - vsaj na mestnem območju) kar del standarda.

1.6 Število članov v družini:

1	2	3	4	5	6	nad 6	b.o.
6,52	23,19	24,65	33,33	7,97	2,17	-	2,17 (vse v %)

Izračunali smo, da ima povprečna družina na mestnem območju Nove Gorice 3,33 članov.

2. SKLOP VPRAŠANJ: OPREDELITEV BIVALNEGA OKOLJA

2.1 Interna šifra mikrolokacije:

2.2 Ulica:

(Op.: Podatek 2.1 in 2.2 sta razvidna iz vsakega anketnega lista posebej in sta služila predvsem za organizacijo ankete, oziroma za nekatere podrobnejše analize.)

2.3 Vrsta zgradbe, v kateri anketiranec prebiva:

večji stanovanjski blok	manjši stanovanjski blok	individualna hiša	b.o.
23,19%	10,14%	63,77%	2,90%

Op.: Visok odstotek tistih, ki živijo v individualnih hišah, v dokajšnji meri odraža obstoječo nizko in individualno pozidavo na mestnem območju.

2.4 Stanovanje v lastništvu anketiranca:	DA	NE	b.o.
	74,29%	24,29%	1,42%

2.5 Velikost bivalnih prostorov (kv. metrov):

do 50	51-100	nad 100	b.o.
12,32%	51,45%	35,51%	0,72%

2.6 Lastni pomožni prostori:	ima garažo	ima klet	b.o.
	53,62%*	71,74%*	19,56%

Op.: (*) Rezultate je treba razumeti tako, da nekateri imajo tako garažo kakor klet, drugi pa le eno ali drugo, zato odstotkov ne smemo seštevati. Opremljenost s pomožnimi prostori je relativno dokaj visoka, in tudi to je eden od kazalcev splošnega ter individualnega višjega gmotnega standarda.

2.7 Ogrevanje na:

drva	elektriko	plin	tekoče gorivo	mestni toplovod	b.o.
5,85%	6,58%	24,55%	43,80%	17,53%	0,73%

Op.: Nekateri so navajali tudi kombinirano ogrevanje; v takem primeru smo upoštevali tisto različico, ki terja fiksni priključek; npr. pri drveh in tekočem gorivu je bilo upoštevano slednje.

2.8 Vrt, vinograd ip.:

ob hiši	na drugi lokaciji	b.o.
52,94%	13,23%	33,82%

Op.: Očitna je navezanost ljudi na košček zemlje, tudi tisti, ki je nimajo neposredno ob hiši, si ga skušajo pridobiti na drugi lokaciji.

2.9 Oddaljenost od osnovnih dejavnosti:

	R A Z D A L J A (v metrih)				
	do 100	101-500	501-1000	nad 1000	b.o.
Vrtec	25,36%	40,60%	13,76%	12,32%	7,96%
Osnovna šola	17,39%	41,30%	16,67%	17,39%	7,25%
Osnovna preskrba	41,01%	38,13%	9,35%	8,63%	2,88%
Ambulanta	7,19%	29,50%	22,30%	38,85%	2,16%
Cerkev	6,57%	43,06%	32,12%	14,60%	3,65%
Banka	12,14%	37,14%	28,58%	19,28%	2,86%
Pošta	9,15%	37,32%	27,46%	23,95%	2,12%

Op.: Za ožje mestno območje ne preseneča, da so osnovne dejavnosti na razmeroma kratkih razdaljah od doma, toda za razliko od podeželja so v mestu zlasti starejšim, hendikepiranim in otrokom postavljene številnejše prometne ovire in pogostejše nevarnosti, zlasti pa njihova trajnost in intenziteta slabšata bivalno okolje.

3. SKLOP VPRAŠANJ: PROSTORSKA UMEŠTITEV NOVE GORICE

3.1 Mesto v širšem prostoru in njegova vloga

3.1.1 Ali ima Nova Gorica, glede na svojo zemljepisno lego in obmejno izpostavljenost, ustrezen pomen v Sloveniji?

DA	NE	b.o.
32,12%	63,50%	4,38%

To in nadaljnja vprašanja so služila za ocenjevanje identifikacije in angažiranosti mestnih prebivalcev, kar posredno kaže na njihovo zavest o širšem okolju, v katerem bivajo.

3.1.2 Ali bi odprava meje delovala na mesto v splošnem:

zelo pozitivno	pozitivno	brez učinkov	slabo	zelo slabo	b.o.
15,94%	43,48%	21,01%	10,87%	5,80%	2,90%

Op.: Kot je videti, prevladuje med mestnimi prebivalci precej optimistično mnenje, kako bi na mesto vplivala odprava meje, saj jih je kar 59,42% prepričanih, da bo vpliv pozitiven ali celo zelo pozitiven!

3.1.3 Ali bi bili potem prebivalci mesta z obeh strani meje v splošnem deležni boljših storitev:

veliko boljših	boljših	brez sprememb	slabših	velikoslabših	b.o.
13,77%	48,56%	18,84%	8,69%	4,35%	2,17%

Op.: Tudi ti odgovori kažejo velika pričakovanja prebivalcev, čeprav je vprašanje še določnejše od prejšnjega; kar 62,33% jih meni, da bodo deležni (veliko) boljših storitev!

Vendar pa naj že tu opozorimo na odgovore na kasneje zastavljena vprašanja, ki so podrobnejša in se ne skladajo popolnoma s temi rezultati, kar opozarja, da je prebivalstvo pod vtisom velikih pričakovanj, vendar v njih prikrito tli vrsta dvomov!

3.1.4 Razporedite v lestvico tiste enote, ki bi bile boljše ali slabše:

	Boljše %	Slabše %	b.o. %
Preskrba v trgovinah	81	4	15
Kulturne prireditve	70	7	23
Športne prireditve	71	4	25
Zdravstvene storitve	31	28	41
Osnovno šolstvo	34	20	46
Srednje in višje šolstvo	53	19	28
Varnost oseb in premoženja	11	64	25
Zaposlovanje	47	24	29
Standard	41	24	35
Promet	33	37	30
Bančne, zavarov. ip. stor.	49	9	42
Urbanist.in prostor. urejanje	35	24	41
Skrb za okolje	45	18	37
Politični odnosi	42	19	39
Odnosi med narodi	50	13	37

Op.: Opazen je velik odstotek brez odgovora, kar kaže na (1.) nezadostno razmišljanje ljudi o teh zadevah, (2.) nezadostno poznavanje dejanskih problemov.

3.1.5 Bi se vpliv združenih mest povečal:

	zelo povečal	povečal	brez sprem.	poslabšal	zelo poslabš.	b.o.
v Furlan.-Jul.kraj.	12,88%	39,39%	25,00%	5,3%	-	17,42
v Sloveniji	11,03%	37,50%	22,06%	6,62%	0,73%	22,06%
na Sever.primor.	17,04%	38,52%	16,30%	2,96%	0,74%	24,44%
na celot. Primor.	17,86%	40,71%	15,00%	3,57%	0,71%	22,14%

Op.: (1.) Tako kot v prejšnjem primeru je skoraj četrtina anketirancev ostala brez konkretnih odgovorov, kar kaže na zgoraj omenjene zadrege.

(2.) Zelo visok odstotek tistih, nad polovica anketirancev, ki so (zelo) optimistično naravnani do skupne prihodnosti somestja, je istočasno obveznost upraviteljev mesta, da jih ne razočarajo!

3.1.6 Kdo je najbolj odločilen za nadaljnji razvoj in urejanje mesta ?

sami, prebivalci	mestna uprava	država SLO	EU	b.o.
22,63%	54,74%	6,57	2,92%	13,14%

Op.: (1.) Preseneča izredno visok odstotek samozavesti med anketiranci, saj jih več kot tri četrtine meni, da je usoda v njihovih rokah ali pri njihovih neposrednih predstavnikih na lokalni ravni.

(2.) Drugo presenečenje, ki sicer izvira iz prve ugotovitve, je to, da anketiranci podcenjujejo državo, zato bi bilo še kako zanimivo ugotoviti, ali je ta samozavest plod želje ali resničnega poznavanja stvari in volje za doseg takega stanja.

(3.) Prav tako presenečajo nezaupanje ali majhna pričakovanja od Evropske unije.

(4.) Odstotek anketirancev brez odgovora pri tem vprašanju, se je zmanjšal v primerjavi s prejšnjimi vprašanji.

3.1.7 Katere dejavnosti mestnega območja so najpomembnejše za širši prostor ali regijo (rangirajte tako, da dejavnosti razporedite po padajočem zaporedju njihove pomembnosti; prva naj bo najpomembnejša dejavnost).

Za vsako dejavnost posebej smo število odgovorov v posameznem rangu ponderirali po metodi padajočih števil. Ker je bilo potrebno rangirati 15 dejavnosti, je prvi rang bil ponderiran s 15 točkami, drugi s 14, tretji s 13 itd.; zadnjeuvrščeni je dobil 1 točko. Seštevek točk vseh rangov za neko dejavnost je dal končno razvrstitev pomembnosti mestnih dejavnosti za širši prostor.

skup. rang	št.točk	dejavnost:
1.	1260	- šolstvo (srednje in visoko)
2.	1257	- zdravstvene ustanove
3.	1031	- kultura (gledališče, knjižnica, arhiv, muzej ip.)
4.	972	- velika gospodarska podjetja
5.	846	- gospodarska združenja (Gospod. in Obrt. zbor. ip.)
6.	768	- državna uprava in njene izpostave/upravne enote
7.	727	- banke, zavarovalnice ip.
8.	636	- šport(-ne prireditve)
9.	609	- trgovina
10.	431	- hoteli, restavracije ip.
11.	416	- zavod za zaposlovanje
12.	398	- zabavišča in zabavne prireditve
13.	265	- cerkvene ustanove
14.	262	- osebne storitve (lepotilni in frizerski saloni ip.)
15.	59	- drugo

Če bi grafično ponazorili navedeno rangiranje na osnovi etalona najvišje rangiranega šolstva s "100", bi dobili naslednjo sliko:

Relativna specifična teža (*)

šolstvo	xx	4,81
zdravstvo	xx	4,80
kultura	xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx	3,93
gosp. podj.	xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx	3,71
gosp. združ.	xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx	3,21
drž. uprava	xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx	2,93
banke, zavar.	xxxxxxxxxxxxxxxxxxxx	2,77
šport	xxxxxxxxxxxxxxxxxxxx	2,43
trgovina	xxxxxxxxxxxxxxxxxxxx	2,32
hoteli	xxxxxxxxxxxx	1,64

načrtno urejanje prostora	xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx	1,64
delitev funkcij v prostoru	xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx	1,52
prometna infrastruktura	xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx	1,45
javni promet	xxxxxxxxxxxxxxxxxxxx	1,05
izraba primerjal. prednosti	xxxxxxxxxxxxxxxx	1,00
komunalne storitve	xxxxxxxxxxxxxxxx	1,00

Op.: Opazna je majhen poudarek na posameznimih prednostnih nalogah, ki jih ima mesto do okolice. Tri med njimi so si kar enakovredne, tj. dobra javna prometa povezanost, izraba primerjalnih prednosti posameznih zemljepisnih območij in kakovostne komunalne storitve, le nekoliko bolj poudarjene (in spet enakovredno!) so ureditve prometne infrastrukture, smotrna delitev funkcij v prostoru ter načrtno urejanje prostora. Še najbolj izstopa mnenje, da je treba posebej skrbeti za skladen in enakomeren razvoj celotnega območja.

4. SKLOP VPRAŠANJ: OCENA MOTENJ V OKOLJU

4.1 Ureditve prostora

4.1.1 Ožje bivalno okolje (gradnja stanovanja, okolica zgradb ip.)

	zelo dobro	dobro	zadovoljivo	slabo	zelo slabo	b.o.
kakovost grad. stanovanj	6,43%	31,43%	25,00%	23,57%	5,00%	8,57%
nebival.-servis. prostori	4,44	25,18	34,81	18,52	2,96	14,07
njihovo vzdrževanje	4,38	19,71	27,01	32,12	4,38	12,41
kakovost okolice	1,46	18,25	29,93	32,12	4,38	13,87
in vzdrževanje okolice	2,19	18,98	24,82	35,77	7,30	10,95

Op.: (1.) Kljub temu da dokajšen del anketirancev biva v lastnih stanovanjih ali hišah, skoraj tretjina ocenjuje kakovost gradnje stanovanj kot slabo, zelo slabo za bivalni del, medtem ko je za nebivalni (servisni) del slika boljša. Pri tem je verjetno treba upoštevati nakupe stanovanj v blokih po letu 1991.

(2.) Bode pa v oči ocena o vzdrževanju prostorov kakor tudi kakovost okolice zgradb ter njeno vzdrževanje.

4.1.2 Širše bivalno okolje (pešpoti, kolesarske poti, promet vozil, parkiranje ip.)

	zelo dobro urejen	dobro urejen	zadovoljivo urejen	slabo urejen	zelo slabo urejen	b.o.
4.2 Promet	0,72%	5,03%	38,13%	30,93%	21,58%	3,60%
	zelo mirno	mirno	znosno	hrupno	zelo hrupno	
4.3 Hrup	3,60	10,79	33,09	25,90	21,58	5,04
	zelo čist	znosen	nečist		zelo nečist	
4.4 Zrak	5,70	26,43	30,00		32,86	5,00
	zelo dobra	dobra	znosna	slaba	zelo slaba	
4.5 Voda	5,76	43,88	26,62	13,67	5,75	4,32

	zelo dobro urejene	dobro	znosno	slabo	zelo slabourejene	
4.6 Odplake	-	34,53	23,70	21,58	13,67	6,47

	zelo dobro urejeno	dobro	znosno	slabo	zelo slabo urejeno	
4.7 Ravnanje z odpadki	-	17,98	30,21	28,78	16,54	6,47

4.8 Družbeni odnosi in razmere, ki se v tem okolju nanašajo na:

	zelo dobro	dobro	znosno	slabo	zelo slabo	b.o.
- ženske	3,62%	53,62%	18,84%	12,32%	0,72%	10,87%
- otroke	0,72	50,72	19,56	14,49	3,62	10,87
- mladino	0,72	26,09	27,53	26,81	7,97	10,87
- starejše	1,45	28,98	31,88	21,74	4,35	11,59
- prizadete in nemočne	1,45	18,84	22,46	27,54	13,04	16,67

Op.: Čeprav so o družbenih odnosih in razmerah, ki se v mestnem okolju nanašajo na ženske in otroke, ocene "dobre", je vznemirljivo, da prevladujejo glede mladine in starejših komaj "znosne" in "slabe" ocene, medtem ko so za prizadete in nemočne (hendikepirane osebe) rezultati najslabši!!

4.9 Lasten prispevek za kakovostnejše bivanje:

4.9.1 Kdo mora prvenstveno poskrbeti za višjo kakovost bivanja?

skupni rang: št.točk:

kdo mora skrbeti:

1.	406	- občinski organi
2.	347	- ljudje, občani organizirano
3.	203	- komunalne servisne ustanove
4.	202	- država
5.	184	- vsak posameznik
6.	115	- zakonodajalec
7.	109	- različna društva in organizacije civilne družbe
8.	42	- politične stranke
9.	40	- organi prisile (policija, inšpekcije ip.)

Op.: (1.) Očitno je, da se "posameznik" čuti dokaj nemočen pri skrbi za višjo kakovost bivanja, saj je pristal nekje v sredini, zato išče rešitve po eni strani in zlasti pri občinskih organih, ker so mu ti najbliže (država je bolj daleč, zato je na nižjem mestu ali pa ji ljudje manj zaupajo?!), po drugi strani pa vidijo rešitev v samoorganiziranju (čeprav se vidi, da pri tem še ne cenijo v zadostni meri vloge civilne družbe, ki je v bistvu prav samoorganiziranje po interesnem načelu, saj sicer ne bi te postavili tako nizko! Če bi si dovolili računsko združitev enih in drugih glasov, bi dobili daleč največje število glasov za samoorganiziranje - 456).

(2.) Tudi ni zaupanja v politične stranke.

(3.) Razveseljivo(!) je, da le majhen del anketirancev vidi rešitev v neposrednih organih prisile, to je v policiji, inšpekcijah ip.

III.

Če bi poskušali strniti rezultate z obeh strani meje, bi lahko rekli, da je gmotni standard pri obeh dokaj visok, da pa ljudi obremenjujejo vprašanja prestopništva, pri čemer ne gre za krvne delikte in težji kriminal, pač pa množico tatvin, žeparstva, vlomov ip., kar je v korelaciji s problemom mamil itd.

Tudi ugotovljeni visok odstotek kancerogenih bolezni, samomorov ip. na italijanski strani se ujema s podobnimi podatki na naši strani, po čemer sicer v novogoriški anketi nismo povpraševali, vendar so uradni statistični podatki znani.

Prav zanimivo bi bilo izvesti na slovenski strani rangiranje po italijanski metodologiji, vendar pa za to nimamo vseh primernih statističnih podatkov.

Oboji rezultati pa so takšni, da terjajo za reševanje problemov organiziran pristop državnih organov oziroma lokalnih uprav, vsekakor pa je to obsežno polje tudi za dejavnosti civilne družbe.

NA MEJI BREZ MEJE

Nova Gorica je veliko bolj kot ostala Goriška na prelomnici; gre za vprašanje mesta in ne celotne novogoriške občine. Mesta so se skozi zgodovino izoblikovala kot markantne točke, ki imajo v širšem prostoru posebne funkcije in za katere veljajo svojski razvojni zakoni. Ta razvojna zagata traja že nekaj časa, toda vsaj od osamosvojitve sem se je zaostila.

Najslikoviteje se to odraža kot paradoks meje: v Sloveniji sprejemamo množico "evropskih" zakonov, a obenem govorimo o "Evropi brez meja". Toda zakoni vendar veljajo le znotraj vsake države, ki jih sprejme, kar pomeni, da EU ni brez meja, meje so le skoraj odprte, pri čemer tudi to ni treba razumeti dobesedno (vsaka od držav EU ima lastno zakonodajo za notranje zadeve, vojsko, izobraževanje itd.). Nekoč naj bi se tudi to seveda skrčilo... Celo bližnja avtonomna dežela Furlanija-Juljska krajina bo kmalu postala še avtonomnejša in ne le da že sedaj sprejema lastne zakone, temveč vztrajno kaže težnjo po avtonomnejšem povezovanju z deželo Koroško, "deželo-županijo" Istro in državo-deželo Slovenijo...

Toda kljub temu, da bodo glede veljavnosti zakonov zelo natančno znane meje tudi po našem vstopu v EU, Nova Gorica ne bo več obmejno mesto v današnjem pomenu besede, lahko bi rekli, da bo na meji brez meje, postalo bo eno od celinskih mest, ki bo morala tekrovati v širšem prostoru evroregije z drugimi mesti v Sloveniji, Furlaniji-Juljski krajini in celo na Koroškem. Seveda, če bo v njej dovolj svežih zamisli in ustvarjalne energije.

Z uveljavitvijo nove politično-teritorialne ureditve Slovenije je Nova Gorica izgubila prejšnjo vlogo središča velike in gospodarsko močne občine; poslej si mora za osrednjost nenehno prizadevati, toda to ne gre in ne bo šlo s prevlado in dekreti, temveč edinole z veliko večjo odprtostjo, ponudbo višjih storitev širšemu prostoru (tudi onkraj meje, s čimer si bo pridobila legitimacijo tudi na domači strani) in sodobnimi razvojnimi potenciali.

Nova Gorica ni več industrijsko mesto; toda na žalost tudi storitveno ne, kot se to v sodobnem svetu in moderni ekonomiji razume. Prebivalci živijo pod vtisom zabaviščne dejavnosti (ki pa še zdaleč ne ustvarja turističnega mesta), saj črpa občina dokajšen del sredstev prav iz te panoge. To samo po sebi ni slabo, saj je v ekonomskem smislu smotno izrabljati tržne priložnosti, zaskrbnjujoče bi postalo šele, če bi to postal prevladujoč način pridobitne dejavnosti in sprejet model "zabaviščnega" načina razmišljanja in življenja. To vsekakor ne bi umestilo Nove Gorice za regijsko središče.

Sodobni marketing mesta mora izhajati iz tistih dejavnosti, ki jih je ekonomsko in organizacijsko upravičeno razvijati za širše območje. Med te sodijo visoko šolstvo, finančne, bolnišnične in zdravstveno specialistične storitve, raziskovalno-razvojno-projektantske dejavnosti, informacijski sistemi, svetovanje različnih oblik, velika in specializirana trgovina ip. Ne nazadnje pa ima pomembno vlogo prometna lega, zlasti če gre za mednarodno pomembne prometnice. Med takimi možnostmi bi morala Nova Gorica načrtno izbrati in dolgoročno krepiti razvojne potenciale. Škoda, da mesto Nova Gorica še ni našla razvojnega koncepta za svoj novi položaj; tudi v odnosu do sosednje Gorice ne, morda tudi zato, ker se tudi ta otepa s podobno zavrtostjo. Lepotni popravki pa ne morejo prikriti negotovosti tega razpotja.

Kako je videti stvari v luči širše Goriške? V prometnem smislu še ni bistvenih sprememb. Pri tem ne gre zgolj za avto-(hitro?)-cesto. Tudi pri renesansi železnic bo težko na prioritetnih smereh, manjkajo pa tudi jasna izhodišča za prilagajanje regionalnega prometnega sistema. Morda to niti ni najhujše, če upoštevamo postopno dematerializacijo ekonomije. Zato pa je toliko bolj simptomatično, da tudi bližnjemu letališču v Ronkah ni ne italijanska in še manj naša stran našla pravega mesta v ekonomiji, turizmu...

Ne da bi opravičevali tributarno logiko države do igralništva, toda iz njega ne prihajajo odločilni razvojni impulzi za regijski turizem.

Tu pa se tudi že srečamo z pomanjkanjem celovite razvojne strategije države Slovenije, ki ga simbolno označujeta koncepta OSI ali KRIŽA. Za Slovenijo edino sprejemljiv koncept KROGA, saj v ozkem, komaj 25-30 kilometrskem slovenskem obmejnem pasu leži več kot 50% državnega ozemlja, na žalost pa živi v njem le okoli tretjina prebivalcev in je tam le borna desetina razvojnih potencialov. Gledano s stališča slovenskih nacionalnih interesov, je to mehki trebuh Slovenije ob vstopanju v EU.

Tudi ko se sprašujemo o usodi slovenske manjšine onstran meje, je zanje razvojni koncept KROG veliko primernejši in perspektivnejši, saj omogoča neposredno integriranje sil z obeh strani (in tudi bodoče meje - pomislimo na šolstvo, kulturo itd.). V taki razvojni strategiji bi imela Nova Gorica v povezavi z Gorico in drugim zamejskim prostorom povsem novo vlogo, tako v nacionalnem smislu, kakor tudi glede evropskega funkcioniranja somestja obeh Goric, z okoli 100.000 prebivalci v širšem urbanem sistemu Furlanije-Juljske krajine in do notranjosti Slovenije.

To je najmočnejši razvojni izziv za Novo Gorico, bolj rečeno za obe Gorici!

DVOJAJČNA DVOJČKA

Maja 2002 je Občina Gorica (Comune di Gorizia) izdala v spoštljivi nakladi, široki javnosti namenjeno in temu primerno urejeno, z barvnimi prilogami opremljeno predstavitev v časopisni obliki: »Gorizia 2001 – Nuovo Piano Regolatore Generale«, pri nas bi mu (z zadržki) lahko rekli urbanistični načrt (gl. Sergij Šlenc: Veliki italijansko-slovenski slovar sosednjega mesta. V uvodu začenjajo zelo vzpodbudno: »Mesto, ki zna vrednotiti lastno zgodovino in hoče imeti prihodnost v svojih rokah. To je Gorica, ki se usmerja v tretje tisočletje, Gorica, ki smo ji iskali "izris" v novem Splošnem ureditvenem načrtu (naprej SUN) – Piano Regolatore Generale, potrjenem leta 2001« (vsi prevodi tudi v nadaljevanju L.V.). Toda! Že naslednji odstavek se začinja, po mojem mnenju, osupljivo: »Naše mesto je na pragu velikih sprememb, saj zaprte meje, ki je "zaznamovala", tudi gospodarsko, življenje skupnosti v zadnjih 50 letih, ne bo več: prava revolucija, tudi kulturna, ki nas zavezuje zreti v prihodnost v popolnoma drugačnem duhu kot v preteklosti, če naj uspemo v polno zajeti priložnosti, ki se nam obetajo«.

Na prvi pogled je ta stavek pozitiven, vendar pa dobro premišljen nakazuje napačna izhodišča in zanikanje dejanskega stanja. Nedvomno bo vstop Slovenije v EU prinesel dokajšnje

spremembe tudi obema Goricama, toda kakšne in kolikšne bodo te spremembe, če jih že hočemo predvidevati (kar je za urbanistični načrt neobhodno, saj mora graditi na neki viziji prihodnosti), velja izhajati iz natančne in stvarne razčlemba preteklosti. Sicer v nadaljevanju ustvarjalci SUP ne izpustijo nanizati preteklega razvoja vse od Beneške republike naprej, toda način kako so to storili izhaja iz pravkar navedenega izhodišča. Prvič ne ustreza stvarnosti trditev, da je bila meja v zadnjih 50 letih zaprta (confine chiuso), prav nasprotno, bila je zelo odprta, čeprav še vedno meja, toda čez njo so se pretakale množice potnikov in velike količine tovora. Prizadevanja zlasti slovenske strani, da bi bila meja še bolj odprta, so bila nenehna na vseh ravneh in na vseh področjih gospodarstva, kulture, šolstva, športa itd. Prej bi lahko rekli, da je bilo več zavor na italijanski strani. Druga trditev, da je zaprta meja "zaznamovala" tudi gospodarsko življenje, bi bilo treba natančneje opredeliti. Lahko bi rekli, da je prav Gorica gospodarsko, tako v drobni kakor v mednarodni trgovini, prevozništvu, špediciji itd., kakor finančno veliko pridobila, toda to le zato, ker je bila meja zelo odprta. Glede prelomnosti pa si raje oglejmo v nadaljevanju, koliko so se tega novega duha v resnici držali tvorci SUN-a, saj je razjasnitev teh in podobnih vprašanj pomembna zaradi snovanja prihodnjega razvoja. Nemreč, z vstopom Slovenije v EU meja ne bo izbrisana, kakor se površno govori in misli, meja bo le zelo odprta; za ponazoritev stanja v EU je zgovoren na videz obrobni primer trenutnega spora med Veliko Britanijo in EU o tem, ali lahko posameznik prosto in neomejeno vnaša kolikor hoče blaga, Velika Britanija temu oporeka in na mejah preprečuje in za to navaja izgubo davkov. Takih in še pomembnejših pripiranj meje med sedanjimi članicami EU je cela vrsta. Za Slovence je prepričljiv dokaz, da bo meja tudi v prihodnje ostala, je naš Državni zbor, ki z veliko naglico sprejema na stotine zakonov prilagojenih zakonodaji EU, toda ti zakoni so koncem koncev slovenski in bodo veljali na slovenskem ozemlju, kot bodo še naprej veljali italijanski zakoni na italijanskem ozemlju. Ne gre le za vprašanja zdravstva, sociale, šolstva, kulture ip., ampak tudi za gospodarske, davčne, prostorske, prometne, civilnopravne ip. zadeve. Ni dovolj razmišljati le o tem, da nam ne bo več treba pokazati potnega lista ali prepustnice na mejnem prehodu. Na sedanji meji med Goricama bo tudi v prihodnje zaznati obstoj dveh držav. To v SUN-u omenjajo, čeprav tega kasneje ustvarjalno ne razvijejo, z naslednjimi besedami: »Meja bo v kratkem dobila drugačen pomen od današnjega, bolj odprta bo, manj bo "mejila"«. Če tega ne dojamemo v popolnosti, smo v zablodi tudi glede prihodnjih odnosov.

In prav spričo tega je zanimiv SUN sosednje Gorice, ali vse to upošteva? Pri mejah ne gre zgolj za fizično oviro, "bodečo žico". Hujše so ostale prepreke (lahko bi jim rekli tudi predsodki) in na žalost moramo ugotoviti, da to veje tudi iz SUN-a.

Ko pogledamo seznam ustvarjalcev SUN-a, ne najdemo omembe, kdo je s slovenske strani sodeloval, saj je iz vsebine očiten poskus nekakšne čezmejne obravnave, ki pa se ni mogel obnesti že zaradi tega ne, ker Nova Gorica nima urbanističnega načrta, že desetletja se razvija od lokacijskega načrta do lokacijskega načrta, pri čemer pristojne upravne službe in organi prilagajajo sodila (kriterije) vsakokratnim prilikam, pritiskom in interesom. Nova Gorica se razvija anarhično, kar povzroča velike socialne napetosti med prebivalstvom ter spore med prebivalci in različnimi gospodarskimi, finančnimi, zemljiškošpekulativnimi lobiji. Kdo je s slovenske strani (Nova Gorica, Vrtojba-Šempeter in delno Miren-Kostanjevica) dajal verodostojne in pravno veljavne podatke za tiste sestavine SUN-a sosednjega mesta nina vedeno, pa bi ob vseh drugih bilo to spodobno. Kolikor vem iz preteklih let, je to potekalo dokaj necelovito in pretrgano; če se je tako nadaljevalo ne vem, iz predloženega gradiva bi sodil, da se ni izboljšalo. Poglejmo posameznosti.

Prvi dokaj obsežni del publikacije je namenjen novejši mestni zgodovini, ilustrirani z zanimivimi barvnimi zemljevidi in se začne v 19. st. Ob poudarjanju italijanstva, kje so Slovenci?

Na današnjost in prihodnost nanašajoče se gradivo se očitneje začenja s poglavjem »*La doppia citta*«, »*Dvojno mesto*«, kjer ustvarjalci SUN-a podajo svojo sodbo o prostorskem razvoju Nove Gorice in Gorice (o čemer bi se dalo razpravljati, dobrohotno naj spregledamo tudi napačne zapise slovenskih imen), toda naslednje poglavje nosi naslov »*Le due citta*«, »*Dve mesti*«, kar je smiselno drugače od prejšnje oznake, poudarja ločenost; in to se pozna tudi v vsebini SUN-a. Kljub ponavljajočemu se ugotavljanju, da je potrebno skupno prostorsko načrtovanje, se v konkretnih predlogih dejansko konča na meji, kljub slikovnim čezmejnimi risbam. To je po svoje razumljivo, saj po eni strani, kot smo že omenili, Nova Gorica nima urbanističnega načrta, po drugi strani pa mesti nimata skupnega strokovnega in še manj upravnega organa, ki bi bil pristojen za načrtovanje, usklajevanje in potrjevanje prostorskih načrtov. Pri čemer pa sta tudi zakonodaji različni, kar pa ni nepremostljiva težava, hujša je, da na naši strani še nismo dorekli vseh zakonskih sprememb, potrebnih za prehod iz prejšnjega sistema družbenega planiranja, osnovanega na dolgoročnih, srednjeročnih in letnih celovitih družbenih načrtih z gospodarskimi, socialnimi in prostorskimi vidiki.

Demografske projekcije?

Posegi v prostor so dolgoročnega značaja, enkrat postavljeno cesto je zelo težko prestavljati, ko je mesto pozidano. Preseljevanje industrije iz območja, kamor se širijo bivališča, terja velika vlaganja. Kolikšna bo Gorica v prihodnjih dvajsetih, petdesetih letih? To se zdi daleč, toda v takem razdobju je (sicer v svojih pogojih) zrasla Nova Gorica. To je v tesni povezavi s funkcijami (bolnice, šole, uprava, trgovina itd.), ki naj jih mesto opravlja v širšem in najširšem, tudi mednarodnem prostoru (večkrat smo slišali za ambiciozni cilj postati 'most proti vzhodu', danes Balkanu, Rusiji...).

Gospodarski razvoj?

Tako pridemo do bistvenega elementa, ki daje sodobnemu mestu značaj osrednjosti, središč, kaj mesto ponuja. Turizem? Industrija (kakšna)? Visokego šolstvo?...SUN poskuša to opredeliti v poglavju »Strategie in vsebine« (»Strategie e contenuti«). Na prvo mesto je postavljena prisotnost meje med mestoma in razvijanje njene nove vloge, pri čemer je zamišljeno, da naj bi zgodovinsko središče Gorice (sedaj v Italiji) predstavljalo v prihodnje središče, z močnim poudarkom na ohranjanju zgodovinske dediščine, okoli katerega naj bi se širilo mesto na obeh straneh meje, s čimer bi tudi Nova Gorica in okoliška slovenska naselja postala deli široke urbane tvorbe. Začenši z razširitvijo 'Avtoporta' Vrtojba v širokem pasu zemljišča vzdolž sedanje meje v sosedstvu šempetrskih polj, vidijo snovalci SUN-a še dodatne možnosti v povečevanju obstoječih in ustvarjanju novih poslovnih con; ena od takih bi bila ob mejnem prehodu pri Rdeči hiši ('Parco degli affari'), druga za 'velike storitve' oz. 'velike gradnje' ('grandi servizi', 'grandi strutture') na obsežnem območju Jeremitišča, nekaj manjših pa v zahodnem predelu mesta na obeh straneh Soče pri Stražicah. Toda to je tesno povezano z ekologijo. Ustvarjalci SUN-a poudarjajo kot eno bistvenih novosti, v primerjavi s prejšnjim SUN-om, precejšnje razširitev varovanja okoljskih, krajinskih, zgodovinskih, kulturnih in družbenih značilnosti; Soča z bregovi je deležna posebne pozornosti in grad s spodnjim mestom; prav tako področje Kostanjevice s predmestjem, da o Kornu ne govorimo.

Prometnice

Poleg poudarjanja pomena avtoceste, ki pa ni ocenjena z vseh vidikov (manjka kritična razčlemba vplivov odprave mejnih formalnosti). Vloga predora Panovec bo v prihodnje manj pomembna za Gorico (I), saj so cestne in ulične povezave med mestoma ohranjene še iz časov pred razmejitvijo, zato bodo le obnovile svojo polno funkcijo po odprtju meje, medtem ko bo cesta skozi Panovec služila tranzitni povezavi med tržaškim in kraškim območjem ter Soško dolino, Brda in Trnovsko-Banjško planoto. Ampak tu se srečamo s trdim orehom, ki bi mu morali nameniti na naši strani posebno pozornost, načrtovana je nova cestna povezava na vzhodni strani mesta, ki bi z južne strani stekla od mejnega prehoda v Vrtojbi proti Rdeči hiši, nekoliko naprej bi skozi predor pod grajskim gričem dosegla novogoriško železniško postajo.

Če pozorno proučimo to plansko določilo, ugotovimo, da bo na ta način po odprtju meje veliko prometa z avtoceste speljanega proti posoškemu zaledju skozi Solkan, kar je v nasprotju s prizadevanji tamkajšnjih prebivalcev.

Socialni vidik

Ne le o manjšini, tudi o odnosih med Slovenci in Italijani nasploh ni, razen nekaj načelnih lepih besed o sodelovanju z Novo Gorico oz. Slovenijo, najti kaj prida. Prav tako ni najti razmišljanj o skupnih načrtih na področju zdravstva, bolnic, osnovnega, srednjega, strokovnega, visokega šolstva; kulture; medijev... Niti o kakšni večji povezanosti obeh narodov, kar naj bi bila ena od posebnosti tega somestja...

Toda, saj so snovatelji SUN-a zapisali: »dve Gorici« oziroma »ohraniti osrednjo vlogo Gorici (I)«...

Avtorji se sicer zavedajo nedorečenosti svojega dela, kar nekajkrat opozorijo na to, da bodo potrebne spremembe, dopolnitve, prilagajanja. Zbode pa ko med drugim zasledimo tudi to: »...**celoten italijansko-slovenski urbani sestav bo moral v prihodnosti najti načine za usklajevanje izbir in razvojnih usmeritev...dasi so bili nekateri predlogi vključeni v "Projekt sožitja med prebivalci Nove Gorice in Gorice"** (op.L.V.: Italijanska stran ga je poimenovala "Progetto di riconciliazione tra gli abitanti di Nova Gorica e Gorizia", ki ga slovenska stran ni sprejela, zato ne gre za dobesedni prevod, zato namesto izraza *riconciliazione=sprava* stoji *sožitje* «). Toda snovalci SUN-a so si dovolili še postaviti naslednji cilj: »...**po scenariju naj Gorica [I] ohrani in razvija svojo osrednjo vlogo**«. Kaj takega ni v nobeni javni listini, ki bi bila podpisana med pristojnimi osebnostmi iz obeh mest! Vendar lahko sklenemo z ugotovitvijo, da je bil SUN sprejet na zakonit način, da se bodo zato po njem ravnali, saj ni težko predvideti, da se v naslednjih desetletjih ne bo mogoče lotiti izdelave obsežnega novega načrta, saj bi to terjalo obilo denarja in politične volje. Škoda! Imeli bomo (po tem načrtu) dvojajčna mestna dvojčka...Ali pa bo morda šlo življenje po svoje, mimo vseh načrtov...

EVROPICA – NOVA GORICA, EVROPSKO MESTO

IZHODIŠČA ZA PROJEKT

Ob tisočletnici Gorice in Solkana se je potrdila zemljepisna, prometna, gospodarska in kulturna pomembnost goriškega prostora, ki je vselej predstavljal ne le prometno in gospodarsko vozlišče, ampak tudi stičišče različnih narodov in kultur, dasi s skupnim civilizacijskim obeležjem.

Evropa, ki jo grade sedanji rodovi, naj bi bila z odprtimi mejami, Evropa sožitja in skupne, bogatejše prihodnosti.

Nova Gorica in Gorica simbolizirata te nove čase. Na ruševinah povojne Evrope je kot nuja razmejenega širšega zaledja ob zahodni slovenski meji zrasla Nova Gorica, ki sooblikuje z Gorico somestje, njuni prebivalci pa iščejo razvojne poti in ustvarjajo skupno prihodnost. In medtem, ko Gorica izhaja iz stoletnih danosti in povojne obmejne stvarnosti, je Nova Gorica v pol stoletja doživela hiter urbani in gospodarski vzpon, se obe mesti soočata z novimi nadvse resnimi izzivi, ki jih predstavljajo vključevanje Slovenije v EU in odpiranje meje ter ne nazadnje ostre zahteve svetovne globalizacije.

Med zamislimi, ki že nekaj časa zorijo iz spoznanj o zahtevah časa, je tudi kako naj se Nova Gorica prestrukturira, da se bo uveljavila kot pomemben dejavnik ne le v regiji in širšem slovenskem prostoru, ampak da najde sebi primerno mesto tudi v združeni Evropi. Za Novo Gorico je predstavljalo leto osamosvojitve Slovenije hudo preizkušnjo, saj je ob prelomni spremembi družbeno-političnega in gospodarskega sistema poleg drugega doživela pravcati polom skoraj vseh nosilnih podjetji, ne da bi za to dobila kakršnokoli nadomestilo, in le postopoma se z rastjo novega podjetništva izvija iz zagat. V gospodarskem smislu ima mestna

občina Nova Gorica v tem trenutku le eno samo družbo - HIT, za katero bi lahko rekli, da je ekonomsko in razvojno relevantna. Tudi pri mestotvornih funkcijah mesto postopoma nazaduje, izvzemši začetke "Politehnike" nima drugih pomembnih gravitacijskih potencialov.

V dosedanjih razmišljanjih o razvoju mesta prevladujejo naslednja načela:

- izkoristiti zemljepisno lego, izkušnje in mednarodni položaj;
- podpreti je treba razvoj storitvenih dejavnosti, zlasti tistih z visoko stopnjo vloženega znanja;
- razvijati tehnološko napredna in ekološko neoporečna podjetja z visoko dodano vrednostjo;
- pritegniti programe in kapital iz (naj)širšega prostora;
- mesto prostorsko, urbanistično sanirati;
- ustvariti harmoničen razvoj z (širšo) okolico;
- najtesneje sodelovati z Gorico.

PREDLOG PROJEKTA

Izhajajoč iz pravkar navedenega naj bi:

v središču Nove Gorice zrasla mestna četrt - mala Evropa ~ EVROPICA ~

Ker je v nedograjenem mestnem središču že desetletja dolgo komunalno urejeno zemljišče med ulicami Kidričevo, Vojkovo, Gradnikovo in Jelinčičevo (del Ledin), ki je gradbeno izredno zanimivo in zato pod močnim pritiskom zainteresiranih investitorjev(!), po drugi strani pa po svojem namenu mora ostati namenjeno pomembnim mestotvornim funkcijam, mu mora posvetiti mestna občina posebno skrb. Torej morajo veljati za ta prostor merila:

- poleg zgoraj naštetih sodil še,
- da bodo tam dejavnosti širšega pomena;
- da te dejavnosti ne bodo dodatno obremenjevale okolja, oziroma da bodo omogočene take rešitve, ki bodo mestno jedro obogatile, ne pa razvrednotile.

Konkretni programski sklopi za ta prostor:

- A. Ker ima Nova Gorica ambicije postati univerzitetno mesto, mora poleg dejavnosti razvijati tudi parapedagoške dejavnosti: raziskovane ustanove, inštituti, laboratoriji ip., s čimer šele bo (1) univerza dobila svojo pravo vrednost in (2) bodo iz teh dejavnosti izhajale nove podjetniške pobude, ki bodo v skladu z zgoraj navedenimi izhodišči in pomembne ne le za regijo ampak bodo odpirale vrata v širšo ekonomsko sfero.
- B. V ta programski sklop sodijo vse tiste gospodarske dejavnosti, za katere pravimo, da bi morale omogočiti Novi Gorici izkoristiti zemljepisne, prometne in zgodovinsko-kulturne primerjalne prednosti med "vzhodom" in "zahodom"; sem sodijo višje logistične, trgovinske, povezovalne ipd. storitve. V ta sklop bi morali privabiti domače in tuje družbe.
- C. V tej mestni četrti naj bi vsaka evropska država zgradila in imela svojo "HIŠO", v kateri bi predstavljala svoje kulturne, družbene in gospodarske dosežke. To bi bil nekakšen stalen velik razstavni prostor. Toda ne le to. Tu bi se odvijale najrazličnejše prireditve, ki bi služile razvijanju povezovanja Evrope in v dobro njenih ljudi, pa tudi povezovanju Evrope z drugimi območji. Zasnova mestne četrti bi morala dopuščati tudi večje prireditve, ki bi bile skladne z bivalnim okoljem (vendar ne spektaklov, športnih tekmovanj ip.!, ker to ne sodi v ožji mestni okoliš). Ta mestna četrt pa bi delovala usklajeno z drugimi objekti tostran in onstran meje, ki bo v prihodnosti zgolj administrativna. Dejavnosti pa bi bile skladne z onimi na MMP Vrtojba, na Espomegu, Politehniki, Univerzi v Gorici itd.

Prednost te lokacije je, da so v bližini knjižnica in druge kulturne ustanove, dvorane v Primorskem dramskem gledališču, kulturnem domu, v zgradbi Mestne občine, v HIT-Perli;

tak so hotelske zmogljivosti, banke in druge storitvene dejavnosti in ne nazadnje je prostor urbano v takem stanju, da se da odlično urediti promet in (nad- ali podzemna) parkirišča.

ZA POKROVITELJSTVO TEMU PROJEKTU NAJ BI ZAPROSILI EVROPSKI PARLAMENT (ki bi lahko tu morda kasneje organiziral nekatere svoje ali dejavnosti drugih služb EU).

Vse Evropske države bi povabili, da si tu zgrade svojo "HIŠO". (Ni odveč pomisliti tudi na možnost, da bi se pridružila tudi katera druga, zaenkrat nečlanica EU ali bolj oddaljena država.)

V vsakem primeru pa bi bilo potrebno pripraviti ustrezno *povabilno listino* in ustrezno minimalno tehnično dokumentacijo (predizvedbeno/prefeasibility in izvedbeno/feasibility dokumentacijo).

Da bi postali zanimivi za vlagatelje, bi jim morala Mestna občina ponuditi pod določenimi pogoji (tender!) ta komunalno in infrastrukturno urejen prostor za petdeset (devetindevetdeset?) let v brezplačno uporabo.

NADALJNI POSTOPKI

V kolikor bi ustrezni organi MO Nova Gorica (1) sprejelito pobudo, bi (2) morali oblikovati *mednarodni programski svet* in *mednarodni strokovni odbor*, ki bi delovala skladno z ustreznimi pravilniki, nato pa bi (3) sledile ostale faze ostvaritve projekta.

VSEBINA:

- UVOD
- SEVERNOPRIMORSKA ČEZMEJNA REGIJA
- O POVEZOVANJU EVROPSKIH OBMEJNIH REGIJ
- "VIDEMSKI, TRŽAŠKI IN GORIŠKI SPORAZUM" - IZTOČNICE ZA ČEZMEJNO REGIJO
- KOHEZIJA, KONVERGENCA IN INTEGRACIJA V EVROPSKI UNIJI...
- 'KO MEJE NE BO VEČ' - ali »Gruppo d'assalto Brioni«
- STRATEGIJA ZA VSTOP SLOVENIJE V EU
- KAPITAL IN NACIONALNI INTERESI
- ZID PROTI (TUJEMU?) ZNANJU
- NAČRTOVANJE RAZVOJA TOSTRAN IN ONSTRAN MEJE
- IZZIVI NOVE EKONOMIJE (NA PRIMERU GORIŠKE)
- KAKOVOST BIVANJA V OBMEJNEM PROSTORU
- NA MEJI BREZ MEJE
- DVOJAJČNA DVOJČKA
- EVROPICA – NOVA GORICA, EVROPSKO MESTO EVROPICA